

591741071

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

09.368 Lu

RHB

09.368

Lii

Ex 1

SELSKABET FOR BORGERDYD.

SELSKABET
FOR
BORGERSDYD.

ET BIDRAG TIL DANSK KULTURHISTORIE

VED

HOLGER LUND.

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

MED 4 PORTRÆTER.

KJØBENHAVN.

OTTO B. WROBLEWSKYS FORLAG.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1885.

09.369

Se 59

2

8741

I Kjøbenhavns Aftenpost Nr. 22 for den 21. Marts 1785 findes følgende indsendte Artikel:

„I mange Aar have vi læst og hørt tale om Overdaadigheds ulyksalige Virkninger paa ethvert Folk. Vi danske, og især Kjøbenhavns Indvaanere, have nu endelig bragt det saa vidt, at vi kjendelig se og føle vor Ulykke; men ere vi endnu ikke de samme Daarer? Tænke vi paa at udvikle os af den Fortryllelse, i hvilken vi ere besnærede og indviklede? Vi forurette og plyndre vort Afkom, vi synke under Modens og Yppighedens trykkende Aag, men gribe ikke til Midler, disse sikre og ubedragelige Midler, som vor Fornuft og Hensyn til de ældre Dage fremstiller.

Vi se oprettede iblandt os saa mange Selskaber, Klubs og Foreninger; lader os endnu forøge disses Antal med ét! Skulde det ikke være muligt, at nogle Familier her i Byen kunde blive enige om at sammentræde i et Selskab, der vilde foreskrive sig selv nogle Sparsommeligheds Love, søge ved sit Exempel at forøge Medlemmernes Antal, arbejde sig Tid efter anden alt længere og længere frem til den Grad af Tarvelighed, som kan passe sig paa vor Tidsalder.

Lader os gjøre et Forsøg! Det gjælder kun om at udfinde Maaden til en saadan Forenings Begyndelse.

Af mange forskjellige har jeg troet følgende Maade at være den bedste:

Jeg sender og har nu alt sendt mit Navn under Forsegling til Hr. Balling i Møntergaden Nr. 124; enhver, som haver Lyst til at indtræde i denne Forening, behage at gjøre ligesaa, dog at enhvers Embede eller Karakter og Bopæl findes under Navnet. Imellem 8 à 14 Dage efter denne Publikation lader jeg afhente de indkomne forseglede Sedler. Er da Tallet under 6, saa opgiver jeg Haabet om saadan Forening og lader igjen bekendtgjøre, at enhver kan afhente sit Navn ubrutt og usét. Er Tallet derimod 6 eller derover, saa skal enhver af dem kort derefter ved et Bud faa Kundskab om den Tid og Sted, hvor Selskabet den første Gang skal samles for selv at beslutte og bestemme videre. Og jeg tror, vi skulle da møde hinanden med glade Ansigter, ærlige og oprigtige Hjærter til vort Fædreland, os selv og vort Afkom.

Omendskjønt jeg agter mig det selv for en Ære at have gjort dette Forslag, saa skal jeg dog anvende yderste Flid paa at skjule mit Navn. Vi ville alle, om og naar vi samles, anse hinanden som Mænd, der paa en og samme Tid have tænkt og besluttet at rive os løs fra Fordomme, at befordre vort eget og fleres Vel.

For at forekomme falske Domme og urigtige Begreber om denne min Indbydelse, saa vel som for at tilkjendegive, hvad Slags Mænd jeg tror dette Selskabs Begyndelse helst burde bestaa af, saa vil jeg underrette alle vedkommende om, at Projektmageren heraf er hverken en stor eller rig Mand, hverken en ringe eller fattig Mand, samt at hans Kone ikke er af Modens og Yppighedens ivrigste Tilhængere. N. N.“

Aftenposten var et den Gang meget læst Blad, der fulgte med Adresseavisen som Tillæg. Under mere eller mindre skjæmtefuld Form behandledes Tidens Spørgs-

maal, mange værdifulde Træk af Kjøbenhavns indre Liv og Befolkningens Sædvaner og Tænkemaade forefindes her*). Navnlig gjennemheglede man paa dette Tidspunkt Moderne og Luxusen. I de paafølgende Nr. 24 og 25 findes saaledes to Artikler mod Yppighed, der mulig have haft til Hensigt at henlede Opmærksomheden paa det ovenanførte Forslag og at støtte det. Bladets Redaktør var den bekjendte Emanuel Balling, der ikke var uden Digtergaver, og med hvem vi ville komme til at beskæftige os mere senere.

Allerede i Bladets Nr. 27, den 8. April, hedder det:

„Avtor til det i Aftenposten Nr. 22, den 21. Martii, gjorde Forslag har herved den Fornøjelse at tilkjendegive alle de ærede og veltænkende Mænd, som have vist Lyst og Mod til at indgaa i det foreslagne Selskab, at deres Navne ere nu afhentede, og at han med en hidtil ufølt Glæde haver haft disse værdige Borgeres Navne for sit Øje.

Liebhavernes Antal beløber sig over 70, Hof- og Krigsmænd, Øvrighed og Borgere, Professorer og Kunstnere, Embeds- og Handelsmænd, Theologer, Jurister og Medici, gamle og unge, endog udenbys, have yndet Tanken om saadant et Selskab og rækket hinanden Haanden til at vandre frem paa denne i Kjøbenhavn næsten ubanede Vej og sporeløse Sti.

Tiden og Stedet skal i næste Uge blive enhver Medlem skriftlig tilmeldt.

*) „Det har udbredt mangan god Idé hos Menigmand og for en tarvelig Pris skaffet baade Lærdom og Morskab i mangan Kjælder og Stue, hvor ellers intet var bleven læst uden maaske Huspostil, Bedendes Kjæde, Taareperse, Uglspejl, Doktor Faust, Sibylles Spaadomme o. d. l.“ Haste i Iris 1795 I, pag. 180, i Anledning af Ballings Død. — Ogsaa Frederik Thaarup (i Mindeskiftet over Balling) og Werlauff (i Erindringerne) have udtalt sig meget paaskjønnende om Aftenposten.

Til end videre Efterretning tjener, at Hr. Balling, boende i Møntergaden Nr. 124, er ombedet at imodtage indtil næste Tirsdag Aften hvad Billetter, som endnu maatte indløbe, da disse ubrudte blive forelagte Selskabet, som ej kan taale at være større sin første Samlingsdag.

De Mænd, hvis Kaar ere saa knappe, at Tarvelighed hos dem er en uundgaaelig Nødvendighed, indse selv, at de ikke ere de bekvemteste for dette Selskab.

Kjøbenhavn, den 7. April 1785.

N. N.“

Hvem der har skrevet denne Indbydelse er os ube- kjendt. Man kunde gætte paa flere af de Personer, der, som vi ville faa at se, kom til at spille en vis Rolle i det af Indbydelsen resulterende Selskab, f. Ex. Professor Tode, Balling og Kammerherre Stibolt. Navnlig for Stibolts Vedkommende er der vægtige Grunde, der tale for at tillægge ham Forfatterskabet, men Vis- hed haves ikke, saaledes taler Artiklernes Stil efter vort Skjøn herimod, naar man sammenligner den med Stilen i hans Smaaskrifter, — han plejer bl. a. at an- vende en uhyre Mængde Tankestreger, som aldeles fat- tes her. Det synes os sandsynligere, at det er en Sam- ling af flere Personer, fra hvem Indbydelsen udgik, hvilket stemmer med en Udtalelse af en samtidig, der kom til at staa i et meget nært Forhold til Selskabet *).

Hvis dette er rigtigt, kunne de nævnte Personer alle have været virksomme, Stibolt maaske Hovedmanden, Balling, som Aftenpostens Leder, har da vel redigeret Indbydelsen.

*) „Klubselskaber vare allerede mange i Kjøbenhavn og havde stort Tilløb, da nogle, hvoriblandt jeg ikke véd rettere end den ærlige og virksomme Emanuel Balling var, faldt paa at oprette et Selskab“ Jens Bertel Møller: Avtobio- grafiske Fragmenter, „Vor Ungdom“ 1883, pag. 151.

I en Samling Smaaskrifter om Selskabet, der findes indbundne i ét Bind paa det store kongelige Bibliothek, er endnu opbevaret et vistnok med fordrejet Haandskrift skrevet Brev til „Hrr. Carl Pontopidan, Justiceraad, store Kongensgade Nr. 37 & 38.“ Det lyder saaledes:

„P. M.

Det i Aftenposten Nr. 22 foreslagne Selskab samles førstkommende Fredag den 15. April om Eftermiddagen Kl. 6 i Marshals Gaard i Reverentsgaden**).

N. N.

Kjøbenhavn den 12. April 1785 “

Forsaavidt alle de Mænd, der optoges som Medlemmer denne Aften, have været tilstede, har Forsamlingen udgjort 74 Personer, hvis Navne alle kjendes**), og mellem hvilke der fandtes Mænd som Professor Abraham Kall, Instruktør Schwarz ved det kongelige Theater, den bekjendte Læge og Digter Professor Tode, Professor Saxtorph, kongelig Konfessionarius Bastholm og en stor Del Embedsmænd. Den „udenbys“ var Generalkrigskommissær Tuxen i Helsingør.

Vi vide ikke, hvem der har indledet Forhandlingerne, men det ligger nær at antage, at det har været Balling. Kammerherre Andreas Henrik Stibolt***) holdt Aabningstalen. Den foreligger trykt og lyder saaledes:

„Værdigste Medborgere!

Man har saa ofte tænkt og talt og skrevet om og imod Yppigheds og Overdaads farlige Tilvæxt i Staten. — Man har ved saa mange og saa adskillige Lejlig-

*) Marechal havde været Traktør. Hans Enke drev Gjæstgiveri i Gaarden paa Hjørnet af Reverentsgade og Vingaardsstræde.

**) Se Medlemslisten, der følger som Bilag ved Slutningen af denne Fremstilling.

***) Ekvipagemester ved Holmen, en varm Patriot, Forfatter til flere økonomiske Skrifter.

heder vist og bevist de skadeligste Indflydelser paa det hele. Man har betragtet dette Onde fra alle dets mulige Sider, og ingen er undgaaet vore adskillige økonomiske Betragteres Anmærkninger. — Man har indset Sandheden, givet den Bifald. —

Men vi, som nu føle den, føle den smerteligen, vi indse den bedst. —

Vi — hver enkelt i Del i Staten, — hele Staten, ere enige i dette, maa og være enige om, at intet er mere nødvendigt end Indskrænkelse. — At man ligesaa hastig som almindelig maa bevæbne sig mod denne Fædrelandets farligste Fjende, som uden Modstand føjer nye Erobring til de allerede gjorte. — Vi tilstaa, — vi bør tilstaa, at vi selv alene ere Aarsagerne til vore Daarligheder, hvis Virkninger vi føle; men og vi selv kunde blive Aarsagerne til vor Redning, om vi ville; — thi hvo bød os at være yppige, og at vise Overdaad uden Forhold til egne og det heles Kræfter? — Vi kjende hverken Love eller Bud, som kan forklares saaledes, men tvært imod nok, som raader, som befaler Tarvelighed, Maadelighed, Indskrænkelse. Ville vi da, at Kongen, Landets Fader, skal bestemme, hvor vidt enhver af os maa gaa i dette: i Mad og Drikke, i Klæder og Linned, i Huse og Husgeraad? — Kongen kan dette, han har baade Magt og Ret dertil. Men fordi han ikke gjør det, ikke har gjort det endnu, derfor viser han sig som øm Fader, men vi! — vi vise os som dem, der handle imod Overbevisning, Formaning, eget Bedste, — vi vise os som forkjælede Børn. Lad os ikke nævne Modens Love, Vane, Smag! Bort med alle Undskyldninger, vi vil blive Sandheden tro. Fornuften er endnu ikke stødt fra dens Trone! Det er ved denne vi indse vore Fejl, vore Daarligheder, — det er og ved den, at disse kan rettes, kan forbedres. —

Men! Hvo vil da begynde? Værdigste Patrioter!

— vi! — — vi, som af ren Kjærlighed til Kongen, Kongehuset og Staten, i Dag have samlet os, — vi ville begynde. — Vi ville begynde med Mod, med Iver, med Pligt, som egner tro, værdige, dydige Undersaattere og Borgere.

Vi vil ikke frygte for ugrundet Omtale, om den endog fandt Sted; ren Dyd skal beskjærme os, Fornuft og Dyd skal beskæmme hin; thi vore Hensigter skulle vise, at vi retteligen elske den Stat, hvoraf vi ere Borgere, fordi vi ville unde den alle mulige og gode Fordele, men og den alene. —

Og hvad er saa det, vi opofre? — Smaating, Dukketøj, Daarlighed! Ting, som vi gjerne kan undvære uden Savn.

Gjøre vi ikkun viseligen Begyndelsen, formedelst en til vort værdige Formaal værdig Plan, saa tør vi haabe det bedste. Vi bør da haabe at drage Mængden, ja at drage alle paa vor Side; thi Egennytte, egen Fordel skal endog virke her og give denne Mening Styrke, fordi at ingen vinder derved mere end vi selv, og i denne Fordel kan alle, bør alle blive delagtige, som vil.

Vi frygte ikke for, at Kongen, Landets Fader, unaadig ansér, mindre finder Mishag udi en saadan ret patriotisk Tænke- og Handlemaade. Vi kan tvært imod forvisses om hans allerhøjeste Velbehag; thi hvad er vor Hensigt uden denne? Som danske og norske Hædersmænd, at hædre danske og norske Ting, egne Produkter, eget Arbejde, samt at befitte os paa Sparsomhed, Maadelighed, Flittighed, og at opmuntre hinanden og vore Brødre og vore Børn til det samme, til sand Kjærlighed og Troskab i Tænke- og Handlemaade for Kongen og Fædrelandet, hvis ægte Børn vi ere. —

Muligheden af at opnaa denne Hensigt kan formodentlig bedst ses af følgende Exempel: Vores Landhusholdningsselskab havde en saare liden Begyndelse,

det kæmpede med mange Hindringer og Vanskeligheder; det overvandt dem alle og blev det, vi nu se det at være, — vigtigt, nyttigt og højst anseligt; thi dets Hensigter var: — at udbrede Kundskaber og Indsigter, at befordre Flittighed, Virksomhed, Stræbsomhed i alle Statens Dele, og saaledes at se Statens Produkter formere, som er den sande Grund til Statens Flor, Velstand, Rigdom. — Vor Hensigt især er at standse Statens skadelige Overdaad, udbrede i Staten tjenlig Tarvelighed og at stoppe saaledes de Kilder, igjennem hvilke vor Flids og Vindskibeligheds Produkt udløber af Staten.

Men! Vi opnaa ikke dette, førend vi begynde, og begynde vi ikke viseligen, opnaa vi intet. Men og, saa vist som Virkningen ikke ophører, førend dens Aarsag ophører, saa vist kan vi og intet haabe, førend vi begynde. Begynde vi derfor vel og viselig, saa bør vi haabe det bedste, og vi bør da haabe at blive saa lykkelige, som vi ønske, fordi vi ønske som fornuftige og ville handle saaledes, og saa skal det til ydermere Belønning blive vores Del: mere Sundhed, mere Dyd, fordi vore Sæder nødvendig blive renere.

Ærede Venner!

Vi, som gjør os en Ære af at være danske og norske. — Vi, som ønske Konge og Fædreland alt sandt godt, fordi vore Ønsker ere grundede i Kongens og Fædrenelandets Bedste, og fordi vi vil, at vore Handlinger skal være lig vore Ønsker; — lad os se det Baand, som Fødsel, Religion og Love helligede og fæstede os til hinanden med, lad os se det end mere helliget, end mere fast, ved Tanker og Handlinger, som hædre danske og norske. Lad os indbyrdes, besjælede af Dyd og Flid for Landets Vel, ile vort værdige Formaal i Møde og opmuntre vore Brødre til at følge med. Lad os, som svage Begyndere af Tal, vise os stærke ved gode Exempler. Lad os indbyde alle, som vil, at

blive Lemmer af vort Selskab, at tage Del i vor Lykke, og lad os til denne Hensigt bestemme Lovene, efter hvilke vi ville handle.“

74 Medlemmer optoges; Stibolt paatog sig at være Selskabets styrende Præsident, og Baling „anmeldte“*) sig som Selskabets Sekretær. Det er værd at lægge Mærke til, at Landhusholdningsselskabets Exempel allerede paa det nye Selskabs første Levedag holdes Medlemmerne for Øje. Det fremgaar tilstrækkelig klart af det følgende, at det „kongelige“ Selskabs vundne Lavrbær duftede saa tillokkende for andre, at man vilde forsøge paa andre Omraader at opnaa lignende Resultater. Endskjønt det nye Selskab ligefrem værger sig mod Mistanken om at ville gaa Landhusholdningsselskabet i Næringen,**) er det klart, at det rivaliserede med det, og at dets inderste Tanke var at hævde sig en Plads ved Siden af det. I Overensstemmelse hermed optraadte det med en vis Pomp, og dets Avertissementer figurerede i Adresseavisen nedenunder Landhusholdningsselskabets, der vare undertegnede: „Martfelt, Selskabets Sekretær“, medens det nye Selskab havde Ballings Navn under sine Bekjendtgjørelser.***)

Den 20. April optoges 84 nye Medlemmer, hvoriblandt vi skulle nævne Etatsraad Pauli, Dansemester Schall, Professor P. C. Abildgaard og Etatsraad Tyge Rothe. Ideen havde tiltalt i den Grad, at Selskabet allerede nu talte 158 Medlemmer, men det skulde faa endnu en stor Tilstrømning ved det næste Møde.

*) Et Udtryk af Tyge Rothe, se nedenfor.

**) Se T. Rothes store Tale nedenfor og Lovenes 2. Kapitel § 10, 33. Kapitel § 1 m. fl. ligeledes i det efterfølgende.

***) Om Landhusholdningsselskabet, der var stiftet d. 29. Januar 1769, se samme Selskabs Aarsberetning for 1879, Kbhvn. 1880, hvori gives en Udsigt over dets Historie.

„Mandagen den 2. Maj om Eftermiddagen Kl. 5, bliver udi Marshals Gaard i Reverentsgaden Møde af Selskabet, som have forenet sig i Følge Indbydelsen i Aftenposten Nr. 22.

E. Balling,
Selskabets Sekretær.“*)

Her optoges 72 nye Medlemmer. Mellem disse var der flere af de højeste Stænder, Gehejmerraad Bülow, Kammerherre Bülow, Kammerherre Bertouch, Kammerherre Lindencrone, Konferensraad Anker m. fl., adskillige udmærkede Læger, f. Ex. Professor Winsløw, Maleren, Professor Jens Juel, Billedhuggeren Dajon og Komponisten Schall, men Hovedbegivenheden her var sikkert den Tale, som Etatsraad Tyge Rothe holdt.***) Foruden at være en ypperlig Videnskabsmand var han en af sin Tids berømteste Talere.***) Imidlertid vil en yngre Slægt næppe have nogen synderlig Smag for hans Talekunsts Fostre; man vil finde Sproget knudret og kunstlet, Tankerne udtværede. Men Datiden var ikke forvænt, og naar det som her gjaldt et patriotisk Foretagende, kunde man med Lethed udholde Røgen af en Del Vidtløftighed, afbrændt paa Fædrelandets og Borgerheldets Alter. Talen fylder 26 trykte Sider i Minerva, men vi ville indskrænke os til at meddele et Uddrag deraf.

*) Adresseavisen Nr. 70 1785.

**) Trykt i Minerva 1786. Udgiverne ledsage den med følgende Bemærkning: „Nærværende Tale er hændelsesvis falden os i Hænderne, og vi ere forvissede om, at Læserne ville vise os Tak, at vi meddele den. Saavel dens Forfatter, som det Selskab, den er holden for, vilde sikkerlig tilgive, at vi (begge uadspurgte) meddele den, naar Publikum modtager den med den Erkjendtlighed, den fortjener.“

***) Rahbek betegner ham i Anledning af Højtideligheden ved ved Gerners Jordefærd som „den Mand, Fædrelandet selv vilde kaaret til Taler, Tænkeren, Danneborgeren, Sandsigere Tyge Rothe.“ Erindringer III, Pag. 144.

Tyge Rothe,

født den 16. Januar 1731 i Randers,
død den 19. December 1795 i Kjøbenhavn.

„Hvad der skal være vort hæderværdige Selskabs egentlige Hensigt og Maalet for vore Bestræbelser, det, m. H., synes mig at være en saa vigtig Tanke, at jeg, uden at have den, ingenlunde kan angive for mig selv eller for andre, hvilken Selskabets Form og inderlige Forfatning og Fremgangs- eller Virkningsmaade jeg kan ønske Selskabet som den heldigste og den, der lover mest Varighed.

I sidste Samling vedtoges, at Selskabets indvortes Politi først skulde ordnes og ved Love bestemmes; men at man da, naar dette Stykke Værk var fuldført, skulde affatte de andre Love, hvilke bestemte, hvorledes Selskabet, som da bestaaende og som havende sin fulde Existens, skulde virke. — Dette var viseligen tænkt; thi hvad der skal være en Lov, det maa fremlægges til Overvejelse, det maa prøves, det maa antages; men saa længe ikke fastsat er, paa hvilken Maade og med hvilke Formalier Overvejelse, Prøvelse, Bifaldelse skal ske, saa længe kan ingen Lov blive til. Af dette følger, at Selskabet maa være dannet, maa have sin Politi, sin bestemte Form, sin bestemte Overvejjelses- og Bifaldelsesmaade, før noget andet kan udføres.

Dog, fordi dette er sandt, derfor er det ikke urigtigen tænkt, at Ideen om Selskabets Formaal nødvendigen maa fastsættes, forinden endog den første Del af Lovene, jeg mener dem, der bestemme dets inderlige Forfatning, kunne gives.

Selskabets dets egne sande Væsen udgjøres jo ved det, der er Selskabets Hovedformaal, det Formaal er Sjælen, er Hovedspændefjederen; det øvrige er som Legemets mekaniske Ordning. Hvo der træder ind til os, han maa indse tydeligen, hvorfor han gjør det; han maa kunne rede for sin og Selskabets Vilje i det Stykke; — thi Selskabet maa være altfor ædelt til at ville skjule sine Forsætter og Arbejder. Tvært imod, just ved at virke

aabenbarligen, og som i det hele ærværdige Folkes Paa-
syn kan det virke med Kraft og til Held. Nej! m. H.,
jeg begriber Sagen ikke anderledes, end at fra Øje-
blikket af, da der er Selskab, maa vides, hvad Selskabet
er og vil; jeg begriber ikke andet, end at hvo der gaar
ind, han maa vide, om det, han forpligter sig til, eller
det, man vil kræve af ham, stemmer med hans Tænke-
maade, hans Sindelag, hans Stilling. Dette maa hver
Selskabets Mand kunne vide og kunne forklare for andre,
men endnu kan det ej vides og ej forklares med Be-
stemthed.

Ja, m. H., maaske har Mangelen i dette Fald alle-
rede virket meget, og det til Skade. Mistanke om
Smaaahedsgejst, den har man maaske villet vække imod
os; ligesaa Mistanken, at vi ville forjage Livets Rosom-
hed af Omgangskredserne; hvo der var ærligen nidkjær
for Selskabet, han har hidtil maattet tie, og de mod os
ugunstige have kunnet skræmme andre fra at ville være
med os.

O, m. H., lad os ile med at vise Publikum vore
Hensigters Agtværdighed; vi ville jo arbejde for Med-
borgerne; og kan det da gavne Medborgerne, at de ynde
vort Anlæg, og at de tage Del deri, nu saa lad os mande-
ligen afværge, saa vidt det er i vor Magt, at ingen ved
urigtig Tanke om vort Formaal, taber det Gode at være
med os. Og nu indses det da, hvi jeg har taget ved at
tale. Meget ønsker jeg for Selskabet; ikke mindre, end
at det skulde stifte Epoke i Statens baade Æres og
Krafts og Rigdoms Historie; men jeg er vant til at
tænke Folkenes Kraft som Følge af deres Borgerdyd,
og Folkenes Rigdom som Følge af deres erhvervende
Flid.

I faa Ord kan jeg udtrykke min Tanke om Selska-
bets mulige Virkning; eller for at tale end mere be-
stemt: min Tanke om det store og herlige, jeg ønsker

Fædrenelandet, og ønsker Kongen, og ønsker vor kostelige Kronprins, som Følge af vor Forening. Dette ønsker jeg: at hvad der er Menneskets og Statsborgerens sande egne, ved egen Kraft, Flid, Mandighed erhvervede moralske og politiske Værd, det maatte ved Selskabets Medvirkning vinde Gyldighed, Agtelse, Hæder i det daglige borgerlige Levned.

Antages dette som Selskabets Hovedformaal, da er som fast og udtrykkeligen besluttet, at alt hvad der røver Agt og Hæder fra Menneskers og Statsborgeres sande Dyd, Adfærd og Sjæleevne, det skal med fin Klogskab bestrides af Selskabet; men saa er da Strid besluttet mod det, at Ødselhed tilbrammer sig Hæder; Strid mod det, at Statens Mænd skulde anse Rang som nødvendig for at kunne gaa frem med Agtelse. Jeg tør friligen sige, at Strid er da besluttet mod alt det, der kan lede Statsborgeren fra Mands sande Ære og Kraft; men herved tænker jeg paa Strid mod Smugleri, mod Spillelyst, mod Slaphed i at røgte Embede og egen Næring, mod Blødgathed i Færd og Tanker, mod Flovhed i Børneopdragelsen, korteligen mod hver Drift og hver Skik, der stemmer Menneskene saaledes, at de i Nydelsen af glade Dage og i Nydelsen af stor Hæder og vigtigt Fortrin turde glemme, og uanfægtede kunne glemme, hvad Statsborgeren skylder Fædrelandet og skylder Landets ærværdige hele Folk.

Dersom jeg ikke ønsker for stolteligen, dersom vort Formaal bliver saa højmodigen ædelt, som jeg vilde, det skulde være, dersom vor Forening bliver værdig de renes, de retskafnes, de kraftfuldes, de i det store og derhos rigtigen tænkende Politikeres Ros; derhos saa værdig en Konges og Kronarvingens og Kongehusets Agtelse; o. m. H., dersom vi altid belives af den altid over kort

eller langt sig gjennemtrængende filosofiske Gejst og gaa saaledes hvert Fjed efter denne Gejstes Vink; da, ja da skal det sandrueligen kunne siges, at vi, de Dannemænd — men Dannemænd ere det herlige Norges som det herlige Dannemarks Sønner — forene vore Kræfter til at virke paa Sjæle og Sæder, til at stemme Drifter, at forme udvortes Adfærd, men dette tilhobe, for at lede til Borgerdyd, at forherlige Borgerdyd, at skaffe den Yndest, at skaffe den Agt. — Og da, hvilken herlig Bane for os! hvilket skinnende Maal! hvilken Lyst, hvilken Hæder for de virkelige ædle, at være i Selskabet! Men og da, hvilken Opfordring til os, at vi skulle viseligen ordne vort Anlæg og vor Fremgang! Det er saa fin en Sag, den, at stemme Drifter og Sæder, og det er dog den, vi foretage; men derfor og, lad os vige af fra Smaaheder og derimod mandeligen hæfte os ved Tanken om Almenvæsenet. Ja, bort med alt det, der kunde vinke os hen til at søge det, der angik nogen enkelt Selskabsbroders personlige Tilværelsesmaade. Tanken om individuel Lyst eller Hæderlighed, ja endog Tanken om vort hele Selskab, hvor herligt det var, hvor kjært vort Sted i samme end var os, og med Rette var os, — den maa som hensvinde for Tanken om, hvad Fædrelandet endog den mindste, men dog visse, Gavn og Hæderligheds Tilvæxt er.

Ingen af os mene andet, m. H., end at Kraft og sat Mod vil kræves af os, om vi skulle gaa en hæderfuld Bane. Var vort Formaal ubetydeligt, da bleve vi uanfægtede, eller man brugte kun svage Vaaben for at kuldkaſte vort Anlæg. Men at gaa i Kamp mod Sæder, Fordomme, Begjærligheder, sanselige Lyster, Hovmods Pral og Hovmods Tilfredshed, korteligen, at bestride den uheldige og Almenvæsenet baade højligen skadende og højligen vanærende Paastand og Skik, at man uden virksom Borgerdyd, uden Mands Kraft og Færd, vil til-

vende sig Agt, ja Hæder; det, m. H., maa ægge manges én til at nage paa vor Forening, det maa skaffe os nu aabenbarlige, nu sig skjulende Fjender. Man vil stride mod os med kjendelig Magt, med Skumlen, med Latter; men i sidste Fald være Neckers Ord vort Tankesprog; saa siger han: Denne Latterlighed, hvormed man ofte truer, den er ikke saa let, som manges én gjerne vilde tro, at udbrede over Fornuft og Dyd, naar kuns ellers Menneskene turde modigen vedstaa deres rette ædle Meninger.

O, lad os da friligen vælge stort Formaal! At vi, blot for at lede til positiv Tarvelighed, skulle forene Tanker, Viljer og Bestræbelser, mon dette ikke kunde synes at være Beskedenhed, saa overspændt, at den nærmede sig til Klejnmødighed? Lad os kun ville det mere! Ja, lad os fremme alle de Drifter, hvilke samlede og efter deres Væsen udgjøre den sande Borgerdyd! Hvo kan nøje bestemme, hvad Tarvelighed er for det og det Individ, for det og det Folk? Jeg tør lydeligen ønske, at hver vor Medborger, det hele Rige over, kunde, uden at forarme sig og uden at forarme Staten, nyde Vellefnet, der kostede ham det 2-, det 3-, det mer dobbelte, imod hvad han nu bruger af Guld og Sølv. Vor Yppighed er ikke mærkelig, den er end ikke en Virkelighed, uden alene i Forhold med vort ringe Statsudkomme.

Hvor mange ere Husene, endog i Hovedstaden, hvor man lever stolteligen? Hvor er Pragten i Klæder, — i andet? Jeg ved det ikke; men det ved jeg, at fordi vi have lidet Udkomme, bruge meget af fremmedes Varer, have lidet at sælge til fremmede, derfor kan den endog ringe Grad af vort Vellefnet angribes som Ødselhed. O, lad os dog tænke filosofisk om denne vigtige og saa manges, ikke noksom dybtstående, Politiker forvildende Sag! Lad os ikke, for at lede Medborgeren til

at unde Fædrenelandet vel, foreskrive ham Rosomheds og Vellewnets Afsagn! Vi gavtede ikke ved dette, vi spildte Selskabets Kraft og Hæder, vi skræmmede dem fra os, hvilke kunde virke heldigst, naar de vare med os, vi stode Fare for at kaldes Mænd, der holdte sig ved Smaaheder, ej formaaede at tænke Storheder; men hvad blev da vor Forening?"

— — — — —

— — — — —

Baade rige og ikke rige, ophøjede og ikke ophøjede bør kunne forene sig i Selskabet og arbejde i én Hensigt. Derfor maa Formaalet kunne passe for alle. — — — — „Ingen sumptuariske eller Levemaades Love iblandt os!“ — — — — „Borte fra vor Forsamling være det, at den ubemidlede vilde hævne sig over den rige! Og for alt, m. H., ingen Skygge af Avind, ingen Skygge af det, at man vilde ydmyge dem, hvilke arvede eller erhvervede meget!“ — Ellers bleve naturligvis baade Rigmænd og Rangspersoner borte fra Selskabet. „Et andet at advare om, er det, at vi intet vedtage, der havde endog kun Skygge af Indgreb i, hvad Landhusholdningsselskabet har under Behandling.“ — — — —

„Vi ville hver og en tage det an som Lov, at ikke i vore Anlæg skal kunne findes endog svageste Bevis, at vi miskjendte hint Selskabs store Værd, eller at vi, ved at foretage, hvad det værdige Selskab allerede har foretaget, skulde vække den Mistanke, at vi troede os at kunne virke kraftigere og bedre.“ — — — —

Fremdeles bør Selskabets Medlemmer holde deres Hustruer, de brave Dannekvinder, i herlig Ære, og intet love angaaende dem og deres Del af Husvæsenet uden villigt Samtykke fra dem; „men det Samtykke ville vi paa ingen anden Maade, end ved grundig Overbevisning, erholde.“

„Hvad vore Sønner og Døtre angaar, da ville vi

for ingen Del paalægge dem den Tvang i Selskabet, hvilken Særlighed altid medfører, og hvilken ingen, der elsker Ungdommen, kan fordre, at de villigen skulle paatage sig. Bort og bort med al Særlighed! Kunde vi strø Blomster paa Dydens Vej, kunde vi skaffe, at der vandtes ædel Lystelighed ved at følge vore Love, da hvilket Held vi skulde have, og hvor mange ædle, hvor mange elskelige skulde da samles med os! Anderledes blev det, naar vi ved vore Love bortskræmmede uskyldig Glæde, skaffede Tyngsel paa Ungdommens Munterhed, bleve som de, der vilde despotisere i vore Huse; da hvilken vældig Magt fik vi imod os; en Magt, der, til Held for Menneskeligheden, er stærk; en Magt, der altid, med Hensigt paa Sæders Formildelse, bør ønskes at være stærk, — jeg mener det elskelige Kjønns og den elskelige Ungdoms Magt.“

„End bør vi stedse have i Tanker, at Kongen har givet Lov mod Ødselhed; vi maa ikke kunne synes at ville belønne Lydighed i dette Fald. Hvad var vor liden Præmie imod den hver god Undersaats Følelse, at hvad Kongen byder, det er ham godt, og det følger han.“ — —

I det hele taget er han imod Præmiesystem, da det fordrer Penge, Medlemsbidraget derved let kunde blive sat for højt, og Selskabet komme til at trænge til de rige. Det skal dog være enhver tilladt at give ud over det ordinære Bidrag, men dette bør ske paa en Maade, „at hvo der ej kan være gavmild, han føler ej Ydmygelse.“ Ved Antagelse af Præmiesystemet kunde det ogsaa tænkes, at man kom i Kollision med det ædle Landhusholdningsselskab.*)

*) Landhusholdningsselskabets Formaal var oprindelig „at opmuntre ved Priser og Præmier Landmanden, Kunstneren og Haandværksmanden udi Hans Kgl. Majestæts samtlige Riger og Lande.“ Senere præciseredes det derhen, at Formaalet blev

Han er imod Baand af hvilken som helst Art paa Industri og Handel.

„Lad danske Hænder kun arbejde for Overdaad. Lad den kyndige Gartner have Produkter for yppig Lækkermund! Men danske, danske Hænder skulle frembringe Produkterne; og da, jo flere, jo finere, jo kostbarere Produkterne ere, jo bedre for Stat og Land. Gid f. Ex. en Bonde kunde have Lam at sælge saa tidlig, at et gjaldt 10 Rdlr! gid han havde grønne Ærter længe før Paaske! gid Forpagterne havde Kalv saa hvid i Kjødets som nyfalden Sne, fordi den var fedet med engelsk Farmers, med Kunst! Ja, m. H., efter min politiske Kundskabs Maade kan jeg ikke andet end at anse hver stræng Opfordring om almindelig knap Levemaade, som sikkert og sørgeligt Bevis, at der er ringe Flid, ringe Nærings Arbejde, ringe Udkomme blandt de Folk, der saa ængstelige skulde knappe af i sit Velleevnet.“

Tyge Rothe ved ikke ret, „hvad det virkelig skal være, der udgjør vort til ét samlede positive Værk, og det, hvorpaa vi anvende vore Samlingstimer“. Det er uklart for ham, men den ædle Mand, der har sammenkaldt Selskabet, har maaske et klarere Syn paa det. Taleren haaber, at Medlemmerne skulle tænke med hverandre, forædle hverandre, „og, som udgjørende ét

at fremme Landbruget og dermed i Forbindelse staaende Erhvervsgrene. Det uddelte sine Belønninger med rund Haand og i mange forskjellige Retninger; saaledes blev dets allerførste Belønning tilkjendt Bonden Jørgen Christiansen paa Frederiksgave i Fyen, fordi han ved en Ildebrand, hvorved ogsaa hans egen Gaard blev Luernes Rov, forlod Bjærgningen af sine Ejendele, for at frelse sin syge Nabo fra at brænde inde. Selskabet paaskjønnede dette smukke og ædle Træk ved at skjænke ham et Sølvbæger med ærefuld Indskrift og 50 Rdlr. — Se ovenanførte Aarsberetning pag. 42.

moralsk Væsen, vinde den Borgerdydighed, den Agtbarhed, at Fædrelandets Sønner ynde os, ære vort Selskab, ønske at være med os“.

Paa denne Maade maa Selskabet absolut kunne indvirke paa de andre Statsborgere. — „Naar saa skete, mon det da ikke blev opfyldt, hvad jeg i Talen har forkyndet at være mit Ønske? det nemlig, at vort Selskab stiftede Epoke i Statens baade Krafts og Æres og Rigdoms Historie“.

I Selskabets Samlinger maa intet være, der hører til Klubvæsenet. Kun Tanke og Tale høre hjemme der. Kun Mandens og Borgerens sande Værd skal have Gyltighed, helst burde ethvert Medlem lade sin Rang blive udenfor og i Selskabet kun kaldes ved Navn, ligesom det sker i Murerordenen.

„Den vil skaffe ædle Mennesker ved at skaffe Menneskeadel Agt; lad os skaffe ædle Borgere ved at skaffe Borgeradel Agt!“

Selskabets Forfatning bør være: „En Form, samlet af Britternes Parlaments, af Murerordenens, af Landhusholdningsselskabets, af visse agtbare Selskabers og Klubbers, der ere iblandt os.“ — Der skal være fuldstændig Lighed for Medlemmerne, kraftig skal al Egoisme, Misundelse og Fremtrædenhed vises tilbage. Selskabet skal være sparsomt med Udgifter og optræde bramfrit. „Love lidet og yde mere. Ikke staa frem til Skue. Ved Værker og ej ved Formalier, at drage Øjnene til sig. Intet af hvad Fabelen om det svulmende Bjærg kunde anvendes paa.“ Han ønsker ikke, at Selskabet skal begynde med brammende Festlighed. Det har ærgret ham, at der allerede offentlig er talt om Selskabet i en tysk Avis. — „Ligesaa har det stødt paa min Sjæl, at den brave Hr. Balling saa strax anmeldte

sig som Selskabets Sekretær. Skulde dette ikke være ildsom Gang? Højt paa Hald staaer Æren, den ville vi søge, og vist hverken ved Ord eller Formalier vinde vi did!“

Han anser det ogsaa for rigtigst, at der ikke trykkes og bekjendtgjøres Lister over Medlemmerne. „Hvortil det, naar vi ej ved nogens Navn eller Rang ville skaffe vort Anlæg Gyldighed?“ —

„Alle Selskabets Handlinger og Anlæg bør nøje optegnes; ligesaa bør alle indgivne Forslag nøje bevares. Hvo ved, hvad en vort Selskabs Historie kunde være? Endog efter Selskabets Ophævelse kunde den vorde et Monument for Dannemænds Borgerdyd.“

Selskabet vil tilvende sig Kongehusets Agtelse. „Og vil Kongen, eller vil nogen af hans herlige Slægt give Middel til at forte vor Gang, det tage vi imod paa Almenvæsenets Vegne; vi ville særligen i slige Fald være tro Husholdere for Kongen og Almenvæsenet.“

Den, der tror at gjøre Selskabet en Ære ved at træde ind i det, maa helst blive udenfor. „Hvo der gaar ind til os, han skal mene at hædre sig selv.“ Man skal ikke bøje sig for nogen blot for hans Rigdoms Skyld. „Jeg for min Del gjør aldrig dette, og skulde det kræves, for at være en Selskabets Embedsfører, da tale man mig aldrig til!“ —

„Min Sjæl hænger fast ved Ideen om Selskabets Adel som det, der skal bestemme Graden af Selskabets Gavnlighed. Derfor i dette Øjeblik, m. H., taler jeg saa frit, saa hver Bihensigt uadspurgt; jeg kunde ej som Britte staa friere og renere hen for det stolte Engellands Parlament, end jeg i dette Blund staaer for eder, brave Dannemænd, hæderværdige Medborgere! Det jeg agtede at være Pligt, det vilde jeg gjøre, jeg vilde yde min Tribut, og nu beslutte Selskabet det mere!“

Han kommer til Slutning tilbage til den Indflydelse, som Selskabet kan faa paa Sæderne, Tænkemaaden og Menneskenes Forædling. „Men Menneskeadel er Dyd i et og alt, er Borgerdyd, denne sande Kjærlighed til Fædrelandet, er Virksomhed for at gavne, at glæde, at forherlige andre.“

„Didhen staa mine Ønsker for Selskabet, didhen lede mine Forhaabninger mig. Og saa, ikke for at ville være den, der gav Selskabet Navn, men for at udtrykke den Tanke, det Ønske, det Haab, den Udsigt, der i denne Stund opfylder helt min Sjæl, kalder jeg vores Forening Selskabet for Borgerdyd. Et saadant ser jeg her, m. H., i hver af eder ser jeg en Borgerdydsven! med hver af eder ønsker jeg vort Fædreland til Lykke. Og saaledes tænkende, saaledes haabende, er jeg da højmodigen glad i denne Stund; jeg vil alstedse være det, saa længe vi i Gjærning, og med Kraft, og med Visdom udgjøre et den danske Stats, et vort elskende Fædrelands

Selskab for Borgerdyd!“

Saaledes gav Rothe Selskabet dets smukke Navn, der rimeligvis er blevet modtaget med almindeligt Bifald. Medlemmerne have sikkert ogsaa med Begejstring fordybet sig i de Udsigter, han oprullede for dem. —

Hvorvidt Spartaneren fra Aftenpostens Nr. 22 har været fornøjet med Talen, turde maaske være tvivlsomt.

Hvor optaget Rothe var af Selskabet, fremgaar yderligere af et Brev*), som han Dagen efter skrev til Kammerherre Johan Bülow, den senere saa højt for-

*) I Bülow's Manuskriptsamling paa Sorø Akademi Nr. 43 C. Af det store Antal Breve, der her findes fra Rothe til Bülow, — og ved hvis Gjennemlæsning man vinder et meget sympathetisk Billede af Rothes Karakter — er dette det eneste, der angaar Selskabet.

tjente Ejer af Sanderumgaard, der paa dette Tidspunkt var Marskalk hos Kronprinsen og af stor Indflydelse hos denne. Bülow havde ladet sig optage som Medlem af Selskabet den 2. Maj, formodentlig for at holde et vaagent Øie med det paa Kronprinsens Vegne.

Det hedder heri:

„ Selskabet for Borgerdyd er nu til; og man kan vide, hvad det er. Navnet underretter i denne Fald, og Navnet maa opvække for hvo, der hører det, en Selskabet hædrende Følelse. Andet stort er det at virke til Nationalgejsts og Nationalkarakters Fastighed og Forædelse, end det at give én, at give nok saa mange smaa sumptuariske Love.

Fremmede skulle vorde opmærksomme ved Begivenheden. Tænkerne i andre Lande skulle ære Ideen og have ædel kosmopolitisk Fryd ved den, men de skulle ej rose fuldeltigen, før de se Virkning og Arbejde. Saa sandt som dette er, saa sandt er det, at de skulle spørge, i hvilken Grad Landsregeringen viser sig at lystes ved Ideen.

Hvo kan nævne Ordet Landsregering uden at tænke paa Kronprinsen? Og nu, Deres Højvelb., nu maa jeg, — ja jeg maa sige Dem med den liveligste Overbevisning, at vor Frederik forherliger sig, naar han viser Folket, naar han viser Verden, at han hædrer Anlægget. Hædrer det, siger jeg; Tro maa han have til os, de mange brave Dannemænd, at vi kunne tænke ret, og at vi ville som ædle Mænd. Ingen Hofmand maa bringe os Budskab om, hvad Herren vil, vi skulle gjøre. O, Frederiks Ære og hans Glæde, de skulle være hos os i troer Haand, saa vel som Statens Hæders Vel og Rygte.

Men Deres Højvelb.! Mind De Herren derom, at han hædrer og forherliger sig, naar han skaffer Selskabet et Forsamlingssted, saa ses kan, at Kongen og at han holder os i Ære. Ej maa det kunne siges, at

Kongepaladser eller Kongebygnings Sal forundes Selskaber for Koncert, for Bal, for Assemblé, men at et Selskab for Borgerdyd bliver ubemærket.

Dog vort Forsamlingssted bør være saadant, at vi ene og ingen anden med os raader derover. Dette hører til Selskabets Væsen, og der kan ikke viges af fra det.

Nu De have hørt mig, saa sig De, om jeg kan mistænkes enten for Egennytte eller for at ville gjælde. Deres Højvelb.! aldeles haver De dog ikke glemmt, hvorledes min Værelses, mit Tænkens, mit Følels Maade er. — For at yde Pligts Tribut til Herren Frederik, for at vise Dem hen til en ad Dem vinkende skjøn og ædel Handling, har jeg talet. Og dermed intet mere“

Men Hensigten med Brevet blev ikke naaet, man vilde vel først se Resultater af Selskabets Virksomhed, før det installeredes paa et kongeligt Slot, eller maa-ske har Forlangendet om Eneraadighed over Lokalet været for dristigt.

At Selskabets Stiftelse vakte stor Opmærksomhed hos Publikum, fremgaar ikke alene af det store Medlemsantal, som det fik i Løbet af kort Tid, men tillige af et lille Skrift, der sandsynligvis er udkommet i Begyndelsen af September 1785, „Trende Breve fra en Hædersmand paa Landet til sin Ven i Kjøbenhavn i Anledning af Selskabet for Borgerdyd*):“ Det første af de tre Breve er dateret den 24. Maj 1785 og lyder saaledes:

„Højstærede!

Tak for den Underretning, De har givet mig om Selskabet for Borgerdyd. Saa lidet den endnu tilfredsstillende mig, og saa ubestemt det Begreb endnu er,

*) Disse Breve indtage ved deres flydende Stil og rene Sprog en meget høj Plads, sammenlignede med Datidens øvrige Prosafrembringelser, hvorfor de meddeles in extenso.

jeg kan gjøre mig om dets Formaal, saa maa jeg dog prise denne hæderfulde Hensigt.

Den bliver til alle Tider god og de Mænd, der have tænkt saa ædelt og dansk, værdig. Ja, saa meget mere værdig, som næppe noget Middel kunde tænkes bedre end dette, til at holde den ustyrlige Yppighed og Overdaad i Tømme og give Tarvelighed sin Ret til igjen at blive national. Naar Borgere opstaa for selv at virke med hverandre til Opnaaelsen af dette store Øjemed; Borgere, som midt i Cirkelen af Modevaner, Pragtsyge og yppige Gjæstebuds Febre selv rive sig ud af det fortryllende Slaveri, afkaste alle fordums Lænker og ikkun tænke sig som frie Mænd, fornuftige og retskafne Undersaatter, der føle Landsfaderens Vilje: deres egen Lyksalighed!*) og skamme sig ved alt det, der skulde berøve dem samme; jeg siger, naar saadanne retskafne danske Mænd forene sig til at

*) Datidens Lojalitetsfølelse har givet sig mangfoldige Udtryk; vi ville anføre et Par Exempler, der vistnok kun ere lidet kjendte, men paa Grund af deres varme Følelse og naive Form fortjene at drages frem.

I Adresseavisen for den 14. Januar 1793 findes følgende Udtalelse: „At Undersaatterne af vor dyrebare Konge ere de lykkeligste blandt Menneskene, giver Tidernes Historie den fuldkomneste Forvisning om. Grunden til denne Lyksalighed findes fornemmelig i Kongens vise og gode Regering og i hans og Undersaatternes gjensidige Kjærlighed. Ingen elsker sin retmæssige Konge med mere oprigtig Hengivenhed, varm Følelse og sand Ærlighed, end vi vores Christian, vores Frederik, vores Marie og det kongelige Hus; men det er og en Sandhed, at næppe noget kongeligt Hus fortjener Undersaatternes Kjærlighed saa fuldkommen som vort.“

Da Kronprinseparret i 1793 fik en Datter, sloges der en Medalje med følgende Inskription:

„Denne er Dydens Løn,
Flere er danskes Bøn.“

Medaljen var bekostet af Generalmajor Fircks i Kastellet; den var konvex paa den ene Side, og man kaldte den derfor Fircks Buxeknap.

virke med fælles Kræfter for et saa værdigt Formaal, da kan man uden Tvivl love sig velgjørende Frugter for Staten i det hele af deres patriotiske Bestræbelser.

Fra denne Synspunkt betragter jeg dette Selskabs Oprettelse; og jeg vover intet, naar jeg endog tiltror ethvert Medlem deraf at have haft det Forsæt, da han indtraadte i samme, med saa megen Iver og Varme at bidrage til dets Fremme, som hans Evne kunde tillade ham. Ja, jeg tiltror dem alle forenede den ædle, store og sande Lyst, med fælles Kræfter at fuldføre det store Værk, de have begyndt, og at gjøre, hvad de kan, til at affette os det Aag, vi selv have paalagt os, og som saa meget nedtrykker Nationen og underminerer Staten: jeg mener Yppigheds og Overdaads overhaandtagende Magt.

Ikke for Dem, min Ven! behøver jeg at bevise, hvad enhver fornuftig selv kan indse, især dem, hvis Virkekredse, saa at sige, er i Midten af Overdaadighedens Cirkel, hvor nødvendigt det er os danske at standse i Løbet af vore Sværmerier, at sætte Grænser for vor Higen efter Pragt og vor uforsvarlige Stræben for at ødelægge os selv, og i dets Sted, at skue saa vel fremad som tilbage og med en vejende Tanke at betragte vores nærværende forfaldne Tilstand. Thi, bedste Ven! ere vi ikke næsten ved Grænserne af vor Ruin? er ikke vor Velmagt i sin fulde Aftagelse! og dog — o, beklagelige Forblindelse! og dog ere vi ikke alene blinde nok til at fare fort i vore Daarligheder, men rasende nok af en blind Iver for at komme til Maalet før Tiden. Det Maal, som begraver alle vore Ejendomme i Skygger, og som uforbigængelig vil komme os til at begræde vore taabelige Bestræbelser.

Saa stor Magt har Yppighed og et overdaadigt Velleynet over det menneskelige Hjærte. Men det er klogt at imodstaa den.

Det er mandigt at overvinde den. Held derfor det Folk, der samler sig i saa ædel en Hensigt, og Held følge dets ærefulde Forsætter! det fortjener Mindesmærker, som de sildigere Slægter bør hædre; de fortjene at ihukommes med Ære, fordi de have tænkt fædrenelandsk, fordi de have elsket deres Konge, elsket deres Medborgere, og fordi de have villet den Stat vel, af hvilken de kaldte sig Borgere; thi bør det ikke enhver fornuftig at prise en god Hensigt? — Men den, Borgerdydsselskabet iler i Møde, den er mere end god: den er ædel, den er høj og stor tillige. Er det vel lidet, min Ven! at forbedre sine og sine Medundersaatters Vilkaar? —

Saa ville Borgerdydsselskabets Medlemmer imellem sig selv, saa ville de ved deres Exempel. — Berøv Undersaatten sin Velfærd, tænke de, hvor bliver da Statens Styrke? Aldrig følte nogen god og stor Konge, som fortjente Navn af Landsfaderen og vilde sit Folks sande Vel, aldrig følte han nogen Glæde i sit Folks Armod; aldrig var han ligegyldig over dets Ve og Velstand. Vor store Christian og hans elskelige Søn tænke selv fædrenelandsk og elske Folket; men de vil elske det som et lykkeligt Folk; og lykkelig kan kun danske blive ved Flid og Tarvelighed. — Og hvor meget maa da ikke et saadant Selskab som Borgerdyden har oprettet, behage den Monark, der i sit Folks Lyksalighed sætter sin Ære! og fornøje den Kongesøn, der med saa megen Iver søger at dæmme for Yppighedens Strøm, der er udrustet med saadanne Sjælsevner, med saadan Lyst til at virke for det almindelige Vel og til at udbrede Held og Velstand iblandt sin Faders Folk.

Farer da kun fort, mine Venner og Brødre, i eders værdige Bestræbelser og lader eder ikke afskrække ved de mødende Vanskeligheder, som enhver dydig og god

Handling til alle Tider har at bestride. Formoder eder alt, hvad som møde kan, til at kuldkaste eders ædle Forsætter!

Vi leve i en Verden, hvor det gode som oftest kvæles af Ukrud. Og, des værre at jeg skal sige det, vi leve i en Tidsalder, i hvilken man sætter sin Ære i at drive Gjæk med de alvorligste Ting, hvor man regner det til Fortjeneste at kunne raillere alt det, der haver Præg af Dyd og Retskaffenhed; ja, hvor Religionen selv er udsat for den spidsfindiges Dadel og den kaade Vittigheds Latter. Men derfor, mine Venner! forsager ikke eller taber Modet til at gaa frem paa den stolte Bane, paa hvilken I have begivet eder. Det er ædelt at begynde en god Handling; men det er mandigt at forfægte den til det yderste.

Værer vis paa, I have Medbejlere til eders Ære; Medhjælpere i Landet, som vil understøtte eders Bestræbelser; Mænd, som ere danske til Liv og Sjæl, som kjender Grunden til Nationens Svaghed, men ogsaa til dens Helbredelse; thi denne ligger alene i en fornuftig Økonomi, i en med Landets Natur og Kræfter overensstemmende Levemaade.

Vi ere flere uden for Residensen, der længes efter at se eders begyndte Værk komme i Drift, end I tænke; og det fejler vel ikke, at Kjøbenhavn jo indeslutter mange ægte patriotiske og retskafne, baade i de høje og lave Stænder, som føle den samme Længsel, og som en Gang vil forene deres Kræfter med vore, naar vi faa eders Plan eller Love at se.

Jeg raader eder derfor endnu en Gang, taber ikke Modet, lader den sande Borgerdyds Varme, som har besjælet eder, ikke forkjølnes. Værer stærke til at gaa fremad paa en Bane, som er hæderlig for Nationen, og som kan blive til et Exempel, ej alene for vore Efterkommere, men endog for andre Folkeslægter. Med

dette Raad og dette oprigtige Ønske, henlever jeg stedse etc.“

I Løbet af Maj Maaned har Selskabet delibereret om Love; til en endelig Afslutning kom det ikke før hen i Avgust, foreløbig vedtog man nogle Ordens- og Bestyrelses Love, der skulde gjælde fra den 15. April og indtil videre. Dette Udkast*) indledes med et lille Stykke:

„Selskabets Formaal og Hensigter, som er
Indledning til disse Love.“

„Da dette Selskab er indviet for Borgerdyd, saa udstrækker dets Virksomhed sig ikke alene til Tarveligheds Befordring, saa vel direkte imellem Selskabets Lemmer, som indirekte ved Opmuntringer og Exempler; men og, til alle de borgerlige Dyder, ved hvilke Statens Lyksalighed kan befordres, baade for de nærværende og tilkommende Slægter.“

Lovene deles i 5 Afsnit.

I. Kapitel. „Selskabets Medlemmers Antagelse, Udelukkelse, Rettigheder og Pligter.“

§ 1. „Enhver god Mand, han være Bonde eller Borger, høj eller ringe, adel eller ikke adel, kan antages som Medlem af Selskabet, naar han enten skriftlig melder sig derom til Selskabet, eller lader sig foreslaa af noget Lem i Selskabet, angiver sit Opholdssted, Stand og Navn, samt vil holde, saa vel disse Love, der sigte til Orden, som andre Selskabets Grundlove og Vedtægter, som i Fremtiden maatte antages. Dog maa enhver, som melder sig, være forvisset om sin gode moralske

*) I Samlingen paa det store kgl. Bibliothek: „Selskabet for Borgerdyd dets Ordens og Bestyrelses Love fra den 15. April 1785 og indtil videre.“ 40 Sider i Oktav.

Karakter, og den, som anmelder ham, ligeledes; thi lastefuld Mand blive uden for.“

§ 2. „Selskabet gjør sig en Ære af at have Medlemmer baade i Norge, Provinserne og Holsten, og overalt i Staten, og derfor antager alle, som vil, og som svare til forestaaende § 1. Og skulle Omstændigheder fordre, at Deling var tjenlig, saa kan enkelte Selskaber til Selskabets Hensigt, under dets Love og Hovedbestyrelse indrettes baade i Norge, Provinserne og Holsten, for at arbejde med forenede Kræfter til Statens Bedste, og vilde Selskaberne da venligen meddele hinanden deres Fremgang én Gang om Aaret i December Maaned og glædes med hinanden over heldig Fremgang, ligesom og meddele hinanden, omstændigvis, hvad Ting, som kunde lede til det heles Bedste.“

§ 3. „Antagelsen til Medlem sker i Selskabets ordentlige Møde, hvor Forslaget til Selskabet altid sker ved den styrende Præsident, men Valget af Selskabet ved Stemmekassens Middel, da Buddet giver hvert Lem i Selskabet en Kugle, og ej mere, under sin Tjenestes Fortabelse. Pluraliteten gjør Udslaget paa Medlemmernes Antagelse.“

§ 4. „Udelukkelsen sker, dels, naar nogen ikke betaler det, han har forbundet sig til, enten som Indskud eller aarlig Kontingent, da han udelukker sig selv; dels, naar nogen gjør sig uværdig ved Laster, driver kontrabande Handel, begaar Toldsvig, modvillig tilsidesætter Lovenes Holdelse og forsætlig handler imod Ære og Dyd, hvorunder især forstaas Bankerotter med Overlæg uden Nød, saa vel som og de, der forsømme deres Børns kristelige og borgerlige Opdragelse, og dem, som hellere uterligen leve i aabenbare Selskab med Friller end ærligen ønske som Dannemænd at skaffe Staten gode Borgere; thi ingen aabenbar lastefuld Mand bør taales i Selskabet, der alene ser hen til den sande Bor-

gerdyd og gode Sæder, og som i denne Hensigt vil sørge for Efterslægten.“

§ 5. „Naar nogen er antaget til Medlem og erlægger sit første Indskud af 2 Rdlr, meddeles ham Kvittering, under Præsidentens og Kassererens Haand, hvilket og er ham Bevis for, at han er Medlem af Selskabet, og gives ham da et Exemplar af Lovene.“

§ 6. „Til Selskabets Underhold erlægger hvert Medlem ved hvert Aars Udgang eller i Slutningen af December Maaned 4 Rdlr, som Kassereren imodtager og giver Bevis derfor. Men, dersom nogen ædelmodigen vil give mere, da have han Frihed dertil; dog giver sligt ham intet Fortrin enten i Møde eller i Stemme.“

§ 7. „Hvert Aar inden December Maanedes Udgang skal de aarlige Indskud eller Kontingenter med 4 Rdlr være erlagte; men hvis de ikke blive det, da meldes de udeblevne til den styrende Præsident i det første Møde i det nye Aar, da dem erindres ved tilsendte Kvitteringer, hvilke dog ikke afgives uden Betaling, og i Mangel deraf anses de ej længer som Medlemmer; men de af Selskabet, som maatte være fraværende, ere herfra undtagne, og dem bør tilstaas en efter Omstændigheden passende længere Tid.“

§ 8. „Af det saaledes indkomne sker Selskabets Underholdning, dels til Betjenternes Lønninger, saasom for Selskabets Sekretær aarligen 250 á 300 Rdlr, Kassereren, hvis Løn er bestemt i 4. Kapitel § 3, og for Buddet 80 Rdlr aarligen. Disse Lønninger erlægges kvartalsvis, men det sidste Kvartal ikke førend i Aarets sidste Møde mod Forevisning af Protokollernes Rigtighed; det øvrige til Samlingssal, Brænde, Lys, Skrivematerialier etc., og hvad overskyder, til Opmuntringer, som Selskabet nærmere bestemmer.“

§ 9. „Selskabets Lemmer have Frihed til, naar dem behager enten i Møder eller Samlinger, mundtlig eller

skriftlig at gjøre Forslag, raadslaa om Ting, som behandles, give Stemme; men de, som ej ere til Stede i Møder, maa være fornøjede med de Beslutninger, der tages, undtagen naar Valg sker til Præsidenter eller Kommissioner, Sekretærer eller Kasserer, Direktører eller Censores, da kan alle fraværende inden den fastsatte Tid indgive deres Valg skriftlig under deres Haand; ligesom og alle udenbys Lemmer have Frihed at vælge en af Selskabet, som kommitteret paa deres Vegne ved Stemmevalg og alt, men det maa Selskabet i Forvejen tilkjendegives, hvem de kommittere og den kommitteredes Navn i Protokollen indføres.“

§ 10. „Enhver Medlem kan indføre i Selskabets Møder (de overordentlige undtagen) én, som ej er Medlem af Selskabet, dog paa Vilkaar, at samme forestilles Præsidenten ved Navn, Stand og Nation, om han er fremmed.“

§ 11. „Udi Selskabets Samlinger tillades det Fædre at medtage deres Sønner, som have opnaaet 12 Aar (Læredrenge eller Svende undtagen), for der at give dem Smag paa Borgerdyd og danne dem ved de gode Exempler, der ses, og ved det nyttige, der omtales og afhandles, bibringe dem Lyst til Dyden, Ærbødighed for den gamle og Agtelse for den gode Borger, samt til at afsky den Frækhed, som i vor Tid synes ret udmærkende at tage Overhaand og des værre saa meget overses i Ungdommens Opdragelse. Men naar vore Sønner komme i Embede, eller, om de applicere sig til Studeringer og ere dimitterede til Universitetet, da gaa de ind i Selskabet som dets Lemmer, naar dem skal tillades Indgang.“

§ 12. „Skulle korresponderende Medlemmer anses nyttige, da kan Selskabet ved Forslag vælge saadanne formedelst grundige Aarsager. Slige Medlemmer ere da ikke pligtige at erlægge noget.“

§ 13. „Ved Indgang i Møder og Samlinger fore-

viser enhver Buddet Kvittancebillet, uden samme indlades han ikke, med mindre Buddet upaatvivlelig kjen-der Manden at være Medlem. Men da det i Selskabets ordentlige Møde er tilladt for et Medlem at tage en fremmed med sig, saa siges dette blot til Buddet. Ved overordentlige Møder maa ingen uden Selskabets Lemmer indlades, og i Samlingerne, som meldt, vore Børn fra 12 Aar af og derover, som følge Faderen.“

§ 14. „Dersom nogen frivillig vil gaa ud af Selskabet, da staar det til ham. Han har da ej nødvendig at melde det eller angive Aarsagen, thi det er nok, at han ej erlægger sit Indskud eller Kontingent efter § 4. Men enhver, som saaledes udgaar, skal alene tilstille Selskabets Kasserer Kvittancebilletten, af hvilken han har betjent sig til Indladelse i Selskabets Møder. Vil en saadan udgaaet Medlem igjen indgaa i Selskabet, da vælges han som ny Medlem og antages som den. Men er det en Medlem, som ej har udelukt sig selv, men af Selskabet er udelukt, der vil indgaa i Selskabet, da melde han sig for Censores, og naar disse gjøre Forslag til Antagelse i ordentlig Møde for Præsidenten, forkyn- des det Selskabet, og da beror hans Antagelse paa Stemmekassens Mittel og ved Pluraliteten i Stemmerne, som bør være $\frac{3}{4}$ Dele; er der mindre, da afslaaes Valget, og han maa ej proponeres førend efter et Aars Forløb igjen.“

II. Kapitel. „Selskabets Orden, Bestyrelse, Præsident og Sekretær.“

§ 1. „Ved alle Selskabets Møder gjøres ingen For- skjel paa Rang og Stand; thi der vil vi erindres om Borgerrettens sande Værd, og denne bør vi følge. Sand Dyd og vel udøvet Pligt som Borger udfordrer sand Agtelse og Kjærlighed for hverandre, og derfor, uagtet vi altid erindre med Lyst og Velvillighed, at vi ere

Undersætter af en monarkisk Regering, derfor vil vi dog i Møderne tilsidesætte Rang og Stand og altid mindes om, at Hædersmænd hædres af deres Betjener og hædre dem, og at alle Stænder i Staten ere hæderlige.“

§ 2. „Selskabet har tre Slags Forsamlinger, nemlig:

- a) Dets overordentlige Møde, som ikkun holdes én Gang om Aaret, nemlig den 28. Januarii, i Anledning af Hans Kgl. Højhed, vores elskede Kronprins Frederiks Fødselsdag.
- b) Ordentlige Møder, som anmeldes i Aviserne, og
- c) Samlinger, som holdes tre Gange om Ugen, nemlig: Mandag, Onsdag og Fredag.“

§ 3. Det overordentlige Møde aabnes ved en passende Tale af den da styrende Præsident, og Selskabets Fremgang vises.

De ordentlige Møder begynde Kl. 5 slet Eftermiddag, efter foregaaende Anmeldelse i Aviserne. Dersom den da styrende Præsident ikke er i Mødet Kl. 5^{1/2} slet, da tager den anden Præsident hans Plads, og hvis denne ikke heller er der, da den tredje, som vedbliver Forretningen den Aften; men er ingen af Præsidenterne i Selskabet til Stede, og fuldt Møde er, nemlig 24 Lemmer, da vælges en af Medlemmerne, som ere nærværende til at bestyre Tingene den Aften. Er der ikke 24 Lemmer til Kl. 5^{1/2}, da ophæves Mødet for den Aften.

Samlingerne, som holdes tre Dage om Ugen og begynder Kl. 4 slet Eftermiddag og ender Kl. 8, sker med al mulig Orden, Høflighed og Venlighed.

Men overlægges der Ting, som sigte til Selskabets Formaal og Statens Bedste, saasom: hvorledes Opmuntninger bedst bør gjøres, Debitten af indenlandske Ting bedst ske, og Borgeren nyde de Fordele af Borgeren, som gjør, at Fabrikker kan trives i Landet og komme i den Flor, at vi kan undvære fremmedes Arbejde og ikke lønne fremmede ved vores Sved, men selv høste

Frugt af vore Bestræbelser, o. s. v., da skal Direktøren, som altid maa være nærværende i Samlingen, forandre saadanne vigtige Foredrag til ordentlige Propositioner, som de foredrage for Selskabet i Møderne.“

§§ 4—8 handle om Præsidenterne. Blandt Medlemmerne vælges tre til Præsidenter, som vælges for 1 Aar, saaledes at de hver bestyre Forretningerne i 4 Maaneder. De vælges ved simpel Majoritet, og den, der faar de fleste Stemmer, faar Bestyrelsen i det første Skifte o. s. fr. Man er ikke tvungen til at tage disse Æresposter, men kan undslaa sig. Præsidenterne kunne gjenvælges.

§ 9. „Til den gode Ordens Vedligeholdelse skal udi Samlingerne altid være Direktører, hvorfor Selskabet vælger ligesom til Præsidentvalg tolv, som skifte ugentlig Forretningerne imellem sig dagvis, og ordentlig tilsiges enhver efter Turen af Buddet. Disse Direktørers Pligt er at se der hen, at al mulig Orden og kjærlig Høflighed hersker, at vore medbragte Børn ikke sættes i en Afkrog, men anførte, tilspurgte, opmuntrede, formanede; thi ingen Glæde bør kunne være os føleligere end den, at danne vore Børn til dydige Lemmer for Staten; dette Haab er saa smigrende, at det langt overgaar alt andet, og er mere end rig Løn for vore Bestræbelser. Desuden er det Direktørerne paalagt at reducere ordentlige Samtaler til ordentlige Propositioner for Møder og Beslutninger, og hele Selskabets Operationer.“

§ 10. „For nøjere at blive bekendt med Ting, som kan gjøres i Staten, som vi behøve, og som vi tage hos fremmede, men burde unde vore Medbrødre al Fordel af, og vil unde dem redeligen, saa skal Præsidenterne i Selskabets Navn vende sig særdeles en Gang om Aaret til Landhusholdningsselskabet med Begjæring at vorde underrettet om, hvad Ting af denne

Natur, det formedelst dets Præmier og Opmuntringer haver tilvejebragt, samt Navn, Opholdssted etc., og tilige anmode om Prøver af Tingene, paa det Selskabet, efter dets Kraft til at virke og Lyst og gode Vilje til at virke godt, kan komme Staten til Hjælp. Paa denne Maade ville vi anse os som værdige Brødre til Brødrene i Landhusholdningsselskabet, række hinanden troelig Haanden og stedse med forenede Kræfter stræbe til fælles Maal uden at gaa ind i hinandens Beskæftigelser.“

§ 11. „Ingen fast Kommission vil Selskabet binde sig til, Kommissarier maa altid vælges, og ingen af disse bliver længere i samme, end for den Gang Kommissionen holdes, men vel kan vælges igjen, naar ny Kommission sættes.“

§ 12. „Ved ulige Meninger om Ting, som strax bør besluttes, bruges Stemmekassen, og da gjælder Pluraliteten; men i vigtige Ting, som angaar Lovsforandring i nogen Del, hvad enten i Henseende til Politi- eller Grundlove eller Tillæg, da bør først Tingen, efter at den ordentlig af Præsidenten er foredraget Selskabet, nøjere undersøges af en Kommission og da atter forelægges Selskabet, hvorefter Stemmekassen gjør Udslag i Sagen; og maa da $\frac{3}{4}$ af Stemmerne være for den proponerede Sag, hvis ikke, forkastes den og siden ikke maa komme under Proposition førend efter tvende Aars Forløb.“

§ 13. „Alle Anmeldelser, Taler, Breve etc. sker til Selskabets Præsident, som efter Omstændighed besvarer Talen, tager Selskabets Beslutning i Anledning af Anmeldelsen og forelægger Selskabet Brevene.“

§ 14. „I Selskabets Møder, hvor alle Breve indkommer, aabnes de af Præsidenten og forelæses af Sekretæren; derefter overleveres de til Sekretæren at indføres, om deres Vigtighed fordre samme, ligesom han og tager Beslutning om Svaret, som næste Møde

forelæses og under Præsidentens og Sekretærens Haand tilstilles vedkommende.“

§ 15. „Alle Beslutninger, som i et Møde ere vedtagne, igjentages i det næste Møde for Selskabet, hvorved Selskabet aabnes.“

§ 16. „Ansøgninger og Promemorier til Kongen eller Kollegierne underskrives af alle Præsidenterne, ligesom og Anvisninger paa Kassen; men alle andre Ting af den styrende Præsident alene.“

§§ 17—23 angaa Sekretærens og Buddets Stilling og Pligter. Sekretærens Virksomhed bestemmes nøjere i

§ 24. Foruden Liste paa samtlige Selskabets Medlemmer og Præsidenternes Navne etc. for det Aar, de præsidere, som Sekretæren forfatter til Underretning for Selskabet og foreviser ved det første Mødes Aabning i Aaret for Selskabet, fører han alle Selskabets Protokoller, forfatter Fortegnelse over alt, hvad til Selskabet indkommer, skriver og paraferer Selskabets Breve, besørger Bekjendtgjørelsen i Aviserne, item hvad til Trykken befalet bliver, samt forfatter Selskabets Historie fra dets Begyndelse og vedholder den aarligen. De Protokoller, han nødvendig maa holde, ere følgende:

- a) En Protokol, hvori Selskabets Handlinger i Møderne indføres.
- b) Kopiprotokol over udgaaende Breve og Beslutninger.
- c) Resolutionsprotokol, hvori indføres et kort Begreb af indkomne Forslag etc. med Resolutionen paa samme.
- d) Protokol for Belønninger, Opmuntringer, Præmier, om disse ved nogen Lejlighed skulde finde Sted, og Udfaldet af alt.
- e) Protokol for Selskabets Love og Vedtægter, som ere og maatte blive antagne, med Register.
- f) Protokol over Selskabets Lemmer, efter Nummer

og under Datis; med Anmærkninger om udgaaende, udelukte, døde etc.

- g) Selskabets Historie med Register over dets Mærkværdigheder; og endelig
- h) Inventarii Protokol.“

§ 25. „Den styrende Præsident alene og ingen anden maa tale til Selskabet i Møderne, og til ham alene skulle alle i Selskabets Møder henvende deres Tale. Ligeledes maa ikke mere end én tale tillige; og alt det være langt fra Selskabets Møder og Samlinger, som har Skin af Uhøflighed eller Fornærmelser; i disse sidste Tilfælde har Præsidenten Magt til at gjøre passende Erindringer og Irettesættelser i Selskabets Navn, ja vel og, naar Tingene gik for vidt, hvilket aldrig bør formodes af dydige Borgere, at byde et saadant Selskabslem at forlade Selskabet, da Selskabet strax tager Beslutning i Følge Sagens Vigtighed, om det Lem bør for altid udelukkes, eller imod Løfte af Forbedring vedblive. — Udi Samlingerne har Direktørerne ogsaa denne Magt som Præsidenten, men med den Forskjel, at Tingene foredrages Selskabet i næste Møde, da Beslutning tages.“

I Følge § 26 sker Valg af Sekretær paa samme Maade som af Præsident. Han afgaar derimod ikke uden paa Grund af Forsømmelighed og Overhørighed.

§ 27. „Af Selskabet vælges desuden to Censores, hvis Pligt er at se der hen, at ingen af Selskabets Lemmer overtræde Selskabets Love, men skulde nogen det, da advares de hemmeligen om Afvigelsen og broderligen erindres om at gaa tilbage; kan dette ikke frugte, tage de den styrende Præsident til dem og endnu erindrer paa den ømmeste Maade. Kan alt dette ikke hjælpe, da foredrages Selskabet det i næste Møde af Præsidenten, og dersom Bedring loves, kan Forseelsen overbæres, men i anden Fald sker Udelukkelsen. Disse

Censores vælges saa meget muligt af de dydigste, sindigste og redeligste Mænd.“

Kapitlet ender med en lille praktisk Paragraf:

§ 28. „Hvad som tilsendes Selskabet, maa sendes postfri.“

III. Kapitel. „Selskabets Belønninger, Opmuntringer og Præmier.“

§ 1. „Da Selskabet hverken vil eller bør gaa ind i de Ting, som noget andet Selskab beskæftiger sig med, og særdeles mindst i Landhusholdningsselskabets Forretninger, men meget mere vil gjøre sig det til en Lov, paa den venskabeligste Maade som Brødre at fortjene dets Fortrolighed og Agtelse, paa det vi begge kunne gladeligen forene vore fælles Kræfter til vort fælles store Formaal, Statens Bedste! saa vil Selskabet, især ved Opmuntringer, som har Debit paa udenlandske Produkter og Arbejde til Hensigt, søge at virke heldigen, dels ved at afkjøbe selv Ting, som Selskabet selv kunde forenes om og nytte, dels ved at sørge for Debitten paa slige Ting paa bedste Maade og derfor erindre os det 2. Kapitels § 10 for des mere at blive Landets Fabrikata bekjendte, og derefter tage de bedste Regler, som stemme med Selskabets Hensigter.“

§ 2. „Men da Selskabet paa denne foreskrevne Maade ikke kan virke heldigen, ikke kraftigen, uden det har det, hvormed det bør virke, saa vil Selskabet gaa den Vej, som allersikkerst fører til dette Maal og giver Selskabet Virkekraft i Forhold til dets Virketid. Hertil hører først det, som overbliver fra Indskuddene og de aarlige Kontingenter, efter at Lønninger og andre Selskabets Fornødenheder ere fradragne. Videre hvad ædelmodigen gives af Patrioter til Selskabet. Videre hvad Selskabet aparte stormodigen sammenskyder efter Evne og fri Vilje og henlægger efter Indbydelse i en

dertil indrettet Kasse, hvortil Præsidenterne have Nøgle, som anvendes til at afkjøbe nogens Arbejde med, til videre Næringsvejes Fortsættelse, hvilke Ting, atter solgte, bliver Selskabets Ejendom og formerer dets Fond, og saaledes maa upaatvivlelig Selskabets Kasse aarligen tiltage, om endog Selskabet ikke altid faar den ganske Summa igjen, som blev udgivet til nogen Operation.“

§ 3. „Alle Opmuntringer, som sigte til at udbrede Flittighed, Stræbsomhed, give Næringsvejene Liv og Medborgerne Fortjeneste, skal ske formedelst Samlingernes Middel, ved Direktørernes ordentlige Forestilling til Selskabet og dets styrende Præsident i ordentlige Møder, da Tingene, som opmuntres til, deres Nytte, Muligheden af deres Fremgang m. m. lægges for Dagen, en Kommission udvælges, naar Selskabet bifalder Opmuntringen, for i næste Møde at tage samme i Overvejelse. Til hvilken Kommission dog alle Tider vælges Mænd, som ere sagkyndige i Tingene, der handles om.“

§ 4. „Naar Selskabets Kasse ikke tillader en proponeret og antagen Opmuntring foretaget, da skal den styrende Præsident anordne et ordentligt Møde, hvortil alle Selskabets Lemmer i Aviserne indbydes, og i samme forelægges Selskabet Opmuntringens Hensigt og Nytte, men tillige Mangelen til dens Iværksættelse uden ved frivillige og ædelmodige Sømmensbud.“

Præsidenten opmuntrer derpaa Selskabet stormodigen efter Kræfter og Vilje, at følge hans Exempel, og lægger han da først udi en dertil indrettet Kasse med Nøgle og Laas for, som staar udi et aparte Værelse, eller bag et Skjærm, om ej andet adskilt Værelse haves, hvad han vil, og saa følger én efter en anden, dog ikkun én ad Gangen, og gives godvilligen lidt eller meget, som enhvers Kaar tillader, i Kassen, hvilken derefter aabnes af Præsidenterne, og Summerne efterses, beregnes til

Indtægt og anvendes til Hensigten. Skulde Summen ikke række til, da maa opmuntres paa ny til at udrede samme, eller og det indkomne bevares til Operationen igjen, naar Kassen tillader det, da den først skal foretages. Selskabet vil ikke formode mindre Ædelmodighed af dets Lemmer uden for Hovedstaden, naar dem bekjendtgjøres slige Handlinger, og derfor vil det henvende sig til nogen Selskabets Lem udi Stæderne, i denne Henseende.“

§ 5. „Skulde Selskabet nogen Tid befatte sig med at udsætte Præmier for nogen Ting, da vil det tage saadanne Messures derved, at ikke i Landhusholdningsselskabet gjøres mindste Indgreb, og da skal Tingene, hvorefter der trakteres, først have Selskabets Bifald, Præmiernes Størrelse bestemmes, Tiden fastsættes, hvori Konkurrenterne maa arbejde, til det leveres, Maaden at indgive samme paa forklares, Attesterne derved determineres, samt hvorledes den, som vinder, bør afhente sin Præmie; men hvad Ting angaar, som ere Opfindelser, Ting at indføre, som Staten savner og behøver, Tings Forædelse ved Kunst og Flid, af hvad Slags det være maatte, da vil Selskabet broderligen vende sig til Landhusholdningsselskabet og bede det herudi med os at arbejde til Statens Bedste og meddele os, hvorvidt man har været heldig, da Selskabet vil søge at understøtte Opfindelsen ved Debit.“

§ 6. „Selskabet vil ikke ved Opmuntringer eller Præmier befordre praktiske Afhandlinger, som sigte til Kundskabers og Indsigters Udbredelse. Men dersom nogle af Selskabets Lemmer vil udarbejde visse smaa Afhandlinger, som kunne blive nyttige for Selskabets Hensigt, til Lettelse i Arbejder, til Besparelser etc., omtrent i den Smag, som de svenske Videnskabers Afhandlinger, da vil Selskabet modtage dem med Tak, undersøge dem ved dertil udvalgte Lemmer, og naar da

saa mange saadanne indløbe, at de kunne udgjøre et Bind, lade dem trykke som sin Ejendom og enten sælge samme tvært af eller paa bedste Maade afhænde dem, saaledes at Selskabet ikke ganske taber den derpaa anvendte Bekostning.“

§ 7. „Selskabet vil ikke gjøre Forskud, uden det maatte være i meget besynderlige Tilfælde, og da skal saa vel Selskabets Beslutning herom tages ved Stemme og $\frac{3}{4}$ Pluralitet, som sikker Kavtion gives til den Tid, som Selskabet bestemmer. Derimod vil det heller afkjøbe Ting og sælge dem paa bedste Maade, dog altid at handle sikkerligen og lovligen. Ligeledes er det ikke altid fornødent, at Selskabet just faar den udgivne Summa igjen, dog maa Salget og Summen, det sælges for etc., have Selskabets Tilladelse og Bifald.“

IV. Kapitels 14 §§ handle om „Selskabets Kasserer og Regnskabets Førelse.“

Kassereren skal være lønnet med 4⁰/₀ af Kontingenterne, men maa ikke faa højere Løn end 200 Rdl. Foreløbig er Sekretæren tillige Kasserer, „men skulde Selskabets Omfang i Tiden, og i Følge deraf dets Forretninger, tiltage, saa lod det sig vel ikke bekvemmeligen gjøre, at disse Poster bleve forenede, men at de bleve delte.“ Til § 8, der bestemmer, at en Kassebog skal føres, er der knyttet et skematisk Paradigma for Førelsen af denne. Det viser, i hvor rosenrødt et Skjær Medlemmerne saa Selskabets Fremtid.

1785	Data.	Bilag.	Indtægt.			Udgift.		
			Rdl.	Mk.	Sk.	Rdl.	Mk.	Sk.
Jan.	18	Aarlige Kontingent modtaget af 30 Lemmer. .	120	"	"			
	19	Dito af 50	200	"	"			
	dito	Udgivet til 1 Lispund Voxlys, vide	"	"	"	6	"	"
Givet	20	Ædelmodigen af Selskabet	200	"	"			
Samsk.	25	Ved Sammenskud indkommet	600	"	"			
Maji	16	Et halvt Aars Leje af Selskabets Værelser til Paaske Flyttetid vide	"	"	"	50	"	"
	dito	Indkjøbt for Selskabet 10 Favne Brænde à 6 Rdl.	"	"	"	60	"	"
			1120	"	"	116	"	"
		Bliiver Beholdningen for Selskabets Kasse . .	"	"	"	1004	"	"
		Balancerer . . .	1120	"	"	1120	"	"

Endelig kommer V. Kapitel, det sidste, der har til Overskrift „Om fortjente Mænds Belønning.“

§ 1. „De af Selskabets Medlemmer, som særdeles have udmærket sig ved Dyd og ædle Handlinger, vil Selskabet offentlig hædre paa følgende Maade:

Enten ved at lade paa Selskabets Bekostning Patriotten afmale og hans Skilderi ophænge paa Selskabets Sal, eller ved at holde en passende Tale ved hans Dødsfald, eller begge tillige. Det første kan ske i levende Live, det andet ikke uden efter Døden, men begge Dele maa ordentligen foreslaas og voteres om ved Stemmekassen, og da skal Forslaget have tre Fjerdedel Stemmer, ellers ikke.“

§ 2. Ligeledes vil Selskabet forbeholde sig at belønne dydige Handlinger overalt i Staten, uden Hensigt til Kjøen, med en passende Belønning, hvad enten Medalje eller Penge eller Penges Værd, hvorom Selskabet under mødende Lejlighed nærmere vil bestemme sig.“*)

*) Paa hvad man forstod ved ædel Virksomhed og Borgerdyd skal anføres to Prøver.

Før 1786 havde Kjøbenhavn ikke nogen Badeanstalt. „Med ét opstaar blandt os en ædel Mand, der bryder Isen. Han indretter et Badehus med alle fornødne Bekvemmeligheder. Der er ikke ødslet Marmor, Billedværk og Forgyldning Indretningen af disse Bade er simpel, men den svarer til Hensigten“ (Minerva 1786 II pag. 141.) Det var en Tømmerhandler Larsen, der uden for Kastellet indrettede dette Etablissement; den 13. September 1786 fik han den store Guldmedalje pro meritis.

Under 3. Avgust 1792 indeholder Adresseavisen følgende Bekjendtgjørelse: „Efter at Hs. Maj. Kongen har avtoriseret General-Land-Økonomi- og Kommerce-Kollegium til at lade udmønte nogle Sølvmedaljer til Belønning for borgerlige Dyder, saa har bemeldte Kollegium tilkjendt Overgraver Jürgensen ved den tyske Petri Kirke saadan Medalje, som et Bevis paa dets Opmærksomhed og særdeles Fyldestgjørelse ved hans Bestræbelse for Spindeanstalten ved Petri Kirke.“

Af hele Tankegangen i dette Lovudkast vil man med Lethed spore den Indflydelse, som Rothe sikkert har haft derpaa, og man tør vel antage, uden at være for dristig, at det er hans Værk. Hermed stemmer ogsaa, at han direkte henvendte sig til det store Publikum for at gjøre det bekendt med Selskabets Hensigter og opfordre til Indtrædelse.

Dette skete ved et lille Skrift, betitlet: „Til Publikum. Om Selskabet for Borgerdyd.“*) Hans Navn stod ikke paa Titelbladet, men hans Anonymitet blev strax røbet ved et lille Intermezzo, som strax skal berøres.

De 18 første af Pjecens 24 Sider anvendes til en Udvikling af Begrebet „Nationalgejst“, til hvis Opvækelse han haabede, at Selskabet vilde blive en mægtig Løftestang. I denne Udvikling kom han til at omtale et Maleri af Abildgaard i Kristiansborgs Riddersal forestillende Christian III, der hyldes af Nationen.

Han gjorde Kunstneren Bebrejdelser for at have fremstillet Nationen i en ydmygende Stilling og forlangte, at Billedet skulde fjærnes. Disse Bemærkninger fremkaldte et Modskrift af Maleren: „Til mine Landsmænd, der have læst den urigtige Beskrivelse og Forklaring over Maleriet af Kong Christian den Tredies Historie, som er opsat paa den Kongelige Riddersahl, i Hr. Etatsraad Rothes Skrift til Publikum om Selskabet for Borgerdyd.“**)

Heri tages der meget stærkt til Gjenmæle mod Beskrivelsens Rigtighed, og Skriftet slutter saaledes: „Hr. Etatsraad Rothe forlanger intet mindre, end at mit Maleri skal borttages fra Riddersalen; mon der kunde

*) Averteret i Adresseavisen den 15. Juni 1785.

**) Averteret den 17. Juni 1785.

hændes mig noget mere vanærende? Saa rask gaar han frem med dominikansk følesløs Haardhed imod sin enkelte Landsmand i det Øjeblik, han skriver saa varmt Kjærligheds Sprog om Patriotisme. Men det kommer deraf, at det er lettere at agere Kosmopolit end at være Patriot, lettere at agere Patriot end at elske sin Næste som sig selv.“

Efter end videre i Korthed at have fremsat sine Anskuelser om Selskabets Formaal, som ere os tilstrækkelig bekendte fra den anførte Tale og Lovudkastet, fortsætter Rothe saaledes:

„Dog, hvad her er sagt, saa vel som en Del af de følgende Punkter, det er ikke endnu fuldeligen ved Love blevet bestemt, men rimeligvis vil det vorde bestemt. Aarsagen, hvi det her, skjønt som ej endnu besluttet med Fasthed, omtales, den er, at da Selskabet har ankyndiget sin Existens, saa synes det anstændigt og passende med Ærbødigheden for Publikum, at man for saa vidt ske kan, underretter om Sagens Væsen og Form.

Venteligt er det, at Selskabet, som tragtende efter at fremme alle de Drifter, der udgjøre den sande Borgerdyd, og som stræbende at imodstaa, hvad der røver Agt og Hæder fra disse Drifter og fra den ved dem formede Adfærd, jeg siger, at Selskabet, som saaledes sindet, vil arbejde imod brammende Ødselhed, imod hver fordærvelig Spillelyst, imod Svindelen, den Lottohjulets Sving paafører. *) Venteligen vil Selskabet vedtage, at hvert Medlems Indskud bliver fast bestemt og ringe, efterdi det alene skal kunne række til at bestride de nødvendige Udgifter; men det vil, efter For-

*) I den ovenanførte Tale ivrer han ligeledes mod Tallotteriet: „Hvad der vindes i Lotto, det kan ingen dødelig vide, om det ej er et Stykke Brød, der tages fra hungrende Børn.“

modning, lave det saa, at hver efter sin Vilje kan give til at bestride Præmier, Forskud, Laan, ved hvilke noget gavnligt kunde fremmes, og især et eller andet godt og sjældent Fabrikat finde snar Afsætning; men man vil og venteligen indrette dette saaledes, at hvo der giver, han giver skjult, paa det ingen skal nødes til at give for Anstændighed. Gaver til Bram eller af Tvang ønsker Selskabet sig ikke. Venteligen vil det vorde vedtaget, at hvilken Selskabs Mand, der er Fader, han kan i de daglige Samtalestimer, naar ikke er bestemt Møde, tage sin 12—14 Aar gamle Søn med sig; derved tænkes, at Drengene kunne faa Idé om Samling af Mænd, hvilke ere tilhobe for at tænke sammen og for at tale sammen, og det om Fædreneland og Folk, disse store Objekter. Man mener, at Drengene skulle vinde Anlæg til, som ædle unge, at hædre brave, kloge gamle.

Det er venteligt, at Selskabet vil lægge an paa at udfinde Mindesmærker for sjælden Borgerdyds Udøvere. Ligesaa, at det vil holde Dagbog for Efterslægten over alt, hvad der, som Borgerdyds Øvelse, kan vorde det bekjendt. Og for at erhverve Kundskab herom, vil det bede Dannemarks og Norges Mænd at meddele sig sikre Efterretninger; ligesom Selskabet med den berørte Hensigt vil have sin Historiograf.

Alle disse Punktets Virkelighed beror paa, at hver skal vedtages; men derimod er det fast besluttet, at ingen, paa hvis Navn og Rygte er Plet, skal være Selskabets Mand; ligesaa, at det aldeles for ingen Del vil blande sig i, hvad der paa navnlig Maade udgjør det ædle Landhusholdningsselskabs Foretagender; ligesaa, at det ikke vil støtte sig paa nogen udenforværendes Gyldighed, Magt eller Beskyttelse; ligesaa, at det vil i ét og alt arbejde aabenbarligen, som i det hele ærværdige Folkes Paasyn; ligesaa, at det vil meddele aarlig Efterretning paa Prent, om hvad det i Tidsløbet har

villet og har haft Held til at virke; ligesaa, at alle dets Indtægter og Udgifter og Beregninger skulle, efter som den ædle statsvise Necker ønsker det i hver Almenvæsenets Sag, ligge for hele Folkets Paasyn; ligesaa, at Forsamlingssalen nogle Timer hver Dag er aaben for Medlemmerne, men dog at der intet nydes uden Samtale. Ligesaa, at Selskabets Segl skal forestille en i Oceanen fremragende Klippe, paa hvilken Bølgerne bryde, dog at den Klippe faar Overskrift „Borgerdyd“, og at den da henviser, ej paa Selskabet, men paa den evig faste Dyd.

Selskabet mener, at fra Monarkiers Hof og Hovedstæder udsendes Sæder og Sæders Beskaffenheder blandt Folket; det mener og, at naar nogle hundrede tænkende og i Vandel retskafne Mænd enede sig til Adfærd, til Ideers Vedtagelse, til vis Tone, til Tankers og Maximers standhafte Forkyndelse, at dette da kunde virke noget — lidet eller meget.

Hvor meget Selskabet skal kunne virke, det paatager ingen dets Mand sig at ville forud bestemme. Og hele Selskabet lover Almenvæsenet kun sin Vilje og sin ærlige Iver. Skulde det end være som Plante, hvilken vor Jord endnu ej var beredt til at bære og ej kunde bære, nu, saa har Selskabet allerede anlagt paa at ville trøstes ved Tanken, at Ideen og Anlægget skal mindes med Hæder for dets Værelses Dage, hvor faa de Dage end maatte være.

Og nu vilde da det ærværdige Publikum efter denne Anmeldning bedømme de angaaende Selskabet om-løbende Dagsrygter; det vilde bedømme, om Selskabet har kun Smaaheder til Formaal, om det hæfter sig ene ved at skaffe nogle Tarveligheds Vedtægter, om det vil indføre nogen Særlighed i Omgangskredsene, om dets Mænd ville ved Særlighed udmærke sig, om de ville gjøre Selskabets Vedtægter til Love for Dannekvinderne,

Mødrene eller for Børnene, om det vil bramme ved Præmiers Uddeling, om det vil paatage sig at trygle om Yndest eller Guld, — korteligen, man vilde bedømme, om Anlægget er eller ikke er saadant, at det anstaar brave Patrioter, tænkende Mennesker, kraftige, højmodige Statsborgere. — Om det er eller ikke er saadant, at Kongen selv og de i hans herlige Slægt, samt at Folket selv maa agte det, — om det er sandt, at rige og op-højede kunne have Føje til at søge Sted i Selskabet. Dommen om dette afsige hver Mand, som han tror Ret at være! — Men Dommen røre kun det, Selskabet er og ønsker fremdeles at vorde! Hvad dets Skæbne skal være, det er uden for Dømmekredsen. Varigheds Erholdelse vil Selskabet stræbe at faa ved ærlig og varsom Færd; Varighedens Ophør, om den finder Sted, da skal den ej være Selskabets Værk, men Virkning af uden fra paastødende Kræfter og Tilfælde. Og dermed kun dette ene endnu: at blandt Selskabets Tanker om muligen erholdelige Glæder er den, at en Realskoles og et Skoleholderseminars Anlæg skulde være ét dets Værk. Ja, sandt er dette, I ædle Dannemænd! der høre mig; og saa ville I da dømme! Gid kun nu ikke mere er ønsket, end haabes kan! Men at ønske ærligen og med Sjælsstemning til at ville virke Almenvel, det er Dyd, det er Borgerdyd.“

Møder holdtes fremdeles hele Sommeren igjennem, og nye Medlemmer optoges jævnligen. Hovedinteressen har været knyttet til Udarbejdelsen*) og Vedtagelsen af de endelige Love. At dette næppe er gaaet af uden

*) Af et Brev af 23. Juni fra Stibolt til Bülow (Bülow's Manuskriptsamling paa Sorø Akademi Nr. 67) ses det, at Lovkommissionen bestod af Konfessionarius Bastholm, Kapitajn Lütken, Stibolt, Etatsraad Pauli, Prof. Kall, Tode, Kancelliraad C. A. Fabricius og Inspektør Michelsen.

Stridigheder, vil fremgaa af en Betragtning af de Love, der bleve vedtagne den 17. Avgust 1785. Da vi ovenfor have omtalt Udkastet til Lovene, ville vi nu kun henpege paa de Forandringer, der ere foretagne i dette.

Den første Gruppe af Love, der vedtoges den nævnte Dag, kaldes „Bestyrelseslove*) antagne af Selskabet for Borgerdyd.“

I Indledningen „Selskabets Formaal og Hensigter“ er Forskjellen fra det tidligere strax akcentueret.

„Selskabet skal være Borgerdyd i Almindelighed og Tarvelighed i Særdeleshed helliget. Kjærlighed til al borgerlig Dyd skal være den fælles Drift, som bevæger og berettiger enhver god Mand til at indgaa i Selskabet: og Tarvelighed skal være det første og vigtigste Formaal for dets Bestræbelser, da den for nærværende Tid kan anses som den Borgerdyd, hvorved alle øvrige kunne fremmes, den offentlige og huslige Lyksalighed betrygges, og den alt for meget herskende fordærvelige Tænke- og Levemaade hæmmes.“

I. Kapitel. „Selskabets Medlemmers Antagelse, Udelukkelse, Rettigheder og Pligter.“

De første 3 §§, vedrørende Betingelserne for at kunne blive Medlem og Antagelsesmaaden, ere saa godt som ordlydende med Udkastet, derimod er § 4 om Udelukkelse noget mildnet i Udtrykket. „Udelukkelsen finder Sted, naar nogen ej betaler det, han har forbundet sig til, enten som Indskud eller aarlig Kontingent, da han udelukker sig selv; saa og naar nogen gjør sig uværdig ved Handlinger, som ej kunne bestaa med sand

*) Findes i Samlingen paa det store kgl. Bibliothek. 38 Oktavsider.

Borgerdyd, modvillig overtræder Lovene, og de frivillig paatagne Pligter, forøder paa en udydig eller usømmelig Maade sit eget, eller i nogen anden Henseende glemmer, hvad han skylder Staten og sit eget gode Navn og Rygte.“

Med Undtagelse af, at Alderen for de Sønner eller Pensionærer, som det tillades Medlemmerne at medføre i Samlingerne, nedsættes til 10 Aar, er det kun Redaktionsforandringer, der ere foretagne i de øvrige Bestemmelser i dette Afsnit.

II. Kapitel. „Selskabets Orden, Bestyrelse, Præsidenter, Direktører, Kommissarier og Sekretær.“

§ 1. „Ved alle Selskabets Møder og Forsamlinger gjøres ingen Forskjel paa Rang og Stand, da alle Stænder i Staten ere hæderlige, og sand Dyd og vel udøvet Pligt, som det sømmer en god Borger, ere det, som her alene bestemmer vor Agt og vor Kjærlighed for hinanden indbyrdes.“

I § 2 bestemmes, at der foruden paa Kronprinsens Fødselsdag den 28. Januari ogsaa paa Selskabets Stiftelsesdag den 15. April skal afholdes „højtideligt Møde“, paa hvilket sidste efter §§ 3 og 9 Præsidenter vælges, og Regnskab aflægges.

Efter den 12. Paragraf gaar Censorernes Virksomhed over til Direktørerne, hvis Hverv, som det vil erindres, navnlig var at passe god Orden og Tone i Samlingerne. „Det skal end ydermere være Direktørernes Pligt at have Opsyn og lægge Mærke til Medlemmernes Forhold i Henseende til deres almindelige og særdeles Pligter. Til den Ende forsamle de sig fire Gange om Aaret, fjorten Dage forinden Kvartalets Udgang, for at overlægge med hinanden om de Medlemmer, som maatte afvige fra den Borgerdyd, der er Selskabets Formaal;

og naar Pluraliteten af Direktionen bliver enig om, at et saadant Medlem bør advares om sit Fejltrin, da sker saadant skriftlig og underskrives blot med følgende Ord:

Pluraliteten af de udnævnte Direktører i Selskabet for Borgerdyd; og derunder Selskabets Segl.

Saafrømt et saadant Medlem inden otte Dage besvarer Direktionens Advarsel og giver Haab og Løfte om at ville forlade sin Afvej, da lader Direktionen det blive derved for denne første Gang, dog maa den være opmærksom paa Opfyldelsen af det belovede. Indløber derimod intet eller et upassende Svar, da skal Direktionen i en dertil indrettet liden Kasse, hvortil den første Direktør haver Nøglen, nedlægge denne Mands Navn. Kassen aabnes herpaa i næste Møde, og da ballottes, om denne Mand skal forblive i Selskabet eller ikke. Melder han sig selv for at udgaa, forinden samme Møde holdes, udtages dog hans Navn af Kassen og bekjendtgjøres for Selskabet, men Ballotteringen er da ej fornøden.“

Med Hensyn til Nedsættelsen af Kommissioner og Valg af Medlemmer til disse, gives der følgende Bestemmelse i § 13.

„Ingen bestandig vedblivende Kommission vil Selskabet binde sig til, da til ethvert enkelt Forslags eller enkelt Sags Undersøgelse altid paany vælges Kommissarier.

Men da dette Valg af Kommissarier vilde være vildsomt, og ofte endog, naar Valget traf paa fraværende Medlemmer, uvist, i Fald man altid ved hver enkelt Sag valgte Kommissarier iblandt det hele Antal af Medlemmer, som Selskabet bestaar af; saa skal hvert Aar iblandt samtlige Medlemmer udvælges et mindre Antal, saasom for det første tredive Mand af forskjellig Stand og Indsigter; da man i saa lang en Tid indskrænker

sig til disse Mænd ved alle de forefaldne Sager, hvortil Kommissarier skulle vælges. Det aarlige Valg af disse tredive Mænd sker altid i det andet Møde efter 15. April. Intet af Selskabets andre Embeder hindrer nogen fra at komme herved paa Valg.

De saaledes valgte skulle erklære sig, om de i det bestemte Tidsrum kunne og ville være Selskabet til Tjeneste i de Kommissioner, hvortil de nærmere maatte vælges.

Disse Kommissarier vælges paa samme Maade som Præsidenter og Direktører.“

I § 15 begrænses Brevfrankeringstvungen: „Hvad som indsendes til Selskabet maa sendes postfri; Svar paa Selskabets egne Breve undtagen.“

Endelig fritages Sekretæren i § 24 for at føre Protokollen for „Selskabets Historie med Register over dets Mærkværdigheder“. Denne Protokol er strøget af Listen over de Bøger, som det paaligger Sekretæren at føre. Balling har naturligvis ikke kunnet overkomme at være Historiograf ved Siden af sine mange andre Forretninger i Selskabet, som Revisor ved Tallotteriet og som Redaktør.

De nye Loves III. Kapitel omhandler:

„Selskabets Love og Maaden, paa hvilken samme foreslaas og antages.“

§ 1. Selskabet har trende forskjellige Slags Love:

- 1) Bestyrelseslove, som angaa dets udvortes Form, Bestyrelse og Orden, hvilke holdes og underskrives af alle Medlemmer uden Undtagelse;
- 2) Grundlove, som sigte til dets store Formaal og ligeledes binde alle Medlemmer uden Undtagelse;
- 3) Vedtægter, eller særdeles frivillige Forpligtelser, som ej mindre ere overensstemmende med Selska-

bets Hensigter, men alene ere Love for de Medlemmer, der af egen Drift, i Forhold til enhvers Stand, Vilkaar og øvrige Omstændigheder, selv have paalagt sig samme.“

§ 2. „Af Bestyrelseslovene, saa vel som af Grundlovene, trykkes nogle Exemplarer i Folio paa Royalpapir, hvoraf et Exemplar af hver smukt indbindes, gennemtrækkes og forsynes med Selskabets større Segl, til samtlige indenbys, baade nuværende og herefter indtrædende Medlemmers Underskrift. Ved denne Underskrift anfører ethvert indenbys Medlem sit Navn og sin Stand, Betjening eller Haandtering, ligesom han og vedtegner Dagens Datum, paa hvilken han har indgaaet sin Forpligtelse.

Disse tvende Exemplarer bevares som Originaldokumenter i Selskabets Arkiv.“

§ 3. „Hvert indenbys Medlem, som højtideligen har antaget og underskrevet disse tvende Originaldokumenter tilstilles derpaa, til sin Efterretning,*) af begge et Exemplar i Median Oktav, forsynet med hans Navn og med Selskabets Segl, samt underskrevet af den styrende Præsident, og paraferet af Sekretæren.“

§§ 4 og 5. Udenbys Medlemmer erholde et Exemplar af Lovene, som de tilbagesende forsynet med deres Underskrift; er dette ikke sket inden 3 Maaneder efter Afsendelsen af Lovene fra Selskabet, betragtes han som udgaaet.

*) Det Exemplar af Love, Grundlove og Vedtægter, som her er benyttet, og som findes i den ofte omtalte Samling, bærer paa Forsiden Udskriften:

Til Hr. Justitz Raad Pontoppidan,
skrevet med Ballings Haand. Pagineringen er fortløbende Side 1—62; paa denne sidste Side af Vedtægterne findes Stibolts smukke Underskrift og Ballings Parafering. Hæftet er gennemtrukket med en grøn Silkesnor, paa hvis Ender der har siddet et Segl.

§ 6. „Vedtægterne, eller de særdeles frivillige Forpligtelser, samles i et eget, sammentrukket og med Selskabets større Segl forsynet Bind, og maa de være skrevne paa samme Slags Papir, som det der bruges til Bestyrelses- og Grundlovenes trykte Hovedexemplarer, da de ligeledes bevares i Selskabets Arkiv. De nummere- res i den Orden, i hvilken de ere antagne, og afdeles saaledes, at enhver særskilt Vedtægt erholder sit eget saakaldede Folium med saa megen aaben Plads under, at de indenbys Medlemmer kunne underskrive, paa den i anden Artikel bestemte Maade, den eller de Vedtæg- ter, som de selv maatte finde for godt at antage.“

§ 7. De udenbys Medlemmer erholder trykte Exem- plarer af Vedtægterne tilsendte, for at de kunne ind- sende dem underskrevne.

§ 10 „En Vedtægt kan ikke blive til en Grundlov, som forbinder alle Medlemmer uden Undtagelse, før end den er antagen af samtlige Medlemmer.

Men naar den saaledes almindeligen antages, bliver den en Grundlov, baade for de nærværende og de i Fremtiden indtrædende Medlemmer.“

§ 11. „Ethvert Medlem har Frihed til at unddrage sig en eller anden frivillig paatagen Vedtægt, som gyldige Grunde ej længere tillade ham at efterleve. Dog bør han melde det skriftlig til den styrende Præsident, som fore- drager Selskabet de af ham anførte Grunde, og skal han da selv i Hovedexemplaret udstryge sit Navn under den fragaaende Vedtægt og underskrive i demes Sted en anden, som han selv har valgt. Et udenbys Medlem giver dertil et her sig opholdende Medlem skriftlig Fuldmagt, som i hans Navn besørger det og derhos tegner, naar saadant efter Forlangende er sket, hvilket han tillige underskriver.“

§ 12. „Alle de Selskaber, som uden for Kjøbenhavn oprettes i samme Hensigt som dette Selskab og dertil

maatte forlange dets Love, tilsendes villigen Exemplarer i Folio, underskrevne af Selskabets fire Præsidenter og paraferede af Sekretæren, samt forsynede med Selskabets større Segl.“

§§ 13—23 indeholde vidtløftige Regler for nye Loves Tilblivelse. Ethvert Medlem havde Ret til at stille Forslag til ny Love (§ 13).

„Alle Forslag, Kommissionsbetænkninger m. m. skulle skrives i Folio for des bekvemmere at kunne samles i Bind og henlægges. Ligeledes ønskede Selskabet gjerne, at de, som skrive det til, vil behage at give Brevene det samme Format (§ 14).“ Forslag undergives en Kommissions Bedømmelse, hvorpaa der ballottes om dets Vedtagelse.

IV. Kapitel. „Selskabets Opmuntringer og Belønninger.“

§ 1. „Da Selskabets Formaal, Tarvelighed, des bedre fremmes, naar tillige en anden Borgerdyd, nemlig indenlandsk nyttig Vindskibelighed, befordres, saa tillader Selskabet ej blot, men anmoder endog enhver i Staten, som enten selv fabrikerer eller véd, hvor der fabrikeres saadanne Ting, hvis fortrinlige Brug stemmer overens med dets Formaal og Bestræbninger, at lade sligt ved en Kommissionær her i Byen skriftligen tilkjendegive og, om fornødent er, Prøver forelægge for den styrende Præsident, hvilken da vil gjøre sig en Fornøjelse af at bekendtgjøre sligt i næste ordentlige Møde og anbefale det til Selskabets opmuntrende Understøttelse. Hvor- efter Prøverne og Henvisningen til Kommissionæren henlægges i Samlingerne, paa det ethvert Medlem, som behager, frivilligen kan tegne sig eller lade sig tegne sig for saa meget, han for sig eller sine kan behøve.“

§ 2. „Selskabet bør fuldkommen forvisses om, at saadanne Vare, hvis Debit det anmodes om at befordre

upaatvivleligen ere tilvirkede her i Landet, ligesom det og allerhelst ønsker sig tilmeldte alle Haande hjemmegjorte Ting fra Provinserne.“

§ 3. „Direkte Skrivelser, end sige Pakker, i denne Anledning fra noget Sted i Provinsen til Selskabet, dets styrende Præsident eller Sekretær, frabeder det sig; dog skal det være Sekretæren tilladt, paa egen Regning at paatage sig Kommissioner for dem, som ingen Bekjendtskab her i Staden have.“

§ 4. „Selskabet forebeholder sig at bidrage, endog uden for det, til nyttig Flids saa vel som udmærket fornøftig Tarveligheds og enhver anden Borgerdyds Opmuntring, saa og at vise sin Højagtelse for de Mænd blandt sine Medlemmer, som have gjort sig mest fortjent i dets Kreds, ligesom og for de Dannekvinder, som heldigst have forenet deres Bestræbninger med Selskabets.“

§ 5. „Hvori disse Opmuntringer og Højagtelsestegn skulle bestaa, hvad enten i Optagelse til Æresmedlemmer, hvortil alene vore ved Dyd udmærkede Dannekvinder ere berettigede, eller Medaljer eller Ringe eller højtidelige Berømmelsestaler eller andre Hæderstegn; og paa hvad Grund og Maade samme skulle tilkjendes og uddeles; alt det forebeholder Selskabet sig ved given Anledning nærmere at overveje og bestemme.“

§ 6. Selskabet ønsker ligeledes, at en og anden kyndig Mand, enten iblandt dets egne Medlemmer eller uden for Selskabet, vilde udarbejde smaa Afhandlinger, som sigtede til Selskabets Formaal, da det med Tak vil imodtage samme, lade dem undersøge ved en Kommission og derefter samle dem, til i sin Tid at lade dem trykke. Maaden at belønne Forfatteren paa, forebeholder Selskabet ligeledes.“

V. Kapitel omhandler „Selskabets Kasserer og Regnskabs Førelse.“

Samme Dag som Bestyrelseslovene vedtoges, bleve ogsaa Selskabets Grundlove vedtagne. Disse findes i Selskabets eget Hovedexemplar paa det store kgl. Bibliothek.*) De ere smukt trykte paa udmærket Papir og underskrevne af henved 400 Medlemmer. Bogen er smukt indbundet i Læder med Guldsirater og forsynet med Selskabets „større“ Segl. Dette er meget medtaget, ligesom det, der findes under Vedtægterne. Under 15. Oktober 1785 har Selskabet tilstillet Finanskollegiet et Exemplar af Lovene, som opbevares i Kongerigets Arkiv, og her ses Seglet, saaledes som Rothe har beskrevet det ovenfor.

Grundlovene indledes med følgende Bemærkninger:
 „Da Selskabet ingen anden Grund til sin Oprindelse og Tilværelse i Almindelighed og ingen anden Drivefjeder og Ret til ethvert særskilt Medlems Indtrædelse kjender, end Borgerdyd, som det har Navn af, og da dets Hovedøjemed for nærværende Tid intet andet er, end at fremme Tarvelighed og de med samme nøje forbundne andre Borgerdyder og dertil paa det eftertrykkeligste og stadigste at anvende alle sine Medlemmers samlede Kræfter, saa bør det, foruden de almindelige alle Medlemmer forpligtende Love, som bestemme dets udvortes Form, Bestyrelse og Orden, paalægge sig andre, som betrygge dets Ære og Varighed, som sigte til dets store Formaal, som bestemme dets indvortes Handlinger, og som forbinde alle dets Medlemmer ved et fælles, let og taaleligt, men fast og føleligt Baand, til at gaa frem paa én og samme Bane og til at virke til ét og samme Øjemed. Og da disse Loves mulig bedste Efterlevelse er den Grundvold, hvorpaa Selskabets Nytte for sine Medlemmer og for Fædrenelandet, altsaa og dets sande Værd beror, saa kal-

*) Ny kgl. Samling, Folio Nr. 387 d. Det vides ikke, hvorledes de faa opbevarede Stykker af Selskabets Arkiv ere komne i Bibliothekets Besiddelse.

des de Selskabets Grundlove og bestaa, for nærværende Tid, i følgende Artikler.“

I.

„Alt hvad Kongen har befaleet, og for Fremtiden maatte behage at befale, Overdaadigheds og Yppigheds Indskrænkning angaaende, skal altsammen henhøre til Selskabets vigtigste Grundlove, saaledes at det Medlem, som, imod al Formodning, skulde befindes at have overtraadt saadan kongelig Befaling, strax efter at være derom bleven overbevist, uden al Advarsel om Forbedring og uden Ballottering skal udelukkes af Selskabet.“

II.

„Ethvert Medlem i dette Selskab skal ikke alene underskrive og holde alle dets almindelige Love, men end ydermere forpligte sig til at efterleve et vist Antal af de frivillige Vedtægter, saaledes at han i det mindste af hver fem og tyve, som Selskabet har vedtaget, skal holde én, da ingen kan være et Medlem af dette Selskab uden at deltage i dets Bestræbelser; hvorfor han og, naar han paa de Vilkaar, som i Bestyrelseslovenes III. Kapitels 11. Artikel ere bestemte, unddrager sig fra en af ham antagen frivillig Vedtægt, skal i dets Sted udvælge sig en anden.“

III.

„Om, og hvor mange flere Vedtægter enhver desuden vil forpligte sig til, og hvilke han dertil vil vælge, skal aldeles staa til ham selv, da enhver bedst selv maa vide, hvad hans Omstændigheder mere eller mindre tillade ham. Dog bør de Vedtægter, han paalægger sig at efterleve, ej være af den Beskaffenhed, at de, i hans Stand og Forfatning, saa vel som med de Tilbøjeligheder og den Vane, han har, liden eller ingen Overvindelse

vilde koste ham, ligesom Selskabet ej heller formoder at noget Medlem skulde kunne indgaa saadanne Forpligtelser, hvorved han, efter hans Stand og Vilkaar, ej vilde vise nogen fornuftig Tarvelighed, da Selskabets Hensigt aldeles ikke er at fremme denne Borgerdyd paa Anstændighedens og indenlandsk nyttig Vindskibeligheds Bekostning eller at tjene Gjerrighed til et Skjul.“

IV.

„Foruden de Vedtægter, som ethvert Medlem frivilligen har forpligtet sig til at efterleve, skal han og love, at han i det hele, for sin Person og i sin Kreds, vil udøve og fremme Tarvelighed, saa vidt hans Stand, Vilkaar og øvrige Omstændigheder tillade, i lige Maade, at han baade ved Exempel og Overtalelse og paa al anden ham mulig Maade uafsladeligen vil opmuntre flere til enhver anden Borgerdyd.“

V.

„Endvidere skal ethvert Medlem love, at han ej i nogen Begivenhed, hvor ingen gyldige Aarsager, som han bør være sig selv og Selskabet bekendt, nøde ham dertil, vil foretrække det udenlandske for det indenlandske, men meget mere bruge og forbruge altid, saa meget muligt er, indenlandske Produkter og indenlandsk Arbejde og saaledes give Landets Vare og Landets Arbejde det billige Fortrin, de bør have for fremmede Varer og fremmed Arbejde.“

VI.

„Ingen kan være Medlem af dette Selskab, saa længe han er Medlem af flere end én Klub eller Medlem af noget dramatisk Selskab; da én Klub tillige med de offentlige Skuespil kan være mere end nok til at forskaffe en Mand den Sindsadspredelse, han kan be-

høve i de Timer, han har tilovers fra sine Forretninger.“

VII.

„Da det er vore Børn og den nulevende Slægts Afkom, som i sin Tid skal udgjøre den Stat, af hvilken vi nu ere Borgere, saa paalægger Selskabet dets Medlemmer, som en særdeles hellig Pligt, at opdrage og danne deres Børn ved Undervisning, Formaning og gode Exempler til sand Ærbødighed for Religionen og virksom Højagtelse for Landets Love. De skulle indprente dem Kjærlighed til hver en Dyd, hvis Udøvelse kan befordre Statens Vel og Medborgernes Lyksalighed. De skulle tidlig lære dem at føle Ulyst til fremmede Unødvendigheder og Væmmelse for Yppighed. Ingen bør ej heller forsømme, efter sin Evne, at lade sine Børn lære et eller andet Kunst- eller Haandarbejde til nyttende Tidsfordriv.“

VIII.

„Ved ethvert særskilt Medlems højtidelige Optagelse i Selskabet, skulle samtlige Grundlove oplæses for ham, og han selv derefter oplæse følgende højtidelige Forpligtelse:

„Jeg (her nævner han sig ved sit fulde Navn) forpligter mig herved, som Medlem af Selskabet for Borgerdyd, for alle nærværende hæderlige Mænds Øjne, med Haand og Mund, (her giver han den styrende Præsident Haanden) og som en ærlig Mand, at jeg, saa længe jeg er Medlem af dette Selskab, vil oprigtigen og redeligen, uden Svig eller Udflugter, efterkomme disse og alle øvrige almindelige Love, som Selskabet har antaget og endnu maatte antage; saa og de frivillige Vedtægter, som jeg ej alene nu skal, men og i Fremtiden kan underskrive;

i lige Maade de Løfter, som disse Grundlove kræve, og som jeg herved højtideligen giver Selskabet. Skulde jeg nogen Sinde være i Stand til at handle imod nogen af disse Forpligtelser, erkjender jeg mig uværdig til at være i dette Selskab.“

„Hvorpaa han underskriver Lovene i Originaldokumentet og den eller de Vedtægter, han har valgt sig til at efterleve.“

Johan Bülow har aabenbart som forsigtig Hofmand stillet sig afventende over for Selskabet og vogtet sig for at tage for ivrig Del i dets Affærer. Stibolt skriver i det ovenfor anførte Brev af 23. Juni 1785: „Da vi ej kan være saa lykkelige at se deres Højvelbaarenhed i Møderne, saa tillades, at jeg har den Ære at underrette om, hvad betydeligt foretaget bliver.“

I Bülow's Papirer*) findes saaledes et skrevet Exemplar af det tit omtalte Lovudkast, end videre en af Stibolt skreven Gjengivelse af den Tale, hvormed han understøttede Udkastet til Grundlovene. Det fremgaar heraf, at han har haft en meget væsentlig Andel i deres Tilblivelse. Talen er temmelig lang og frembyder intet af Interesse, med Undtagelse af følgende Udtalelse:

„Men jeg bør nu vente mig Selskabets billige Bebrejdelse, fordi jeg ikke foreslog Grunden førend Bygningen, og Selskabet har Ret, naar saa sker. Jeg har og intet til mit Forsvar, uden dette maatte findes antageligt, nemlig: at Selskabet hastigen blev saa stort, at ikke Møder og bekvemmeligen kunde ske uden bestemt Orden. Dette har man søgt først. Før end jeg ønskede det, før end jeg formodede det, saa jeg mig saa at sige tvungen til at fremlægge, hvad jeg

*) I Pakken Nr. 67 i Bülow's Manuskriptsamling.

nu har givet mig den Ære at fremlægge, og Selskabet har værdiget at høre.“

Af disse Ytringer kunde man ledes til at antage, at han har været den anonyme Indsender i Aftenposten, der her gaar til Bekjendelse.

Men Stibolt taler sikkert kun som Præsidenten, der fra det Øjeblik af, at han har overtaget denne Post, er ansvarlig for Selskabets Udvikling.

Vi indskyde her det andet Brev fra „Hædersmanden fra Landet“; det er dateret den 30. Avgust.

„Højstærede!“

„Deres sidste Brev af 26. hujus fortæller mig en Hoben Nyheder om Deres Borgerdydsselskab, som meget fornøjer mig. Jeg ser, de nu ere komne til Ende med deres Love, saa vel dem, der skal sammenholde Selskabet og give det Skik og Orden, som dem, der bestemmer de Forbindelser, i hvilke alle dets Medlemmer uden Undtagelse maa indgaa.

Denne Maade at gaa frem paa, tror jeg, saa vidt jeg som udenbys Mand kan begribe, er nok lige saa rigtig som fornøden. Selskabet maatte nødvendig have Grundlove, som forbandt alle, men disse maatte da og være af den Natur, at de kunde; thi saa fordrede Graderne i Stænderne, saa fordrede den hele fornuftige Politik, som man til alle Tider maa have for Øjne, naar man tænker sig Forbindelser i det hele. Den Idé, De har givet mig om enhver Artikul i disse Grundlove, er meget skjøn, og jeg bør tro, at ingen nidkjær Mand for Selskabets Gavn vil vægre sig for at underskrive dem, i hvad Stand han endog maatte befinde sig. Vel synes det, som den sjette Artikul er stram spændt, da den rører Menneskets kjæreste Tilbøjelighed, dets Frihed, nemlig til at vælge sig Forlystelser; og iblandt disse har nok Klubber og dramatiske Selskaber den første

Plads; thi jeg hører, at disse ere nu saa almindelige i Kjøbenhavn, at man næppe kan tale med en Mand der i Byen, han jo er Medlem enten af det ene eller det andet eller af begge og flere tillige; men ikke des mindre, om jeg var en bosiddende Mand der i Byen, vilde jeg dog intet Øjeblik betænke mig paa at underskrive den, endog forudsat, at jeg var Medlem af begge. Ikke fordi jeg holder dem for uanstændige, men fordi de ikke kunde tillade mig at opfylde Borgerdydsselskabets store Pligt, som dog har mere Ret paa mig, som Borger og mit Fædernelands Ven, end hine behagelige Forbindelser; thi det er dog nok vist, at af alle tilladelige Fornøjelser ere især dramatiske Selskaber de, der henriver Mennesket mest og stærkest underholder hans Lyst til Tidsfordriv, ja vel ikke sjælden frister ham til en eller anden Udsvævelse, naar den modne Alder og Erfarenhed endnu ikke har befæstet hans Sind.

Dog jeg overlader til Politikeren at bedømme disse Selskabers Nytte eller Skade.

Ikkun han kan udsætte os begge Dele fra hverandre, stille enhver Del i sit eget Lys og vise os, hvad Indflydelse de have paa Folkes Sæder eller Usæder, deres Vilkaars Forbedring eller Forværring, Videnskabernes Befordring til det gode eller det slette.

Kun dette tror jeg, at en Mand kan gjerne være en retskaffen Mand, en selskabelig og vittig Mand, en god og nyttig Mand, uden at være Medlem af nogen af Delene; at han til sine Fornøjelser i en By som Kjøbenhavn kan finde Lejligheder nok, uden at skaffe dem saa megen Opofrelse af sin Tid og sin Formue.

De dramatiske Selskaber ere i mine Tanker kun for at fordoble vore Fornøjelser og til at gjøre større Fordring paa vor Tid, end vore Pligter baade imod os selv og Staten tillader. Hvo kjender Mennesket i sin fyrige Ungdoms Alder og véd ikke, hvor megen Magt

de sanselige Forlystelser har over hans Hjærte! og skjænker vel de dramatiske Selskaber andre? — Jeg ved vel, at man anbringer meget til deres Forsvar: at de 1) ikke ere mere uanstændige for den fornuftige Skabning end alle andre tilladelige Fornøjelser. 2) At de gjøre endog Nytte, da de baade forædler Menneskets Følelser og gjør det bekjendt med de forskjellige Karakterer, hvilke han paatager sig at spille. 3) At de ere en Skole for Sæderne, i hvilken han lærer at skjelne de gode fra de slette. 4) At de giver hans udvortes Opførsel den Politur, ved hvilken man kjender det artige og vel opdragne Menneske. 5) At han faar en mere fri og utvungen Manér paa sig; og 6) giver hans Foredrag i daglig Tale en ordentligere Sammensætning og hans Sprog en behageligere Klang.

Men mon han ogsaa søger de private Skuespil i denne Hensigt? Opnaar han ogsaa disse Færdigheder? Har de Fornøjelser, han derved søger at skaffe sig, ikke mere Del deri, end de lovende Forbedringer paa hans Sæder? — Mon han ikke langt snarere staar Fare for at faa Smag paa det vellystige? Og hvo er Borgen for, at ikke mangan en privat Skuespiller, som ikke har den naturlige Disposition, mere arver et pedantisk Væsen end det, vi kalde en smuk Anstand eller en anstændig Manér? Hvo betrygger os om, at vore unge Fruentimmer (thi jeg hører, Fruentimre spille og med paa disse Husskuepladse) ved at faa Smag paa disse friere Handlinger ikke staar Fare for at tabe den medfødte Blyfærdighed, gaar over fra det ærbare til det letsindige og, om aldrig andet, ved Mistankens sorte Pensel faar den Plet paa deres Dyd, som de udenfor skulle have beholdt ubesmittet. Jeg forestiller mig den unge studerende, ganske sysselsat, fra Morgen til Aften, med at lære sin Rolle. Jeg ser ham ile denne sin kjæreste Fornøjelse i Møde. Han smigrer sig med det Haab, at

gjøre sine Ting vel, og glemmer, at det har kostet ham nogle Dages Opofrelse, megen Forsømmelse af hans vigtigere Studia, for at vinde en Aftens Bifald over en vel udført Rolle, som maaske aldrig tilkommer ham, eller han en Gang skjøttede om at spille paa Verdens store Theater. Jeg ser ham ganske beskæftiget, ganske indtagen af disse vigtige Ubetydeligheder! Han, som ellers har saa meget at bruge sin Tid og sin Flid til i den alvorlige Cirkel, hvor hans eget og Statens Vel har Fordringer paa ham. Hvad maa jeg nu dømme?

Thalia har vundet Sejr over Minerva.

Vor unge studerende er i Stedet for en Dyrker af de Videnskaber, til hvilke han havde opofret sig, bleven en Discipel af et Studium, i hvilket han dog aldrig søger at blive Mester. Forglemmelse af hvad han tilforn har lært og Ulyst til at bevandre den Bane, paa hvilken han først havde begivet sig, forener sig om hans Tilbøjeligheder. Den haabefulde unge Mand se vi nu omvexle Gaynlighed med Fornøjelse, sand Flid med ødsel Tidsfordriv, og de modnere Aar nærme sig, da han, men maaske for sildig, beklager sin Tids unyttige Anvendelse.

Men endnu en Ting er at befrygte: hvilke uforventede Fristelser lurar ikke baade paa ham og den ellers uskyldige Pige, naar de i Handlingerne udføre de almindelige Elskovsroller? Hvor let anfaldes det mere frie og ubevogtede Hjærte. Passionerne sættes i Lue ved Kunst. Men Natur bliver Natur, og denne kunstige Passion gaar let over i den virkelige og antænder ikke sjælden den farligste Ild. — Jeg vil ikke tale om, hvor meget slige Forlystelser koste vore Vilkaar. Den uformuende vil ikke gjøre det mindre end den formuende. Hvad denne har Kræfter til, overgaar hins, og naar den første kan le over sine Depenser, saa er den anden ikke sik-

ker for den Tids Bebrejdelser, da han med Fingerknæk vil anke, og maaske for sildig anke, sin Daarlighed.

Sandelig, min kjære Ven! der hører meget til for et ungt Menneske, at overvinde saa ganske sig selv, at han kan besøge dette Slags Forlystelsessteder uden at tabe noget derved. Thi at tænke sig ham saa stærk, at han blot for at skjænke sig en Sindsrecreation vælger dramatiske Selskaber for alle andre Fornøjelser, betragter dem i det øvrige for det, de ere, og lader dem i ingen Maade henrive hans Hjærte eller berøve ham hans brugende Tid, det er nok mere at ønske end at haabe.

Men lad mig ikke komme for vidt ind i denne Materie. Jeg har sagt, at Politikeren alene kan bedømme saa vel Klubbers som de dramatiske Selskabers Nytte eller Skade, og jeg bør da og overlade dette Arbejde til ham alene. Det er kun egentlig Borgerdyds-selskabets lykkelige Fremgang, der har opfordret mit Ønske og sysselsat min Pen. At se det komme nærmere og nærmere til det Maal, det har foresat sig, er en af mine sandeste Fornøjelser; og De tro, Højstærede! at jeg vilde agte mig det for en Ære, om jeg i nogen Maade kunde bidrage dertil. — Jeg lover mig i det mindste, og det paa sikre Grunde, at se dets Fuldkommenhed i Møde. De Mænd, som have forenet sig i dette store Øjemed, og som under Borgerdydens Fane holde fast ved sine Love og vise sig nidkjære for deres Opfyldelse, de ere mig Borgen. Jeg kunde aldrig tvivle om, at dette kun vilde koste dem en liden Overvindelse at opofre en eller anden Vane eller Tilbøjelighed, som ikke kan tilfredsstilles uden paa den fornuftige Økonomis Bekostning, for at nyde en større, en sandere, en værdigere Fornøjelse paa Borgerdydens hæderfulde Theater. — Nej, de følte vist nok en anden Iver, da de indskrev sig i dette Sel-

skab, andre varme Følelser for det almindelige Vels Befordring, da de efter Indbydelsen indgik Forbundet; og de vil vel ikke slippe det saa let. Alt for vel indse de, hvor megen Magt Yppigheden har over os, hvor meget Moder og fremmede Daarligheder har grebet om sig, og at det derfor bør dem, som Mænd af patriotisk Tænkemaade, at stræbe saa meget muligt er, med forenede Kræfter at kæmpe mod Fordomme og Drømmeværker og at rive sig løs fra det slaviske Baand, som fængsler os.

Sig dem, min Ven, kun dette offentlig. Forsikre Deres Medbrødre, at der gives Mænd paa Landet, der ikke alene bifalde og prise deres store Forsæt, men som endog ville gjøre sig en Ære af at tage deres Love til Leveregler, naar disse en Gang komme for Lyset. Overbevist om, at de svare til vort Ønske, gjøre vi dem til vore og indtræde med Glæde i deres Forbund, dele vor Iver med dem og vor Lyst til at medvirke til den sande Borgerdyds Udbredelse i Staten.

Jeg forbliver med megen Højagtelse osv.“

Medens den ubekjendte Brevskriver vedblivende er saa overordentlig glad over Selskabet, fik det en mere lunken Omtale fra en anden Side. Den 17. Juni indbødes til Subskription paa Minerva, dette Tidsskrift, der under Rahbeks og Prams Ledelse skulde faa saa stor en Betydning. Allerede i det første Hæfte (Juli 1785) er Selskabet Gjenstand for Omtale; der gives et Uddrag af Lovene, og Rahbek bemærker dernæst*): „Om vi forresten ikke klart nok have lagt dets egentlige Hensigt for Dagen, da er det alene af Mangel paa nøjere Kundskab derom, da vi ved Efterspørgsel ikke have kunnet faa omstændeligere Efterretning, og selv ikke have den Ære at være Selskabets Medlemmer.“

*) Pag. 111.

Men værre blev det, da Selskabet brød Staven over Klubberne og de dramatiske Selskaber. Rahbek siger selv, at han laa i Fejde med Selskabet „fordi det var i mine Tanker kommet en af mine daværende Kjæpheste, de dramatiske Selskaber, for nær.“*) Dette gav sig Udtryk i Litteraturartiklen i Minervas Avgusthæfte.**)

„Blandt de litterariske Anekdoter hører ogsaa det i Selskabet for Borgerdyd vedtagne Forbud, hvorved det formenes dets Medlemmer at være i mere end én Klub og i noget Theaterselskab. Dette Forbud synes et betydeligt Præjudikatum mod Theaterselskaber og Klubber, især da dets ivrigste Talsmand for ikke længe siden har været et saare virksomt Medlem af tre af de anseeligste Klubber, en nidkjær Selskabsbroder af et Privattheater og Stifter af et andet, som for sin alt for udstrakte Plans Skyld omkom i Fødselen, og han altsaa maa kjende disse Forbindelser tilfulde. Det er hæderligt at angre og tilbagekalde sine overilede Domme, at sige, naar Gjenkaldelsen ikke, som vi vel før have set, selv er en Overilelse.“

I sine Erindringer oplyser Rahbek os om, hvem dette Forslags ivrige Talsmand har været, i det han meddeler, at der i det nævnte Hæfte af Minerva fandtes „et Sidehug til Borgerdydsselskabet, egentlig for at faa Ram til Professor Tode, med hvem jeg havde bestandig Mellemregning.“***)

Men Selskabets Ridder ude paa Landet sov ikke; han skar sin Pen og skrev den 3. September sit tredje og sidste Brev.

„Højstærede!

Tak for de tilsendte tvende udkomne Hæfter af Minerva. Jeg har læst dem og fundet meget godt i

*) Erindringer III, Pag. 44.

**) Pag. 101.

***) Erindringer III, Pag. 64.

dette Maanedsskrift. Jeg vil ønske det mere Varighed end de mange foregaaende periodiske Skrifter, vi have haft; men højlig skulde jeg beklage, om Forfatterne ikke kunde underholde denne Varighed uden ved at give den Støtter af Satire og den bidende Dadel, hvilke jeg endog i disse tvende Hæfter opdager. De har selv, min Ven! indeirklet tvende Stykker i begge Hæfterne, som vidner herom. Hvilke jeg, paa Nationens Vegne, havde ønsket udeladte. Jeg mener Forfatternes Efterretning om Selskabet for Borgerdyd. Hvem ser ikke, at den har Anstrøg af den mest skumlende Kritik? Hvem kunde læse Fortællingen om Selskabet i det første Hæfte uden at blive overbevist om, at de aabenbare søge at gjøre det latterligt? Og hvem finder ikke i den Anmeldelse, som er sket om Selskabet i det andet Hæfte, den stiklende og forhaanende Pen at være ført.

Men disse Angreb imod Selskabet, som jeg aldrig kunde have ventet af min egen Nation, men snarere den billige Overbærelse og Undskyldning, som et Formaal af saa udstrakt et Begreb og i saa almennyttig en Hensigt kunde fordre; da ingen Ære kan sættes i at dadle en Tings Begyndelse, fordi den ikke strax har den fuldkomneste Fremgang, eller rettere, fordi den ikke svarer til enhver Mands Ønske; jeg siger, disse Angreb og flere af samme Natur vil tjene Selskabet mere til Styrke end til Fald. Dyd og Retskaffenhed, min Ven! maa aldrig vente at være sikre for Undertrykkelser og Forfølgelser. Selv Religionen kan jo ikke love sig det. Men er denne ikke alligevel til alle Tider bleven bekræftet og mere udbredt, jo flere Modstandere den har haft? Spotterne have kun bestyrket den, og jo flere Fjendtligheder der ere opvakte imod den, jo flere Indvendinger, den har maattet taale, desto mere er dens hellige Sandheder blevene prøvede og befæstede. Fjenderne ere enten blevene forvirrede

eller have tabt deres Vaaben, og Religionen har sejret med guddommelig Kraft over alle Spidsfindigheder, over al Ondskabs Kløgt og Forhærdelse, imod Sandhedens Overbevisning. Dyden, min Ven! er en Datter af Religionen, og skulde den da kunne vente sig en mildere Skæbne end sin guddommelige Moder? — Nej! og vær De derfor kun ganske rolig. Deres Selskab er bygget paa en Grund, som er urokkelig, og det indslutter, upaatvivlelig, Mænd, som vil holde fast, hvor Svaghed glipper, som vil forsvare deres Post, naar Anfaldene ske, og holde Tanken stift fæstet til Bevæggrunden, som gav Selskabet sin Fødsel, og til Formaalet, som en Gang skal krone dets Alderdom. Ingen menneskelig Handling, saa meget den endog har sigtet til det godes Befordring, har endnu kunnet sagt sig fri for Kabaler og Undermineringer; thi hvad er til Pas for den kortsynede! Og hvad skulde ikke den kløgtige finde paa, som har lært den Kunst, den i vore Tider vidt drevne og farlige Kunst: at gjøre Ret til Uret, Dyd til Last og Sandhed til Løgn! Hvad skulde Ærgjerrigheden ikke forsøge for at tilvinde sig en ufortjent Æreskrans! Og endelig, hvad skulde ikke Vellystningen vove for ubeskaaret at beholde sine Glæder, sin Frihed til at rase og forøde.

Alt dette, min Ven! maatte De og enhver nidkjær Mand af Borgerdydsselskabet formode sig. Der vil møde dem flere af dette Slags Gjøgleværker, thi for andet kan jeg ikke betragte alle de Modstande, der sker dem, enten i Selskaber eller i offentlige Skrifter. Men være de kun nidkjære Mænd. Jo større Fjendtlighed de har at overvinde, desto større Ære, desto flere Sejrskranse have de at vente; og over alt, Landsfaderens Øje vaager jo, og han vil, som den agtpaagivende Regent, som Borgervennen paa Tronen, med et huldrigt Smil anse enhver, som vise sig nidkjære i Efterlevelsen af

hans majestætiske Bud, og som med sand patriotisk Iver staa de Ødelæggelser imod, i hvilke Yppighed, Modevane og Lyst til fremmed Daarlighed styrter Nationen. Ja, mine Venner! det bør desuden være dem Glæde nok, at de har villet en god Gjerning, om end Daaren ler ad deres Forsæt, og Dadleren undergraver deres Bestræbelser.

Jeg henlever osv.“

„P. S. Naar de faar deres Love trykte, saa und mig den Fornøjelse at læse dem. Jeg ønskede og gjerne en Gang at se de Vedtægter, De skriver om, som Selskabet vil bestemme sig til at efterleve, naar det kommer saa vidt, at de ses i Trykken. Det kunde maaske have sin Nytte, hvortil jeg skal gjøre mig al mulig Umage. Jeg har slet intet imod, at De lader mine Breve trykke, siden De begjærer min Tilladelse dertil. Jeg ved, de indeholde intet, uden hvad enhver maa læse.

Lev vel!“

Selskabet arbejdede stadig videre i sin lovgivende Virksomhed. Den 2. September averterer Balling i Adresseavisen:

„Samtlige respektive *) Medlemmer af Selskabet for Borgerdyd vilde behage at møde paa Selskabets Samlingssal Onsdagen den 7. September, om Eftermiddagen Kl. 5, da Ting af Vigtighed bliver foretaget.“

Disse „Ting af Vigtighed“ vare Forhandlinger om „Vedtægterne“. Onsdagen den 14. September antog Selskabet sine første 25 Vedtægter.

*) Frederik Rostgaard havde allerede 1735 udgivet et Folio-blad: „Velmeent Erindring om det Ord Respective, som adskillige af mine Kjære Landsmænd meget uretteligen bruge, i Steden for at sige, Ærede, meget Ærede, Høystærede, eller om det endeligen skal være Kjøkken-Latiin, Respectederede, . . .“ Chr. Bruun: Fr. Rostgaard, Pag. 549.

Disse, der have en meget stor Interesse, indledes med nogle faa Bemærkninger, som vi have truffet paa ovenfor i en noget ændret Form:

„For nærmere at bestemme Selskabets Hensigter og for at give Medlemmerne Anledning til at lade Grundlovene virke paa de enkelte Ting, hvorpaa de egentligen skulle anvendes, har Selskabet antaget, og for Fremtiden forbeholder sig at antage, visse særskilte Love eller saakaldte Vedtægter, som frivillige Forpligtelser for dem, der vælge dem til Undertegnelse og Efterlevelse.

Af disse Vedtægter skal ethvert Medlem i det mindste vælge sig én af fem og tyve, eller fire af hundrede, som han uden Undskyldning eller Udflugter paa det nøjeste maa iagttage, alt ligesom i Grundlovenes anden og tredje Artikel, og udførligere i Bestyrelseslovenes tredje Kapitel, er fastsat.

Dog forudsættes, at enhver maa bruge og forbruge, hvad Ting han ved enhver af ham valgt Vedtægts Undertegnelse allerede ejer, uagtet slige Ting maatte være forbudne i de Vedtægter, han har valgt.

For nærværende Tid har Selskabet antaget følgende første fem og tyve Vedtægter.“

Disse 25 Vedtægter foreligge i Selskabets Original-exemplar, en temmelig tyk Folioprotokol*), de ere alle skrevne med Ballings Haand, og under hver enkelt findes Underskrifter af de Medlemmer, der have forpligtet sig til at overholde denne. Da det har sin Interesse at se, i hvor stort Omfang Medlemmerne ere gaaede ind paa disse Vedtægter, anføre vi, hvor mange Underskrifter, der findes under hver enkelt, og udvælge desuden 15 Medlemmer, for hvis Valg vi gjøre Regnskab.

*) Paa det store kgl Bibliothek, ny kgl. Samling Nr. 387 d. Folio. De findes ogsaa i to trykte Exemplarer paa samme Bibliothek.

Disse Mænd ere Selskabets Præsident, Kammerherre Stibolt, Professor Tode, Professor Abraham Kall, Emanuel Balling, Kapitajn Otto Lütken af Søetaten, Lægen Winslow, Professor P. C. Abildgaard, Justitsraad Pontoppidan, Instruktør Fr. Schwartz ved det kgl. Theater, Dansemester Niels Schall, Renteskriver Christen Thaarup, Kopist Frants Jørgen Hvas, Hørkræmmer Niels Hvidt (Fader til L. N. Hvidt), Stenhugger Jens Karlebye og Student Christen Andersen Lund, den senere Digter.

Første Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til paa vort daglige Bord ej at have flere end tre Retter varm Mad, Suppe indbefattet, om Middagen, og slet ingen varm Mad om Aftenen; eller, om saa skulde være, da ikkuns én eneste Ret. Sauce, Salat, Ost og Smør, og modne Frugter, regnes ej.“

128 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Kall, Balling, Lütken, Abildgaard, Pontoppidan, Schall, Thaarup, Hvas, Hvidt og Karlebye.

Anden Vedtægt.

„Vi undertegnede forpligte os til aldrig til noget højtideligt Middagsmaaltid at give flere end fire eller i det højeste fem Retter Mad, Suppe og Kage indbefattet, og om Aftenen ej flere end to Retter; saa og til Dessert i det højeste fire Tallerkener med Syltetøj og bagte Konfiterer.“

103 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Balling, Schall, Thaarup, Hvas, Hvidt og Karlebye.

Tredje Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at fremsætte paa vort eget Bord eller selv nogensteds (paa Rejser og i Sygdoms Tilfælde undtagen) at nyde noget Slags Des-

sert- eller hede Vine, med mindre samme kunde være tillavede af Landets egne Produkter.“

36 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Schall og Karlebye.

Fjerde Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til at ville regne os til en sand Ære at bære saadant Klæde, som alene af indenlandsk Uld er tilvirket, saa vel som hjemmegjorte Tøjer.“

37 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Winslow, Abildgaard, Pontoppidan og Karlebye.

Denne Vedtægt ændredes senere saaledes:

„Vi underskrevne forpligte os til ikke at anskaffe os Klæde eller uldne Tøjer og bære samme, med mindre vi ere forvissede om, at samme ere tilvirkede paa indenlandske Fabriker, og vi ville regne os det til en Ære at bære deslige Tøjer, naar vi kunne faa dem tilvirkede godt og forsvarlig alene af indenlandsk Uld, om saa end samme i Finhed skulde overgaas af de Klæde- og uldne Tøjer, som hos os af udenlandsk Uld, eller med Tilsætning af samme, fabrikeres.“

Denne Ændring og nogle lignende i det efterfølgende synes at være foretagne i Foraaret 1787, at dømme efter Rækkefølgen i de Underskrifter, der ere tilkomne efter Ændringerne, i det Tidspunktet for Medlemmernes Indtræden omtrentlig fremgaar af deres med Dato forsynede Underskrifter paa Grundlovene.

Femte Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os til Hæders Brug andre end sorte Klæder; dog forbeholde vi os i særdeles Tilfælde at kunne vælge Silkeunderfoder og hvid Silkevest.“

53 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Kall, Balling, Winslow, Schwartz, Thaarup, Hvas og Karlebye.

Sjette Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til at vælge og uforanderligen beholde en vis Farve til vore daglige Klædes Klæder; dog forbeholde vi os enhver især at vælge sin.“*)

15 Underskrifter, hvoriblandt Tode og Karlebye. Tode valgte „isprængt Klæde“, Karlebye, der jo var Stenhugger, hvidt Klæde, én valgte mørkeblaat, tre foretrak brunt, de andre Underskrivere have ikke angivet, hvilken Farve de valgte.

Syvende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at bære Silkestrømper til daglig Brug.“

23 Underskrifter, hvoriblandt Balling, Lütken, Pontoppidan og Karlebye.

Ottende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os Uhrkjæder og Berlokker, hvorunder dog simpel Uhrnøgle og Signet ej skulle forstaas.“

153 Underskrifter, hvoriblandt alle vore udvalgte, med Undtagelse af Stibolts.

Vedtægten er senere ændret saaledes:

„Vi undertegnede forpligte os til, at saa længe Berlokker i Mængde fra fremmede Steder indføres og ej her i Landet forfærdiges, ville vi ikke følge Moden i at belæsse vore Uhrer med en saadan unyttig Pynt, men nøjes alene med en Uhrnøgle og et Signet.“

*) I Anledning af den 5., 6. og 7. Vedtægt minde vi om Werlauffs Udtalelser i sine Erindringer: „Frakke var ikke den Gang saa udelukkende en Dragt, som det er nu; man gik almindelig til daglig Brug, og naar Vejret var godt, i Kjole, og det var langt fra ikke den Gang Skik, at al elegantere Paaklædning skulde være sort; man saa ofte Mænd i røde, brandgule eller blaa Kjoler; Sko og Strømper vare almindelige, og alle gik med korte Benklæder.“ Hist. Tidsskr. 4. Række, 4. Bind, Pag. 369.

Niende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at bære to Uhrer.“

Da denne Bestemmelse var til at overkomme at efterleve uden synderlig Indskrænkning af Velværet, har den af alle Vedtægterne samlet det største Antal Underskrifter, nemlig 170; kun 11 af vore 15 Medlemmer have underskrevet, Stibolt, Abildgaard, Schwartz og Lund mangle i Rækken.

Ogsaa denne Vedtægt er senere ændret:

„Vi undertegnede forpligte os til, at da fremmede Lommeuhrers Indførsel endnu skiller Fædrenelandet ved en betydelig Sum, som derfor aarligen udgaar, saa ville vi ikke forøge unødvendig dette Landets Tab ved at gaa med 2de Uhrer.“*)

Tiende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os fremmede Uhrer, Daaser, Etais, Hovedvandsflasker, Spænder, Kaarder, Stokkeknappe eller noget andet sligt, af Guld, Sølv eller andet Metal.“

90 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Balling, Lütken, Abildgaard, Pontoppidan, Schall, Karlebye og Lund.

Ellevte Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os udenlandske Kareter, Chaiser, Diabler eller andet sligt; ej heller fremmed Seletøj, Dækkener, Skaberakker og saa videre, til Heste.“

*) Werlauff omtaler, at Justitsraad og Kancelliarkivar Hjørthøy (1775—1848) altid gik med to Uhre i Lommen, anf. Sted. Pag. 291.

Om C. J. F. Hjørthøy, der var en af Kjøbenhavns „Originaler“, men forresten en i alle Maader hæderlig, dygtig og godgjørende Mand, se Selmers „Nekrologiske Samlinger“, 1. Bind, Pag. 66, og J. Davidsen: „Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn“.

99 Underskrifter, hvoriblandt 11 af vore udvalgte; vi savne Stibolt, Abildgaard, Schwartz og Lund.

Tolvte Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os noget Stykke Træboskab til Brug for os selv, vore Hustruer eller Børn, uden det i Landet er forarbejdet.“

82 Underskrifter, hvoriblandt Stibolt, Kall, Balling, Lütken, Abildgaard, Pontoppidan, Hvas og Karlebye.

Trettende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os noget Slags Porcellæn, Fajance eller Glasvare, undtagen fra de indenlandske Fabriker og Oplage, saa længe samme dér sælges og ere at bekomme.“

66 Underskrifter, af de 15 Medlemmer fattes kun Schwartz, Schall, Hvidt og Lund.

Senere er følgende Ændring foretagen:

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os noget Slags Fajance eller Glasvare, undtagen fra de indenlandske Fabriker og Oplage, saa længe samme dér sælges og ere at bekomme, ej heller noget Slags Porcellæn, saa længe vi kan bekomme paa indenlandske Fabriker og Oplage af det bekjendte gode danske Porcellæn.“

Fjortende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at anskaffe os noget Slags udenlandsk Køkkenredskab, Finlapperkar undtagen, saa længe af det indenlandske er at bekomme.“

74 Underskrifter, hvoriblandt Stibolt, Kall, Balling, Abildgaard, Pontoppidan, Schall, Thaarup, Hvas og Karlebye.

Femtende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ved vore Huses Opbygning eller Istandsættelse ej at gjøre Brug af noget Slags fremmed Smede- eller Gjørtlerarbejde.“

71 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Kall, Balling, Lütken, Winslow, Pontoppidan, Thaarup, Hvas og Karlebye.

Sextende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at betrække vore Værelser med andet end Papir, Voxdug eller malede Lærreder.“

90 Underskrifter; af de femten Navne savnes kun Stibolt, Abildgaard, Schwartz, Hvidt og Lund.

Syttende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til af vore lejede Værelser ej at holde nogen Sal eller Stue blot til Stads, men at tage imod vore Venner og imod Besøgelser i vore daglige Værelser.“

34 Underskrifter, hvoriblandt kun findes to af vore Venner, nemlig Balling og Schall, alle de øvrige svigte, selv Karlebye, der ellers har underskrevet 23 af Vedtægterne; men et Angreb paa Salen eller Stadsstuen var ogsaa noget voveligt; endnu den Dag i Dag fejrer „Salen“ sin uanfægtede Tilværelse i den kjøbenhavnske Middelstands Boliger.

Attende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at lade nogen Brudevielse i vore Familier eller for vore Tjenestefolk, som vi maatte foranstalte, forrette andensteds end i Kirken og ved Middagstid.“*)

*) Vi ty atter til Werlauff: „Det var i min tidlige Ungdom ikke almindeligt og ansaas knap for sømmeligt at gjøre, hvad vi

35 Underskrifter, hvoriblandt Stibolt, Tode, Lütken, Thaarup, Hvas og Karlebye.

Nittende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej uden særdeles Tilfælde at møde i nogen Pynt eller i Ceremoni ved Barsedaaen i Kirken, ej heller derefter at følge til Barselstuen, men efter Evne og Omstændigheder at tilsende vedkommende den i saa Fald brugelige Gave.“

52 Underskrifter, hvoriblandt Stibolt, Tode Balling, Lütken, Winslow, Thaarup, Karlebye og Lund.

Tyvende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at bivaare nogen Festin eller Bal uden Porten, Bryllupper undtagen, Sommer eller Vinterdage; ej heller at indfinde os ved de vilde Fastelavnsforøjelser paa Amager.“

36 Underskrifter, hvoriblandt Tode, Thaarup og Karlebye.

En og tyvende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at give eller ved Sømmenskjød deltage i noget Bal, som maatte vare længere end hen imod Klokken 12 om Natten, eller hvor der maatte opvartes med varm Mad eller med Is*) og andre heftige kølende Forfriskninger; ej heller

nu kalde stille Bryllupper. Sjældnen fandt disse ogsaa Sted i Kirkerne, næsten altid i Brudens Hjem, og sjældnen var Brylluppet indskrænket til én Dag; man talte jævnlig om første og anden Dags Bryllup. — — — Det var den Gang en almindelig Skik, at de nærliggende Huse bleve illuminerede.“
Anf. Sted, Pag. 365.

Et Exempel paa den patriarkalske Skik, at Herskabet bekostede Tyendets Bryllupper, fortælles af O Bruun i „Gjennem hundrede Aar“, Kbhvn 1879, Pag. 19.

*) „Men Selskabet for Borgerdyd. Det har dog faaet sig nogle løjerlige Love: Silkefór og Vester skal bæres — er dog ikke

at inklade os i nogen engelsk Dans, som maatte bestaa af flere end 10, højst 14 Par; eller at deltage i nogen saakaldet Kehraus eller anden for Helbreden farlig Dans.“*)

56 Underskrifter, hvoriblandt Stibolt, Tode, Balling, Thaarup og Karlebye.

To og tyvende Vedtægt.

„Vi undertegnede forpligte os til ej at inklade os i noget Slags højt Spil, hverken i vort eget Hus eller uden Huset, hverken hemmeligen eller aabenbare, og derfor aldrig at spille L'hombre, Quadrille og Cinquille højere end til én Skilling Matadoren uden Stambete eller en halv Skilling Matadoren med Stambete; Piquet aldrig højere end fire Skilling Pointen; Whist aldrig højere end otte Skilling Partiet; Triset aldrig højere end otte Skilling Partiet; Taroc aldrig højere end én Skilling Pointen; Toccategli aldrig højere end fire Skilling Partiet; Billard aldrig højere end otte Skilling Partiet eller to Skilling Ballen; og alle andre Spil i Forhold hermed.“**)

dette sand Overdaadighed og unyttig Stads, men Is maa de ikke spise — og denne Luxus er dog hel ubekostelig, for hvem der forstaar at lave den. Jeg kan nu ikke huske mere af det Kram; men det véd jeg, at de Love havde jeg ikke underskrevet.“ Af et Brev af 9. December 1785 fra Dyrevennen L. Smith til Johan Bülow i Program fra Sorø Akademi 1876, Pag. 58.

*) Engelsk Dans kunde danses af saa mange Par, som Pladsen tillod. Man opstilledes i to Rækker over for hinanden, og Parrene dansede ned mellem Rækkerne. Der synes ikke at have været anden Grund til at tage Restriktion mod denne Dans end dens Langvarighed, naar der var for mange Par. Derimod var Kehraus en meget vild Dans. — Begge disse Danse ere indlagte i Intermediet i „Maskeraden“, hvor man altsaa kan se dem den Dag i Dag paa det kgl. Theater. — (Efter godhedsfuld Oplysning af Hr. Solodanser Emil Hansen.)

***) Quadrille. „Egentligen er Quadrille ikke andet end L'hombre imellem fire: Vel er det ikke saa smukt og fordrer ej

152 Underskrifter, af vore 15 savne vi kun Stibolt, Kall, Schwartz og Hvidt.

Tre og tyvende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej for Lyst at kjøre til Dyrehaven i den sædvanlige Kildetid.“

24 Underskrifter, hvoriblandt Stibolt, Tode og Balling.

Fire og tyvende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej for Lyst at kjøre i Kane omkring i Stadens Gader.“

104 Underskrifter, hvoriblandt Stibolt, Tode, Kall, Balling, Thaarup, Hvas, Hvidt og Karlebye.

Fem og tyvende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til ej at kjøbe noget Nürnberger Duketøj.“

79 Underskrifter; 9 af de 15 have underskrevet, hvorimod vi ikke finde Kall. Abildgaard, Pontoppidan, Schwartz, Hvidt og Lund.

Ville vi nu se, hvor mange af de 25 Vedtægter, vore femten udvalgte Medlemmer have underskrevet, bliver Resultatet følgende:

Karlebye har underskrevet 23, Thaarup 22, Tode 21, Balling 20, Hvas 15, Lütken 14, Pon-

heller saa megen Opmærksomhed, som L'hombre imellem tre; men dog er det for mange, især for det smukke Kjøen, formædelst de deri forefaldende flere Forandringer meget behageligere, allerhelst da der hver Gang bliver spillet, og fordrer overhovedet ikke saa stærk Eftertanke som L'hombre Spillet.“ (J. Chr. Melbye: Nye og fuldstændig Dansk Spillebog osv. Kbhvn. 1786.) Cinquille eller Qvintille spilles af fem og er en noget ændret Qvadrille. Triset eller rettere Tre sette (tre Syvere) spilles af fire Personer. Toccatagli er et Brætspil, der spilles med Tærninger af to. — Se ovenanf. Sted.

toppidan 13, Schall 12, Kall og Winslow hver 11, Stibolt 9, Abildgaard 8, Hvidt 6, Lund 4 og Schwartz 2.

Det er ganske morsomt at se, hvilke Bestemmelser Underskriverne ikke have kunnet give deres Minde til.

Karlebye har ikke kunnet gaa ind paa at frasige sig „Salen“ og Kildeturen, Thaarup vil ikke lide Indskrænkninger i sit Forbrug af Dessertvine, udenlandske Tøjer og Silkestrømper og vil ikke vise nogen bestemt Kulør, To de er nødt til at gaa med Silkestrømper til Hove, sætter ingen særlig Pris paa indenlandsk Træboskab eller Køkkenredskaber og vil beholde sin Stadsstue, Balling stiller sig, som Thaarup, ligegyldig overfor indenlandsk Vin og Klæde, vil, som han, ikke binde sig til nogen bestemt Farve, ønsker at beholde Stuebryllupperne og vil have Lov til at gaa paa Bal udenfor Porten. Schwartz viser sig kølig over for de 23 Vedtægter, lover kun at gaa i sorte Klæder ved højtidelige Lejligheder og nedlægger Uhrkjæde og Berlokker som sit Offer paa Tarvelighedens Alter.

Foruden disse 25 „første“ Vedtægter findes der i den originale Vedtægtsprotokol endnu indført 6 andre, af hvilke den første sikkert er vedtagen i Begyndelsen af 1786, at slutte efter et Avertissement i Adresseavisen den 24. December 1793, hvorom senere. For de øvriges Vedkommende kunne vi ikke sætte noget Tidspunkt for deres Vedtagelse. De have kun fundet en meget ringe Tilslutning.

Sex og tyvende Vedtægt.

„Vi undertegnede forpligte os til aarlig at levere 1 à 2 Pund til Papirfabrikerne af de til samme tjenlige Materialier eller i manglende Fald at betale 24 Skilling til Belønning for andre Medlemmers Tjenestefolk, som vise sig paapassende med deslige Materialiers Samling.“

3 Underskrifter, nemlig Kall, Karlebye og Sognepræsten ved Helligaandskirken, Professor P. Hansen.

Syv og tyvende Vedtægt.

„Vi undertegnede forpligte os til ej at lade udkaste men i vore Huse at samle alt det sønderslagne Glas eller andre for Glasfabrikerne tjenlige Materialier, som hos os maatte falde, naar samme fra os uden nogen Betaling maatte afhentes.“

2 Underskrifter, Kall og Karlebye.

Otte og tyvende Vedtægt.

„Vi undertegnede forpligte os til, ikke at tillade nogen, som staar i vor Tjeneste at indsætte i Tallotteriet; og saa snart nogen opdages at spille deri, da opsiges samme Tjenesten hos os og, saa snart muligt, skille os af med saadanne Personer.“

Den udholdende Karlebye staar her ganske alene med sin Underskrift, og han er maaske oven i Kjøbet selve Forslagsstilleren, saaledes som vi have Kall mistænkt for at være Ophavsmand til den 26. Vedtægt og muligvis til den 27., der er ganske analog med den foregaaende.

Ni og tyvende Vedtægt.

„Vi underskrevne forpligte os til uden Sky for Modens Dadel at benytte os af vore Ejendomme, saa længe de ere tjenstdygtige, omendskjønt de ikke mere have de Egenskaber eller den Form, som Moden fordrer.“

3 Underskrifter, nemlig Lütken, Karlebye og Organist ved Holmens Kirke A. Friberg.

Tredivte Vedtægt.

„Vi undertegnede forpligte os til at opdrage vore Børn med Ulyst og Afsky for Nydelsen af Tobak, Kaffe,

fremmede Vine og alle Slags Brændevine og derfor ej vil tillade dem at nyde noget af disse Ting uden i Tilfælde, at Medici skulde under visse Omstændigheder anordne nogen Del deraf.“

4 Underskrifter, nemlig Lütken, Friberg, P. Paludan, residerende Kapellan ved Vor Frelzers Kirke, samt Justitsraad, Amtsforvalter T. G. Münster.

En og tredivte Vedtægt.

„Vi undertegnede forpligte os til aldrig til nogen af vore Venners, ej heller Naboers og Gjenboers Bryllupper at anstille nogen Illumination med brændende Lys i vore Vindver; dog er herved undtaget næste Nabo og Gjenbo, naar man bebor underste Etage, ligesom og især undtages Illuminationer for de kongelige Herskaber ved Indtøge og Ligbegængelser, samt andre højtidelige kongelige Festins.“

Underskreven af 4, nemlig Sekretær J. B. Matzen, Kall, P. Hansen og Karlebye.

Ved Vedtægternes Antagelse var altsaa Aftenpostindsenderens Tanker gaaede af med Sejren. De Anskuelser, for hvilke Rothe havde gjort sig til Tolk, vare forkjætrede. Han havde jo sagt i sin store Tale: „Ingen sumptuariske eller Levemaades Love iblandt os!“ og i det hele taget tvivlet stærkt om, at der overhovedet var nogen overdreven Overdaadighed til Stede, han havde ønsket Selskabet en stor Horizont; der kunde ikke være Tale om, at han kunde forblive i et Selskab, hvis Formaal gik i en anden Retning end hans Anskuelser. Ved at gennemgaa Medlemslisten af 26. September 1785*) erfare vi, hvad vi nedenfor faa bekræftet af Rahbek, at Rothe er gaaet ud af Selskabet inden

*) Se Bilaget.

dette Tidspunkt. Det ses ligeledes, at 11 andre Medlemmer have fundet sig foranledigede til ogsaa at trække sig tilbage, og i den nærmest følgende Tid have en stor Del Medlemmer nægtet at underskrive Lovene og ere som en Følge deraf udelukkede. En enkelt, nemlig Regimentskvartermester M. I. Balling, underskrev ganske vist Selskabets Grundlove den 25. Oktober 1785 med det Forbehold: „For saa vidt foranstaaende Grundlove ere overensstemmende med Selskabets sande Hensigt og ej modstridende de af mig underskrevne Bestyrelseslove“, men det hjalp ikke, han blev „efter Selskabets Befaling“ udslettet af Orlogskapitajn O. Lütken.

Rahbek kunde naturligvis ikke tie til den landlige Hædersmands Omtale af Minervas Udtalelser om Selskabet. I Tidsskriftets Septemberhæfte siger han*), at Hædersmanden fremfører den Beskyldning, „at vi ved Fortællingen om Selskabet i det første Hæfte aabenbart ville gjøre Selskabet latterligt, og at i Anmeldelsen i det andet Hæfte den stiklende og forhaanende Pen er ført. Saa fast vi nu have foresat os at tie til blotte Grovheder, som vi kunne foragte, tro vi dog, vi skylde vore Læsere og os selv at fralægge os saa haarde Beskyldninger, især naar de gjøres os i et Skrift, der ikke er saa slet, at det fritager os for alt Forsvar.“

„Indbydelsen til dette Selskab opvakte en almindelig Begjærighed efter at kjende dets Formaal, mangfoldige gik ind i Selskabet for at tilfredsstille denne Begjærighed, men endnu flere troede at burde opsætte dette Skridt, til de kjendte Selskabets Indretning. En af vore agtværdigste lærde, Etatsraad T. Rothe, udgav da et Skrift under Navn af: „Til Publikum om Selskabet for Borgerdyd;“ vel saa vi med Forundring deraf, at nogle hundrede fornuftige Mænd vare traadte

*) Pag. 94.

sammen uden at have nogen bestemt Hensigt, og at man ikke kunde sige andet om dem, end hvad de ventelig vilde gjøre; imidlertid betryggedes vi, ved det vi kjendte Manden, der talte i Selskabets Navn,“ . . . „og overalt ved den ædle patriotiske Aand, der hersker i det hele Skrift; men man forestille sig vor Forundring, da vi hørte, denne selv samme Mand var traadt tilbage, og alting viste os, man handlede efter en anden Plan. Selskabets første Ordens og Bestyrelseslove faldt os i Hænderne, den, der havde paataget sig at skrive den historiske Artikel, leverede et nøjagtigt Udtog deraf, og vi se ikke, hvorledes han derved har kunnet søge at gjøre Selskabet latterligt. Vistnok forekom et og andet blandt det uddragne os sælsomt og at bære Spor af det yderste Hastværk, og at vi ikke have bedraget os deri, slutte vi af det, at vi have funden disse selv samme Steder forandrede i den ny prægtige og ikke tarvelige Udgave af Selskabets Grund- og Politilove i Median Folio. Derpaa blev i det sidste Hæfte omtalte Forbud mod Theaterselskaberne vedtaget, og da Privattheatrene høre til Kunsthistoriens, troede jeg, som forfattede den litterariske Artikel*) det var min Pligt at tale et Par Ord derom, og da jeg vidste, naar, hvordan og af hvem dette Forbud var drevet igjennem, at give et Vink om, at det uden Tvivl var en Overilelse. At det virkelig var saa, og det ikke en liden Overilelse, er tydeligt deraf, at uagtet den i Selskabets paafulgte Generalforsamling gjorde Indskrækning, som fritog Selskabets nærværende Medlemmer for dette Forbud,

*) Stoffet i Minerva er ordnet saaledes, at „1. Afdeling“ indeholder Prosaafhandlinger af forskjelligt Indhold, „2. Afdeling“ poetiske Bidrag, „3. Afdeling“ Emner vedrørende Kunst og Litteratur, hvortil slutter sig en Oversigt over alle ny udkomne Skrifter, og endelig „4. Afdeling“ Udsigt over Begivenheder i Ud- og Indland, som forfattedes af Pram.

have dog adskillige og agtede Mænd følt, at de skyldte deres Ære at gaa ud af Selskabet, og at der endnu ere gjorte Forslag til denne Lovs fuldkomne Afskaffelse skjönt den findes i Selskabets Grundlove.*) Altsaa havde jeg Ret i at sige det, og at jeg havde Ret til at sige det, beviser følgende Sted i Etatsraad Rothes foranførte Skrifter. „Det er fast besluttet, at Selskabet i ét og alt vil arbejde aabenbarligen, som i det hele ærværdige Folks Paasyn.“ Og nu vil jeg underkaste enhver af vore Læsere Kjendelse, om i det, jeg har skrevet, er mod Selskabet ført en stiklende og forhaanende Pen, og om jeg har skrevet andet, end hvad Selskabets agtværdigste Medlemmer selv tænke og sige.

I øvrigt kunne vore Læsere være forsikrede om, at ikke Hædersmanden, og end mindre de, der ville hævne sig med Uartigheder, skulle forhindre os fremdeles at sige her, hvad vi vide og tænke om Selskabet, med den redelige Frimodighed, som vi én Gang have gjort os til Lov at tale med om alt, hvad vi tro os beføjede til at dømme om.“

I Litteraturoversigten i Tidsskriftets Oktoberhæfte**) kommer Rahbek tilbage til det Forbud, der har bragt ham i Harnisk. „Selskabet for Borgerdyd har . . . ladet sine Bestyrelses- og Grundlove og sine første 25 Vedtægter gaa i Trykken. Dens Bestyrelseslove vil vi forbigaa, thi de vedkomme kun dem selv; men iblandt Grundlovene, hvorpaa Selskabets Værd for Fædrelandet efter deres egne Ord beror, findes det ikke alene omtvistende, men endog svækkede Forbud mod dramatiske Selskaber saaledes aftrykt i al sin Styrke. „Ingen kan være Medlem af dette Selskab, saa længe han er

*) Bestemmelsen var ikke tagen tilbage den 22. Marts 1789, da den sidste Underskrift, som findes paa de originale Grundlove, er dateret.

**) Pag. 105.

Medlem af flere end én Klub eller af noget dramatisk Selskab, da én Klub tillige med de offentlige Skuespil kan være mere end nok til at forskaffe en Mand den Sindsadspredelse, han kan behøve i de Timer, han har tilovers fra Forretninger.“ Vi ville ikke indlade os i at undersøge, om denne sidste Grund er gyldig, og om en Mand ikke kan finde forskellige Fordele i forskellige Klubber, f. Ex. Bogsamling i én, Koncert i en anden; heller ikke, om virkelig de offentlige Skuespil for nærværende Tid ere saadanne, at de kunne mere den tænkende Mand; ikke engang, om hine Forbindelser derfor vare skadelige og stridige mod Borgerdyd, fordi de vare overflødige, og om det ikke snarere hedde: superflua non nocent, men blot erindre, at Selskabet, som har ophævet denne Grundlov i Henseende til dets nærværende Medlemmer, burde have i det mindste forandret Ordet være til blive i det Aftryk, der fremkom for det almindeliges Øjne; thi man maa ikke lyve for Publikum.

Hvad deres 25 Vedtægter angaar, da ere der medlem dem adskillige, som det næppe var politisk godt, om de bleve almindelig åntagne, da mange af vore Medborgere vilde ødelægges derved, saasom Husejere, de der handle med udenlandske Vare osv.; andre, som ere pudserlige, f. Ex. XI. Vedtægt „Vi underskrevne forpligte os til ej at bære to Uhre.“ XXI Vedtægt „ej at indlade os i nogen engelsk Dans, som maatte bestaa af mere end 10, højst 14 Par.“*) Denne Lov vilde vist indvikle Selskabets dansende Medlemmer i mange mod Borgerdyd højst stridige Trætter og ikke gjøre dem lidt latterlige. Da Hr. Prof. Tode trak en Lovtale over Skydebanens Mad ved Haarene ind i sin Mændenes nye Skole**) tænkte han nok ikke paa,

*) Rahbek var en lidenskabelig Danser.

**) En Komædie trykt 1784, ikke opført paa det kgl. Theater. Den paagjældende Replik er den sidste i 1. Akt: „..... Lad

det skulde en Gang blive en Vedtægt i Borgerdydsselskabet: „Vi underskrevne forpligte os til ej at bivaane noget Festin eller Bal uden Porten, Bryllupper undtagen, hverken Sommer eller Vinterdage.“ Man kunde ellers spørge om de formuendes Lyststeder ikke ogsaa ligge uden Porten, og hvorfor man ikke maatte komme der, naar man blev buden? Dog vi bryde af, en af Selskabets egne Medlemmer har meddelt det sine Tanker over disse Love, og en af vore yndede Skribentere har nogle Erindringer til Publikum under Arbejde; disse ville vi da oppebie.“

Vi ville nu fremdrage et ganske ejendommeligt Aktstykke af Bülow's Brevsamling*), et Brev fra Selskabets Præsident:

„Deres Højvelbaarenhed!

Naar Retskaffenhed og Dyd leder Undersaatten, naar Kjærlighed til Kongen og Fædrelandet brænder i alles Hjærter, saa er de rette Dæmninger satte for Lidenskaber og alle deres forskjellige Udbrud, hvad enten skadelig Overdaad, Yppighed eller andre Laster, som paa andre Maader skader; da er og det bedste Hegn og Gærde satte for Fordom, som virker saa saare meget til Hinder for det bedre, ja endog for den Slags Kaprice, som er en hinkende Søster af Fordom. Da og først da er Grunden lagt til Kundskabers og Indsigters almindelige Udbredelse, som fordriver alle de Taager, som indhulle Sandhed, og til den Lyst og Kappen, som grundigen formerer Forsøgene. Først da

Jesper bestille en god Karet med 4 Heste til Kl. 1, og ret et lækkert Maaltid Mad til 3 Personer paa Skydebanen. Den herlige Mad, som der laves, hvem den ikke mere kan give Appetit, den er det ude med: den kan lige saa gjerne gaa hen og tage fire Doktere an paa én Gang, for at gjøre Pinen kort.“

*) Nr. 131 b.

begynde vi almindelig at tænke, at skille imellem sandt og falsk og at vælge Legemet for Skyggen, og da, siger jeg, skal de vise og gode Love virke den Lyksalighed, hvortil de sigte. — Ikke mindre stor er den Plan, som Borgerdydsselskabet har valgt, endog med Hensigt paa Efterslægten, hvilken visselig maa kunne blive stærkere end vi og følgelig lyksaligere. — Følgen af denne sande patriotiske Dyds Aand er da naturligen Indskrænkelse saa meget muligt til egne Produkter og eget Arbejd, ligesom og at formere Vindskibelighed, Flittighed og nyttig Virksomhed. — Men Sagen bestaar ikkun derudi, at denne Tænke- og Handlemaade bliver lige saa almindelig, som den da vilde blive nyttig og højst vigtig for Staten. Hertil har vel Selskabet lagt Grund ved at ønske andre Selskaber oprettede i Kongens Riger og Lande, paa samme Fod som vores, og med samme Hensigter især, og uagtet vi bør og vi kan haabe det bedste, og uagtet vi gjøre alt muligt i denne Henseende, baade ved Opmuntring, Indbydelse og ved at meddele Lovene til de mest virksomme og haabefulde Mænd, saa vil dog ingen Understøttelse paa denne Vej være kraftigere end den, som hentes fra Hoffet og fra vores dyre Kronprins især. Selskabets Bliv er en umiddelbar Aarsag og Følge af den Tanke, vi have givet os med saa megen Vished, at Hans Kgl. Højhed allernaadigst finder Velbehag i denne Handling og understøtter den. Og nu for at krone Værket, tillad dette Udtryk, skal jeg meget indstændig anmode og bede Deres Højvelb. om at bære Selskabet med Deres Nærværelse paa Onsdag 8 Dage, da Lovene underskrives, og var det Deres Højvelb. da muligt at forkynde Selskabet noget behageligt fra Hans Kgl. Højhed om nye Tilsagn, om allernaadigst Velbehag, om Forvisning om Naade for vores allerunderdanigste Skyldighed og Nidkjerhed, og at denne Naade kunne besegles ved det

smigrende Navn for Selskabet af Kongelig, saa vilde dette allernaadigste Tillæg virke besynderlig paa Gemytterne og ikke være uden Indflydelse paa den øvrige Del af Statens Undersaattere. —

Vel kunde Selskabet indløbe med allerunderdanigst Ansøgning herom, men at det vilde blive det dobbelt behageligt, om saadan Naade skete uansøgt, det er aabenbare, thi det var da som en Belønning. Hs. Kgl. Højhed har vel lovet endog, men ved Ansøgning, at dette Prædikat kunde faas, men her er et Selskab, som af egen Vilje, af ren Drift og Kjærlighed til Kongehuset og Staten, vil gaa frem paa den mest hæderfulde Maade, den Maade, som forener alle ved Kjærlighed, Indsigt, Kundskab, Dyd, Dyd, som er Menneskets sande Adel, og denne fortjener uden Tvivl dette Prædikat uansøgt! —

Deres Højvelb.! giv Selskabet den Fornøjelse at se Dem i Selskabet paa Onsdag 8 Dage, og medbring dette behagelige, og opmuntre derved til en Indretning, som er original i sit Slags, som vil gjøre Nationen hædret og æret blandt fremmede, som vil meget og saare meget bidrage til dets hele Vel og Lyksalighed.

Selskabet er lig den unge haabefulde Plante, som nu udsættes i Marken, den maa fredes, at den ej nedtrædes, den maa appuyeres, at Stormene ej omblæse eller oprykke den. Hs. Kgl. Højhed frede og beskytte den, saa skal Alherren give Væxt.

Underdanigen

A. H. Stibolt.“

Den 10 Oktober 1785.

Men det behagede ikke Kronprinsen at opfylde Selskabets brændende Ønske, maaske er han bleven stødt over Stibolts noget uforsigtige Pukken paa Selskabets Fortjenester, som indtil Dato kun havde vist

sig som gode Hensigter uden noget synligt Resultat, maaske har han fundet det for snurrit at kreere et „kongeligt“ Borgerdydsselskab.

Men Stibolt opgav ikke Ævret saa let, han vedblev at henlede Kronprinsens Opmærksomhed paa Selskabet, og i et nyt Brev*) af 16. Decbr. 1785 afgiver han en lille Rapport. Adressen er til Bülow, men Meningen er naturligtvis, at Indholdet skulde naa til højere Steder.

Han berører den Storm, der rejste sig, foranlediget ved den 6. Artikel i Grundlovene, den er nu drevet over, og han forsvarer Vedtægterne. Da Selskabet modtog alle uden Stands Forskjel og vilde gjøre Indskrænkninger i Levemaaden, saa maatte Vedtægterne være af forskjellig Natur med Hensyn til Forskjellen mellem Klasserne af Befolkningen.

„Fra denne Synspunkt maa nu Vedtægterne betragtes, og naar saaledes sker, vil det findes, at de første 25 ere skikkede. Deriblandt ere nogle, som ere især passende for alle, som den 10., 11., 12., 13., 14., 15. og 25. Vedtægt, hvorudi Hensigten er, at holde Penge i Staten og give egne Børn eget Arbejd og Fortjeneste. — Andre derimod passe sig paa Stænder, som ønske Indskrænkelse, som den 1., 2., 3., 5., og 6. Vedtægt. — Andre derimod gaa endnu videre til dem, som ingen Depenser taale og ønsker dem Lejlighed til at fritage sig for Skikke indførte, som et vist Slags Modelove foreskrive dem og deres Bekjendtskaber, saasom den 17., 20., 23. og 24. Vedtægt. — Andre derimod, som den 18. og 19. sigte til at hindre unyttige Depenser og unyttig overdreven Ødselhed for den fattige især, og saaledes vil det blive let at gjøre Rede for hver Vedtægt,

*) Ligeledes i Bülows Manuskriptsamling Nr. 131 b.

naar Tingen beses fra dens rette Side, og som den bør, i Overensstemmelse med Selskabet, som tænker paa intet mindre end hele Statens Vel og Bedste. Vore Naboer, de tænke svensk! Vi — tænke vi og dansk? — Der lægges nu den 11. Sejldugsfabrik an, og her staa 2de paa Nippet at falde!

Vedtægt om Kludesamling, om Glassamling, om uden Sky for Modens Dadel at benytte os af vore Møbler, uagtet Moden fordrer dem forandrede; om ej at gjøre Illumination uden til Ære for Kongehuset etc.; om at opdrage vore Børn med Afsky og Væmmelse for Tobak, Kaffe, fremmed Vin og al Slags Brændevine, ere nu med første færdige. — Vi tænke desuden paa andre gode Ting, saasom at lægge Grund til for Eftertiden at ophæve fremmed Rekrutering for Armeen, paa det Penge ej dertil skal udgaa, og vi ej skal fyldes med Landløbere og Sæder fordærvende Afskum, der smitter! — Ligesom for dermed at skaffe Staten gode, nyttige og virksomme Folk, tjenlige i Fred og Krig.

Planen hertil er lagt, og dersom Selskabets Kræfter vil tillade det, saa vist som dets gode Vilje, saa vil det begynde med at give til 25 Drengbørn i Danske Livregiment, hvert Barn 12 Rdl. aarlig fra 1½ til 12 Aar, da de sættes til Professionister indtil 20 Aar, og derefter tjene de 12 Aar i Regimentet, da de udgaar, om de vil, og maa drive deres Profession, men vil de holde Svende og Dreng, gaa de ind [i] Lavene. For deres øvrige Opdragelse og Undervisning er og sørget i Planen. — Slige Prøver paa Selskabets gode og retskafne Vilje og dydige Tænke- og Handlemaade vil ikke mangle; men det maa gaa langsomt for os, som ere faa og have Fjender, fordi vi ville gjøre godt, og Mænd af Anseelse undser dem for et Selskab, som alene besjæles af Dyd og Kjærlighed til Staten — os fattes alene nu at tages ved Haanden — ikke Pengehjælp nu —

nej, den mægtige Haand jeg mener, er alene vores elskede dyre Prins, hans Bifald, saaledes at og alle vidste, at Landets Haab ynder dem, som stoltelig gaa frem til Landets Bedste. Et Vink fra ham, saa følge alle.

Forlad denne Ophold maaske, men jeg sætter megen Fortrolighed til Deres Højvelb. i dette og alt, og vil De ikke være vores Tolk, hvem skal, hvem vil da?

Underdanigen

af

A. H. Stibolt.“

Men heller ikke denne Henvendelse hjalp, endskjønt Projektet til Afskaffelse af fremmed Rekrutering maatte være noget, der faldt i Kronprinsens Smag, i det den nationale Hærreform var en af hans kjæreste Tanker, ved hvis Realisation han da ogsaa har erhvervet sig en ubestridelig Fortjeneste. Planen omtales kun denne ene Gang i Selskabets Historie og er næppe bleven til Virkelighed, det var et Omraade, som Kronprinsen nok vilde have for sig selv.

Selskabets Møder averteredes hele Efteraaret igjennem, og det ses, at Lovene have ligget til Underskrift i et Par Maaneder, at der er sket Valg af Præsidenter og Direktører, og at nye Medlemmer jævnlig ere optagne.

Den 12. December findes i Adresseavisens Nr. 234 følgende Bekjendtgjørelse fra Selskabet:

„For at efterkomme de Pligter, som dette Selskab har paalagt sig i Hensigt til Medlemmernes Børn, ere en og anden Indretning foranstaltet til Undervisning i de Kunster og Videnskaber, som gavne den opvoxende Statens Borger, naar han ej bestemmes til den lærde Stand. En almindelig Kundskab om det menneskelige Legems kunstige Sammensætning og Maaden, paa hvilken ethvert enkelt Lem og Del af samme virker og bi-

drager til det heles Fuldkommenhed, samt hvorledes vi selv derved vejledes og opmuntres til at kjende og erkjende Skaberens uendelige Godhed og Visdom: deri vil Selskabets Medlem, Hr. Professor Tode, undervise en Gang om Ugen. Geografisk Kundskab om vor Jordklode, saaledes som Kjøbmanden og Kunstneren bør have den, eller den saakaldte Handelsgeografi, lærer Hr. Professor Kall en Gang om Ugen. Og skulde der desuden forlanges Undervisning i den historiske Geografi, som ellers læres i alle vore Skoler, vil Selskabet ogsaa søge at forskaffe samme. 4 Timer om Ugen gives Undervisning i fri Tegning og Arkitektur. De Fædre, som ønske, at deres Sønner eller Pensionærer maatte benytte sig af en eller flere af disse Indretninger, vilde behage at sørge for, at Selskabets Bestyrelsesloves 1. Kapitel 10. Artikel*) blev opfyldt inden dette Aars Udgang, da denne Indretning begynder med det nye Aar. Nærmere Efterretning vil Medlemmerne kunne faa i Møderne og Samlingerne.“

Vi have her de første Udslag af de Tanker, der senere realiseredes ved Oprettelsen af en Skole. Det er ovenfor berørt (i Rothes Skrift „Til Publikum“), at denne Idé har rørt sig i Selskabet, og man tør vist drage den Slutning af Todes senere Optræden og Virksomhed, at det er ham, der har været den vigtigste Talsmand herfor. I den nærmeste Tid herefter har man stadig overvejet Spørgsmaalet, ja endog ladet trykke en Plan for en saadan Skole (i Februar 1786), men foreløbig kom Skolen ikke i Stand.

At Selskabet var Gjenstand for Samtaler rundt omkring i Byen, og at dets Ideer beskæftigede mange, er tilstrækkelig tydeligt. Der var paa dette Tidspunkt

*) Bestemmelsen om, at der skulde ballottes om ethvert ungt Menneskes Adgang til Selskabets Samlinger, efter betimelig Anmeldelse 8 Dage forud.

omtrent halvtredje hundrede Medlemmer, hvoriblandt adskillige ypperlige Mænd, der naturligvis ved deres Begavelse eller ansete Stilling vare kraftige Trækplastre, der fik den jævne Borgermands honette Ambition til at vaagne; der har selvfølgelig ikke heller manglet Medlemmer, der ligefrem gjorde Propaganda for Selskabet. Kritik over dets Foretagender udeblev ikke; vi have gjort Bekjendtskab med Rahbeks fornuftige og træffende Bemærkninger om Selskabets ubestemte Formaal og hans Smaahib til Vedtægterne. En anden Skribent, der dog næppe kan være den af Rahbek omtalte „yndede Forfatter“, rykkede endnu stærkere i Marken mod Vedtægterne med en snurrig lille anonym Pjece: „Sex ubedragelige Kjendetegn paa en hæderlig Dannekvindes Borgerdyd forsvarede mod Bagtalelsen ved Steffen Stokfisk. Med en Dedikation til min Skrædder. Kjøbenhavn 1785.“*)

Dedikationen lyder saaledes:

„Højstærede!

Allerede for længe siden læste jeg med saaret Hjærte i Kjærlighed uden Strømper, hvorledes Skrædderne bleve revne fra deres Værksteder for at være Helte paa Theatret; maatte forlade deres Fædremaal for at humpe omkring i romansk Dragt**) og lade sig befjedre af Grether. Nu glæder jeg mig desto mere ved at erfare, at De, Højstærede! for at hævne denne dybe Fornedrelse, beslutter saa heltemæssigen at opofre egen Fordel, for at være en Borgerdyds-Helt, og byder Deres graadige Sax ikke mere at øve dens Herredømme over Fløjl og Silke, men alene over Hvergarn. Vilde dog ethvert Lem i et Selskab have dets Øjemærke saa nøje for Øjne og i at vælge Love vise

*) 22 Sider i Oktav.

**) Om Kostumerne i Kjærlighed uden Strømper se J. Levens Udgave af Wessels Digte, Pag. XXXIV.

saa megen Selvfornægtelse som De! Hvor skulde da alle vore Selskaber blomstre! Ja, Efterverdenen selv skulde sige, det var stort at tænke som min Skrædder!

Jeg har ingen Hensigt til Belønning med denne min Lovtale; det skal være mig nok, om De fremdeles vil tillade mig at regnes blandt Deres Puffere, og at det saa vidt muligt maa findes i Kjolen, som staar paa Regningen. Jeg henlever stedse, Højstærede!

Deres beredvilligste
Steffen Stokfisk.“

Efter en højst uklar Indledning om tarvelig Vindskibelighed og Overdaadighed, fortælles der, at Overdaadigheden, der vilde bosætte sig her, men ikke kunde fåa Værelser hos de Borgere, der vilde fremme Tarveligheden, af Harme herover forenede sig med Bagtalelse og Smiger, for at kaste Uenigheds Sæd ind i det Selskab, som vilde modsætte sig dens Flor. „Med taarefulde Øjne maa vi fortælle, hvor nær Bagtalelsen havde ført os bag Lyset, i det den haver ladet Byrygter løbe med sex ubedragelige Kjendetegn paa en hædret og mageløs Dannekvinde:

- 1) At hun kan lave Ribsvin.
- 2) At hun klæder sig i Hvergarn og elsker kun det hjemmegjorte.
- 3) At hun bliver syg af at kjøre i engelsk Karet.
- 4) At hun mere af Nød end af Lyst kjører i Kane.
- 5) At hun kun laver tre Retter Mad, og for alting Øllebrød om Løverdagen.
- 6) At hun af fysiske og moralske Grunde kun tager lidet til sig om Aftenen.

Men vi leve i alt for kræsne Tider til, at slige Rygter skulde kunne anhøres uden Foragt.“

„Man skal af det følgende Forsvar se, at Overdaadigheden haver beruset Bagtalelsen i mere end Ribsvin, siden den saa dumdristigen haver udspøjet slig fra hendes Side forment Sladder, som dog langt fra ikke er det, naar det betragtes fra den rette Side. Det bliver dog vel alle Tider rosværdigt at gjenkalde Forfædrenes Tider, da man drak Mjød i smukt udgraverede Fjenders og Venners Hjærneskaller. Og bliver vore Kvinder vel rodfæstede i hine sex Egenskaber, da vil de i den næste Slægt igjen lade vore Forfædre leve op. Dette vil fremlyse tydelig ved nøje at betragte den første Egenskab, at en Dannekvinde kan lave Ribsvin. Den Husmoder, der kan det, hun gaar for det første med Trøje og Skjørt, med Forklæde, og ikke som andre med forløren Rumppe og Pocher. Dog imod disse skulde ikke ivres for meget; thi hvor ypperlig kunde ikke i samme anbringes Blæsebælger, saa hun ved det mindste Vrik opblæste Ilden. En saadan Kone er dernæst snarere ved Skorstenen end ved Natbordet; dette med al sin Lugt og Sminken foragter hun; ved Ilden faar hun sin behageligste Rødme, med Madlugten parfumerer hun sig helst. Naar hun kun er tarvelig, er hun vist sin Mand kjær, enten hun favner ham med Hænder sidst kommen fra Spisekammeret eller Theaterlogen. Er det nu en Sandhed, at den Kone, som kan lave Ribsvin, er en Husholdere, og at mange Husholdere arbejde paa Statens Vel, saa ser man, hvorledes Bagtalelsen haver givet os Vaaben imod sig selv, hvilket den alene kunde gjøre i Drukkenskab. For at være mere grundig, hvor ønskeligt var det da ikke, at Ribsvin kunde forjage alle fremmede Vine! Der ere i det mindste tyve tusende Mennesker, som drikke Vin, hver for 50 Rdl. om Aaret, hvilket udgjorde en Million, som vi snød Frankrig for. — Det forstaar sig, at til Ribsvin maatte bruges Most og ikke Vin, for ikke at give Bag-

talelsen Anledning til at tale, som den var ædru. Nu til den anden Egenskab. En dansk Kone holder mere eller mindre af hjemmegjort, alt som hun mer eller mindre elsker og elskes af hendes Landsmænd; thi det er deres Lyst til hendes Vare, der skal opmuntre hende. I den Tilstand vore Fabriker ere, maa det være en Heltinde af et dansk Fruentimmer, der vil opofre Tid, Penge og Flid paa at lade forarbejde Vare, der vil ligge usolgte i hundrede Aar imod fremmedes. Da en Alen Skjortelærred fra første Haand vil koste hende 17 β Alenen, naar Tyskeren sælger det for 12 β . Men den gode danske Kone kan det ikke tilregnes, at Bønderpiger og Bønderkoner hverken kan eller vil spinde, og at ikke her, som i Tyskland, hele Sogne gjør det og underbyde hinanden; da ogsaa fire kan leve af det i Tyskland, som én her. Desuagtet er det ypperligt, at alle Stadens Mødre spinde og væve og lade Landet slide det, eller i det mindste Armeen, som maaske forbruger aarlig 300,000 Alen eller 60,000 Skjorter. I Tyskland kan Mand og Kone forarbejde 1200 Alen Skjortelærred om Aaret, altsaa behøver kun 250 Familier at forene sig for at skaffe danske Soldater danske Skjorter. Hvor megen Højagtelse fortjener derfor ikke alle de, som arbejde paa at opflamme hos kloge Husmødre den Lyst ved Vindskibelighed at gavne Fædrelandet. Her talte da atter Bagtalelsen i Fuldskab. Tredje Egenskab. Enhver fornuftig vil let indse, at her under forstaas fornemmelig at kjøre i Karét, som ikke er betalt eller er indsmuglet; i begge Tilfælde vidner det om en Kones Patriotisme; thi Følelsen af at kjøre i en engelsk Karét kan ikke være det smukke Kjøn ubehagelig, da Stødene modtages gyngende og vuggende; i øvrigt gjøres jo Kareter her lige saa smukke, ja endog lige saa dyre som andre Steder; thi det meste Tilbehør forskrives som oftest fra fremmede Steder.

Det var da højst prisværdigt, at man vilde indføre Vogne, vi selv kunde gjøre. Vore Fruentimmer for-tjente ikke at lastes, om de imellem sig vedtog at ville have patriotiske Kvalmer, naar de ikke komme til at kjøre i danske Vogne. Mændene og Haandværks-folk maatte i dette, som i alt andet, være deres under-danige Tjenere, og Staden kunde ikke fordre mer af dem, end at blive syge for dens Bedstes Skyld.

Vi komme til den fjerde Egenskab.

Vore Fruentimmer ere for følsomme til at de kunne taale at se de stakkels Vognmandsheste saaledes at ud-asnes paa Kjøbenhavns Gader; dernæst sky de af mo-derlige Grunde al Kulde, som endelig maa følge af denne frostige Fornøjelse. Disse for deres Sundhed saa om-hyggelige Fruentimmere ville vist ogsaa vogte sig for paa Baller at drikke hastig og komme i Trækvind, som ikke skal være godt for Lungen. Forstaas sligt un-der Kanekjørsel, hvo kan da laste denne Forsigtig-hed? Vel lægger Bagtalelsen til, at for nogles Øren haver Bjældelyden været saa skurrende, at endog der-ved Berlokkernes Raslen er bleven dem utaalelig. Femte Egenskab. Med al mulig Umage kan man ikke finde en Indvending mod denne Egenskab; thi naar Holz-snepper, Bekkasiner, unge Harer, Svinehoveder, Hane-kamme, Dyrerygge, Muslinger, Østers, Karpetunger med andre indenlandske Produkter bruges flittig til disse trende Retter, da er jo deri intet ødslet, helst Tarve-ligheden oprejser alting ved at spise Øllebrød om Løver-dagen, da dettes løbende og fortyndende Kraft sætter Maven i Stand til at begynde igjen om Søndagen. Fra disse trende Retters ivrige Beskyttere kan man vel og vente sig vigtige Forslag om at anlægge Menage-rier af Bekkasiner, hvortil adskillige aabne Pladse her i Byen kunne bruges, der, naar Yngel af Bekka-siner først var hensat derpaa, ville de vist anse dem for

Moradser og vel trives. Paa Hanekamme kan ikke fattes; thi ingen Borgerdyd hader denne Manddoms Zirat.

Endelig nærme vi os til den sjette og sidste Egen-
skab“ „Skulde der findes saa grusomme Mødre,
der hellere vilde spise og drikke stærkt om Aftenen
end føde sunde og stærke Børn, — hvor vel da, at
Mænd træde sammen for at udgive herimod standsende
Love“ „Vi have da saaledes stadfæstet den ende-
lige Slutning: at hos det Fruentimmer, som besidder
disse af Bagtalelsens Strube reddede sex Egenskaber,
findes en temmelig væsentlig Del af det, man kan for-
dre hos en fuldkommen Dannekvinde. Vel kunde man
lægge nogle Egenskaber til, men disse ere ikke af no-
gen Vigtighed helst for Koner af halvhundrede Aar.
Forsigtighedsregler nemlig i Svangerskab, sand Lyst til
egen Opammen, Barnets fornuftige Opdragelse, ikke at
overlade dem til Tjenestefolk, ej at glemme, hvorledes
Forældres Exempler hver Time danner Barnet, samt
og, at Tarvelighed ikke bestaar i planløs Gnien og
Sparen, men i fornuftig Vindskibelighed.

At en Tænkemaade, ledet af disse Sandheder,
vil blive almindelig, have vi Ret til at haabe af det
Selskab, der med Glæde hørte den Tale, som sigtede
til at besjæle alle med Friheds Aand og opmuntre dem
til at oprette Realskoler, hvori hine Sandheder kunne
indprentes Ungdommen. Noget afvigende fra dette Øje-
med synes det Selskab at handle, som vilde sørge for
Børnenes Paaklædning, inden Skolen var oprettet, at
disse ikke maatte gaa uden med uldne Strømper, ikke
paa Bal, ikke spille Kort, osv. For gamle Folk synes
slige Vedtægter ikke at være gjorte. At behandle Mand-
dom som Barndom, at opdrage Mennesker bag fra, sy-
nes at være et vanskeligt Foretagende, siden det er
unaturligt; sindige gamle kunne let falde paa at le ad
slige Vedtægter, og de Love, man ler ad, have sjælden

forbindende Kraft. Ja, et Selskab maa end have det mest mulige gode for Øjne, saa, naar man i dets Oprindelse og Handlemaade opdager noget særegent, hvormed den selvsmigrende Egenkjarlighed vil ligesom ophøje sig, udmærke og nedtrykke andre, som ikke ere Lemmer deraf, da vilde et sligt Selskab snarere indgyde Lunkenhed, overalt end opflamme den sande patriotiske Iver, hvis Næring maa søges ikke i smaa ubetydelige Vedtægter, men i den Kjarlighed, Højagtelse og Fortrolighed, som Stænder bør have til hinanden indbyrdes, og disse til Regeringen. Man dømme, om disse ædle Følelser kan udledes af Vedtægter, som forbyde Børn og gamle at blæse paa nürnbergske Trompeter, inden man viser Udvejene til let og overflødig Næring for den arbejdende Stand, som da vist vil finde paa at forfærdige Duketøj selv og tillige sælge det for samme Pris som Nürnbergernes; thi uden Duketøj, Blændværk og Forlystelser kan dog intet menneskeligt Selskab bestaa.“

Det nürnbergske Duketøj synes at have spillet en vis Rolle. Den 21. December 1785 indeholder Adresseavisen følgende Avertissement:

„I Følge mig allernaadigst meddelt kongeligt Privilegium er daglig til Kjøbs at bekomme hos mig undertegnede af Duketøj med andet videre af det saakaldte Nürnbergerarbejde, der i min Fabrik her i Staden er forfærdiget, og forsikrer jeg alle Liebhaveere herved, at det saa vel i Henseende til Priserne, der ikke skal overgaa det, de andre handlende med saadanne Varer her i Staden kan overlade samme for, som i Henseende til Netheden og Styrken skal ikke alene findes fornøjede, men vil endog tilstaa, at det saaledes i min nu paa 3dje Aar værende Fabrik forfærdigede bærer Prisen frem for de fremmedes.

P. Appelberg,

Kgl. Hofinstrumentmager i Gothersgaden Nr. 173.
3dje Hus fra Kongens Nytorv.“

Peter Appelberg var gaaet ind i Borgerdydsselskabet i Efteraaret, og viste nu herved sine Medlemsbrødre en Vej, ad hvilken de kunde tilfredstille deres Trang til Dukketoj uden at komme i Kollision med den 25. Vedtægt.

Mere end et Aar senere hen i Tiden spøger Dukketøjet endnu. I Minerva for 1787*) forefindes følgende Udtalelse: „Snart havde jeg glemt at spørge min Ven, om det er sandt, at der er én i Hovedstaden, der vil oprette en Dukketojfabrik? Er den Mand rigtig i Hovedet? Det maa vel være en forfløjen Tysk eller Franzos. Kan han vel gjøre alle de mange Slags, vi faa fra Lybek? Indbilder han sig at kunne gjøre dem saa nette og at træffe den igjennemtrængende Lyd i Piberne? Kan han vel sælge os et Dusin Heste med Piber i — — — — for 4 Sk. eller andre Piber til 8 Sk. Dusinet?“ — —

Det omfangsrigeste og grundigste Skrift imod Selskabet udkom i Foraaret 1786. Vi gjør et Brud paa Tidsfølgen i vor Fremstilling og omtale det her i Fortsættelse af Rahbeks og Steffen Stokfisks Indvendinger. Dets Titel er:

„Adskilligt i Anledning af Selskabet
for Borgerdyd, tillige med et Par forfløjne Ord
til en og anden.“**)

Med Mottoet:

„— — — Wo findet sich der Weise,
Der nie die Tugend hasz und nie das Laster preise?
Der Sachen lange Reih, der Umstand, Zweck und Grund
Bestimmt der Thaten Werth und macht ihr Wesen kund.“

*) 1. Bind, Pag. 238.

***) 109 Sider i 8°. Averteret i Adresseavisen den 31. Maj 1786. I det kgl. Bibliotheks Katalog anføres en Joh. Lund som dets Forfatter; om denne findes imidlertid intet i vore Forfatterlexika.

„Hos det danske Publikum har endnu næppe nogen Indbydelse til noget fælles Foretagende tiltrukket sig større Opmærksomhed end den fra hin brave Patriot, hvorved Grunden lagdes til det Selskab, som endelig har kaldet Borgerdyden tilbage fra sin Landflygtighed, og næppe har nogen heller fortjent den større. Ingen tvivlede om, at Mandens Hensigt jo var at stifte noget godt, at han jo ønskede at kunne indgyde i det mindste en Del af sine danske og norske Medborgere en vis Tarveligheds og Sparsommeligheds Aand, uden hvilken Stat og Borger kuns arbejde i Sand og opsamle med Solde. Men videre troede man heller ikke, hans Udsigter strakte sig. Især mente man, det var den herskende, og for danske saa fornedrende, Gallomani, Anglomani, Germanomani, og hvad andet man maatte kalde disse ødelæggende Hydrer, som udmarve Statens Styrke, underminere Familiernes Lyksalighed og gjøre, at fremmede baade plyndre og belé os paa én Gang; især, siger jeg, troede man, det var den naragtige Higen efter fremmede Moder, udenlandske Daarligheder og indbildte Nødvendigheder, Angrebet egentlig skulde gjælde; og man havde maaske i adskillige Henseender gjort vel i alene at have indskrænket sig dertil.“

Forfatteren viser, hvor vanskeligt det er at gjøre sig til Herre over gamle indgroede Tilbøjeligheder, naar vor Forfængelighed smigres ved deres Tilfredsstillelse. Han viser, hvor forsigtig man maatte gaa frem ved at bestemme den ægte Tarveligheds rette Grænser, i det man ikke kan paalægge den velhavende Mand at indskrænke sig til det nødvendige alene, at dette vilde gaa ud over mange, Kunstnere og Haandværkere, det vilde maaske skade det almene Vel lige saa meget, som det vilde gavne. „Mandens Udsigter maatte nu ellers strække sig, hvorhen eller saa langt de vilde; hans Forslag vandt et Bifald, der tydelig nok viste, at Nationens

Tænkemaade allerede var stemt til at følge enhver, som med de fornødne Indsigter i saa vigtig en Sag vilde paatage sig at lede samme.“

— — — — — „Varme Ønsker, ualmindelige, skjønt dunkle, Forventninger, og virkelig, skjønt siden efter miskjendt, Deltagelse ledsagede og understøttede derfor ogsaa hans prisværdige Hensigter, hvorvel man endnu ikke ganske var i Stand til at kunne tænke sig Midlerne og Maaden, hvorpaa samme skulde opnaas.“ Indbyderen burde have præciseret sine Hensigter, enten alene eller sammen med nogle faa fornuftige Venner, før end alt for mange „kaotiske Hoveder“ kunde faa deres forstyrrede Ideer ind med i Spillet. Eller ogsaa kunde han have formaaet nogle Familier til ved deres Exempel efterhaanden at bringe hans Plan i Udøvelse. Endskjønt Selskabet nu ikke brugte denne Fremgangsmaade, er der dog ikke Grund til ikke at agte det for dets retskafne Hensigters Skyld. Der er gjort mange Indvendinger mod Selskabets Formaal, men ikke fremsat dem alvorlig. Længe har man ventet paa Erindringer, der ventedes af „en af vore yndede Skribenter“. Nu vil Forfatteren samle de væsentligste Indvendinger, der gjøres mod Selskabet.

Den første Indvending gjælder Navnet. „Det er for prægtigt og indbefatter alt for meget, sagde man strax. Barnet, hed det ogsaa, blev døbt, før end det endnu blev født, — — og maaske fejler man heller ikke, om man heri søger Grunden til en Del af de udsvævende og forspændte, til Dels ogsaa ubestemte og intet betydende Begreber, som man baade i og uden for Selskabet har gjort sig om dets Formaal. Ubilligen have adskillige ogsaa af Navnet taget Anledning til at beskylde Selskabet for en Slags Stolthed, som om det, ved at have afskummet den bedste Del af Nationen, wilde, lig Hernhutternes Ecclesia in Ecclesia, paastaa

at være en udvalgt Slægt, Borgere af en bedre Art.“ Men slige Indvendinger kan Selskabet tage sig let, naar det ellers i Gjerningen bliver sit Navn tro og vandrer fremad mod sit Formaal, hvori dette end bestaar.

„Lovgivningsmaaden er man heller ikke fornøjet med, og i Følge troværdige Beretninger fra Selskabets egne Mænd, synes den vel heller ikke i alle Dele at have været den rigtigste, eller noksom betrygget mod al Overilelse. Rigtigt var det uden Tvivl alligevel, at man overlod det besværlige Arbejde, at udvikle Selskabets Formaal, saa vel som at udfinde de tjenligste Midler til sammes Iværksættelse, til nogle faa kyndige og erfarne Mænd, naar disse ellers besade det Slags Kundskaber og den Erfarenhed, som egentlig udfordres til et saadant Arbejde; thi en Hippokrat*) er dog ikke altid en Lykurg.“ — Lovene kom ikke til at ligge til almindeligt Eftersyn i nogen Tid, før man skred til endelig Approbation. „Uden at vide mer, end at der skulde fremlægges noget, som man kunde give Ja eller Nej til, mødte maaske den ottende Del af Selskabet. De syv Dele unddroge sig fra disse Forsamlinger, uden Tvivl fordi de ikke ved saa vigtige Sager vilde stemme i Blinde. En Del Artikler, saa mange formodentlig som Lovforfatterne fra Onsdag til anden kunde blive færdige med, bleve uden videre Forklaring oplæste. Strax maatte de tilstedeværende indfinde sig ved Ballotteringskassen. Mange havde ikke hørt eller ikke forstaaet det oplæste; og de, som var redelige nok til at tilstaa denne deres Uvidenhed, spurgte ved Kassen deres maaske lige saa uvidende Sidemænd, hvad det var, der handledes om; og herpaa nedlagde man sin Stemme, Ja eller Nej, eftersom Følelsen i en Hast kunde indskyde enhver. Undertiden hændte det sig, at en eller anden faldt paa en Tilsætning, hvis Overensstemmelse med det hele, hvilket

*) Dette sigter naturligvis paa Tode.

man umulig endnu var i Stand til at gjøre sig noget tydeligt Begreb om, han selv lige saa lidet som den hele Forsamling paa nogle Øjeblikke kunde bedømme. Ikke desto mindre nedskrev man dog strax den foreslagne Forandring og lod den saaledes indløbe under Votering med alt det øvrige osv.“ — — „Endog efter det nøjagtigste Overlæg skuffes alt for ofte den klogeste Lovgivers Forsigtighed, og da er han at undskyldte; men næppe vil denne Undskyldning kunne komme dem til gode, som have taget Del i Lovgivningen i Selskabet for Borgerdyd“

„Efter denne Lovgivningsmaade vil man nu ikke kunne undre over, om der hist og her i Lovene findes adskilligt, som Pluraliteten af Selskabet, efter tilstrækkelig Undersøgelse, skulde ønsket dels udeladt og dels forandret eller tydeligere bestemt. Omtrent den fjerde Del af de ældste Medlemmer have derfor ogsaa forladt Selskabet. En stor Del af de tilbageblevne have uden Tvivl i den Tanke underskrevet Lovene, at Selskabet, eller rettere den talende og styrende Del, dog med Tiden skulde findes villig til at rette det urigtige, fraskære det uvedkommende, tillægge det manglende, give alt sin behørig Bestemmelse, bringe enhver Del i sit rigtige Forhold med Selskabets egentlige Formaal og saaledes efterhaanden søge at naa den Fuldkommenhed, som enhver ærlig dansk Mand ønsker dette Selskab. — Endog en af Lovforfatterne selv skal have indset Nødvendigheden heraf, og i denne Henseende indgivet Forslag om at opsætte Lovenes Antagelse og Publikation indtil videre. Men Forslaget blev ikke engang ansét værdigt til at komme under Betragtning.“

Grundlovene kritiseres. Med Hensyn til den første, der indprenter Lydighed mod de kongelige Befalinger, vedrørende Overdaadigheds Indskrænkning, bemærker Forfatteren, at enhver retskaffen Undersaat allerede

længe har indset Nytten og Nødvendigheden af at adlyde sin Konges Bud. „Eller tror Selskabet for Borgerdyd at kunne virke der, hvor Landsfaderens visdomsfulde, overbevisende og kjærlige Advarsler ikke kan?“

Den anden Grundlov, der bestemmer, at hvert Medlem skal holde i det mindste 1 af hver 25 af de antagne Vedtægter, og at man kan vælge sig en ny, naar man unddrager sig fra den tidligere valgte, mener Forfatteren er intetsigende. „Og Vedtægterne finder man af den Beskaffenhed, at der nok findes kuns meget faa Mænd, som jo, uden at være Medlemmer af Selskabet for Borgerdyd, efterleve i det mindste én af samme; især da man, efter den ved Slutningen af Grundloven givne Tilladelse, kan læmpe sig efter sin Alders forskjellige Smag, efter Opholdsstedet og Aarsenstidernes Foranderlighed og mange andre Smaaomstændigheder. Man vil, for dog at anføre et Exempel, lige saa lidet om Vinteren finde det vanskeligt at afsige alle Turer til Dyrehaven, som om Sommeren Kanefarten eller Gaasejagten paa Amager.“ — — — —

Den syvende Grundlov paalægger Medlemmerne at opdrage deres Børn omhyggelig til Ærbødighed for Religion og Love. „Men er denne Pligt da mere særdeles hellig for Medlemmerne af Selskabet for Borgerdyd end for enhver anden Mand i disse Lande, som man vel dog ikke implicite vil beskyldes for at være enten Hedning eller Rebel?“ Altsaa er det ikke nogen ny Forpligtelse, hvorved det enkelte Medlem faar noget forud for de udenfor staaende. — „Men Selskabet vil maaske ogsaa ved denne lige saa vanskelige som vigtige Pligts Udøvelse med fælles Kræfter, med forenede Kundskaber og samlet Formue, lette, fremhjælpe og understøtte dens Opfyldelse; og da skal et Selskab, i det mindste for Fremtiden og for det almindelige, vist kunne udrette mere, end enhver enkelt Mand kan.“ — Det vil maaske

oprette et Seminarium for Læreres Uddannelse, gjen- nemtænke den offentlige og private Opdragelsesmaade og søge at afhjælpe Manglerne. — „Man skulde næsten endog tro, at Selskabet med de begyndte Forelæsninger i denne Henseende virkelig har noget i Sinde, hvori det endog maatte bestaa. Kuns synes den samme Planløshed, som allerede har mærket adskillige andre af dets Foretagender, ogsaa at præge dette. Jeg siger Planløshed, ikke fordi man jo bør være aldeles overbevist om, at disse Forelæsninger, for sig selv betragtede, og paa deres rette Sted, maa være fortræffelige indtil Fuldkommenhed; men fordi de ikke synes at staa i nogen synderlig Forbindelse med Selskabets egentlige Formaal. Der gives en hel Del andre Kundskaber, som ere aldeles uundværlige for enhver, som i Tiden skal blive en duelig og retskaffen Borger, hvor han endog lever; uden Tvivl ogsaa nogle, som især skulde kunne anvendes paa Borgere af denne Stat og her passe sig for enhver Mand, til hvilken Stand han endog maatte henhøre: mange saadanne for den gode Borger aldeles nødvendige Forkundskaber gives der, hvorom der dog, ved den brugelige Undervisningsmaade kun meget sjælden gives Ungdommen mindste tydelige Begreb. — Ligeledes gives der og adskillige Pligter mod Staten, hvor egen Fordel stedse kommer i Kollision med det almindelige Bedste. Her behøves tydelige Kundskaber, kraftige og overbevisende Bevæggrunde, i Fald Staten ellers ikke ved sliq Kollision stedse skal komme til kort. Disse Pligter maa i Tide indprentes den unge, før end Vindesyge eller Ærgjerrighed bliver til Natur hos ham og det eneste Maal, hvorefter han tror at burde bestemme sine Handlingers Værd. Større eller mindre Exempler herpaa skulde maaske blive forhadte. Men af det anførte, saa almindelig det endog maatte synes fremsat, tror jeg dog kan indses, at der kunde holdes

Forelæsninger over adskilligt, som var Selskabet for Borgerdyd meget mere egentligt og med dets Hensigter meget mere overensstemmende, end naar der gives Undervisning om Sammensættelsen af det menneskelige Legems Dele eller i Handelsgeografien. Saa nødvendige disse Videnskaber endog maatte være for deres Folk, saa megen Nytte og Fornøjelse de endog maatte kunne forskaffe enhver anden Mand, blev det vel dog ikke dermed, man i et Selskab, hvor Borgerdyd egentlig skal læres, først burde begynde. Den, som lod avertere at ville docere Anatomi, men begyndte at læse over Statsvidenskaber, vilde man holde for — jeg ved ikke hvad. Desuden, lige saa lidt som man, ved at lade sig undervise i hvad der udfordres for at blive en retskaffen Borger, bliver stor Anatom: lige saa lidet vil vel den, der hører læse over Sammensættelsen af Delene i det menneskelige Legem, derved blive fuldkommen Borger.

Paa ingen Maade indser jeg Sammenhængen imellem Anatomi og Borgerdyd. Det maatte være, at man ved at læse over den første af og til kunde gjøre et Slag til den sidste; men Texten bliver dog altid besynderlig. Uden Tvivl burde Selskabets Handlinger og Maaden, dets Beslutninger iværksættes paa, lige saa vel som Beslutningerne selv, gaa igjennem en dertil oprettet Kommission af kyndige, erfarne og kloge Mænd; Selskabets Hensigt og Ære, tror jeg, fordrer dette“ — — „Naar Selskabet vil, at Forældrene skulle indprente deres Børn Kjærlighed til hver en Dyd, hvis Udøvelse kan befordre Statens Vel og Medborgernes Lyksalighed, er det et Spørgsmaal, om Forældrene ogsaa selv kjende disse Dyder eller have saa tydelige Begreber derom, at de kunne indprente Børnene samme. — Det havde været bedre, at holde Forelæsninger herover. — Ulyst til fremmede Nødvendigheder og Væmmelse for Yppighed bibringes vel heller ikke de unge

ved Forelæsninger over Handelsgeografi.“ — Derimod har Tanken med at lade Børnene lære et eller andet Kunst- eller Haandarbejde hans fulde Sympathi.*) „Kunde Selskabet for Borgerdyd blive en medvirkende Aarsag til at udbrede denne Aand over vore Fædre og Efter-slægten, (og næppe skulde man nogensinde tilforn have fundet Nationen mere beredvillig til at adlyde) da skulde det vist i denne Henseende fortjene Tak af Fædrelandet. Men dette er, saa vel som andre Selskabets Løfter, nok endnu en Grund, som der, foruden god Vilje, ogsaa hører Klogskab, Overlæg og rigtig anvendt Evne til at afbetale.“

Forbudet mod at være Medlem af mere end én Klub eller Medlem af noget dramatisk Selskab faar en meget indgaaende Behandling. Klublivet kan ganske vist misbruges, og det maa vel ogsaa være Misbruget, som Selskabet vil advare imod ved sit Forbud, men for øvrigt mener Forfatteren lige som Rahbek ovenfor, at man jo kan forfølge forskellige Interesser i forskellige Klubber. Han hævder Klubbernes forældende Indflydelse paa Tænkemaaden og Sæderne; de forskaffe unge Mennesker den nødvendige Menneskekundskab, ere af stor Værdi for den talrige Ungdom fra Provinserne, der opholder sig i Kjøbenhavn og er udelukket fra Familie-selskaber. „Man fejler vel heller ikke, om man fra disse Selskaber og andre af samme Natur udleder Grunden til den nøjere og venskabeligere Forening imellem adskillige Stænder, som før ansaa hinanden for svorne Fjender, men nu ere Brødre,“ og med en Hentydning til de Spektakler, der ofte fandt Sted, bemærker han: „næppe skulde hine forargelige Optog mellem Krigens og Videnskabernes Sønner nu kunne finde Sted.“

Men de dramatiske Selskaber! „Det er ikke alene

*) Denne Tanke er som bekjendt Rousseaus

den overdrevne Brug af disse Selskaber, som kunde blive mulig, man har søgt at hæve; men ethvert af deres Medlemmer er uden Undtagelse blevet erklæret uværdigt til at blive optaget i Selskabet for Borgerdyd.“

Dette er stødende og fornærmeligt „for et ikke ubetydeligt Antal af Statens braveste og dueligste, jeg tør vel endog sætte, dydige Borgere.“ Selskabet har sagt, at enhver god Mand, han være Bonde eller Borger, høj eller ringe, Adel eller ikke Adel, kan antages som Medlem. — Dog maa enhver, som melder sig, være forvisset om sin gode moralske Karakter, og den, som foreslaar ham, ligeledes; thi lastefuld Mand kan blive udenfor. „Naar man siden ser, at af alle lastefulde Mennesker ere de dramatiske Selskabers Medlemmer dog de eneste, som man med Vished har kunnet udmærke; ja end ikke Snighandleren eller den forsætlige Bankerotterer eller den, som forsømmer sine Børns kristelige og borgerlige Opdragelse, eller den, som lever uterligen i aabenbart Selskab med Friller, eller andre, som forsættelig handle mod Ære og Dyd, hvilke Forfatterne af Selskabets første Love vilde have udelukt: end ikke disse ere, efter nøjere Overlæg, befundne at være saa slemme Folk, som Medlemmer af de dramatiske Selskaber. For disse maa et Selskab, som bærer det ærværdige Navn af Borgerdyd, først og for alle Ting vel vogte sig. Lægger man nu hertil den Fordom, som endog paa Steder, hvor man mindst burde formode det, er herskende: at det nemlig er et og det samme, at spille Komædie og at være Komædiantspiller, og at Komædiantspillerne ere, i Følge det Begreb, mange forbinde med dette Ord, saadanne Folk, som vel ikke enhver turde spise af Fad med, hvilken Fordom, større [eller] mindre, ogsaa gjør mere eller mindre tilbøjelig til at bedømme de dramatiske Selskaber anderledes, end

de virkelig fortjene. — Saa maa vel dog enhver, som ikke kjender samme, tro, at deres Medlemmer virkelig ere en Pest for Staten, som ingen ærlig Mand tør nærme sig, før end de maaske havde beteet sig for en eller anden von Bremenfeldt.“

Vel kan det naturligvis ikke være Selskabets rette Tanke, at have saa slette Meninger om de dramatiske Selskaber, men selv om Hensigten med Forbudet ikke er at lægge dem for Had, bliver Virkningen dog den samme.

Paa Listen over Selskabets egne Medlemmer finder man „et Antal af ikke mindre end 27, som ere Medlemmer af et eller andet dramatisk Selskab, og som næsten alle vare blandt de første, der indtraadte i Selskabet for Borgerdyd, og formodentlig findes der flere saadanne, som jeg ikke kjender. Et Bevis for, at der ogsaa i disse Selskaber gives Mænd, som havde Lyst til, i Overensstemmelse med hin brave Patriots Indbydelse, at tænke og arbejde for Statens Velstand; med mindre man vilde sige, at de af Misundelse over at se andre, mindre onde end de selv, havde indfundet sig, for, om muligt, at kvæle enhver god Spire i Fødselen.“

„Man maatte ellers, naar man ikke kjendte den Maade, hvorpaa Lovene foresloges og approberedes, undre over, at saa stort et Antal af de ældste Medlemmer kunde ved et ringere Antal af yngre blive udkastet af et Selskab, hvor der endog hører tre Fjerdedel Jastemmer til en Lovs Antagelse; thi der var, da den sjette Grundlov blev antaget, virkelig ikke flere til Stede, som der tilforn er givet Grund for.

En af de tilstedeværende forlangte vel, hvad han i Følge en foregaaende Selskabsbeslutning var berettiget til at paastaa, at denne Lov nemlig burde nogen Tid henligge i Selskabet til nærmere Overvejelse. Men Lovenes Talsmand frygtede for det, han virkelig havde

Aarsag at frygte for: at al Deklamation, Sniksnak og Tusendfoldbevægelse skulde blive frugtesløs, naar hele Selskabet fik Lejlighed til at underrette sig om Sagen og dømme efter Overlæg. Kort, Loven blev approberet i samme Øjeblik, som den blev foreslaaet. Dette anføres ellers kun som et Bevis, at det ikke er hele Selskabet, der har Del i denne Lov, som endog for mange af dets egne Medlemmer er saa fornærmelig.“

Forfatteren omtaler, at adskillige Medlemmer, da denne Grundlov var vedtagen, meldte sig ud og forlangte deres 2 Rdl., de havde givet i Indskud, tilbage. Selskabet fattede den Beslutning, at det vilde beholde Pengene. „Dette kunde nu, saa længe den senere Benaadning ikke var udstedt, paa ingen Maade forsvares. Det var vel endog muligt, at vedkommende skulde for den lille Gjældskommission kunde have indkrævet sin Ret hos Selskabet. Men da det nu blev dem tilladt at vedblive som Medlemmer, saa var der jo ikke mere at snakke om.“

Hermed ere vi naaede over 50 Sider frem i Skriftet, hvis øvrige, lige saa omfangsrige, Del anvendes til et kraftigt Forsvar for de dramatiske Selskaber.

„Den sig selv saa kaldende“ Hædersmand fra Landet bliver tagen under grundig Behandling, ofte ikke uvittig. Hans Bog sammenlignes med den politiske Stokfisk, som Filistere kunne søge deres Visdom i. At Hædersmandens Anonymitet har været let gennemskuelig for Samtiden, fremgaar af et Spørgsmaal til ham, hvorfra han har sit Kjendskab til disse forkjætrede Selskaber. „Jeg ved med Vished, at han hverken er, eller nogen Sinde har været Medlem af noget dramatisk Selskab, ligesom jeg og er overbevist om, i Fald han søgte denne Ære, at han da paa temmelig uforkastelige Grunde vilde falde ganske hæderlig igjennem.“ Forfatteren giver udførligere Efterretninger om et stort dra-

matisk Selskabs indre Liv og Virksomhed (formentlig det borupske), men hvor interessant et Bidrag der end gives heri til Datidens Kulturhistorie, maa vi tage Afsked med Forfatteren, da det vilde blive for vidtløftigt at komme ind herpaa.

Striden pro et contra de dramatiske Selskaber fortsattes længe, vi ville blot til Slutning anføre et Par Strofer af „en Vise, helliget et Privattheater ved dets Slutning i Aaret 1787“*), der behandler Modstanderne temmelig haardt:

„Medynksom maa jeg hver beklage,
Som føler ej vort Selskabs Værd;
Kun den, hvis Sjæl er ren, kan smage
De Glæder, som tilbydes her.

Hvert skyldfrit Bryst kan stolt foragte
Den Dom, som Ondskab fælde vil;
Nok, naar jeg véd, retskafne agte
Vort Selskab og dets Skuespil.“

Men vi gjenoptage Fremstillingen af Borgerdydsselskabets Virksomhed. Den 30. December 1785 bekjendtgjør Balling i Berlingske Tidende, at Selskabet vil støtte den indenlandske Industri, og opfordrer de industridrivende til at forelægge Prøver af deres Fabrikater. Dog ønskes ikke Pakker eller Skrivelser direkte sendte til Selskabet fra Provinserne. „Skulde nogen, af Mangel paa Bekjendtskab her i Staden, ikke vide, til hvem de i saa Tilfælde kunne adressere sig, da skal jeg gjøre mig en Fornøjelse af at anvise dem til saadanne Mænd i Selskabet, som kan og, som jeg haaber, vil paatage sig deres Kommissioner og forestille samme for Selskabet.“ **)

*) Universitetsbibliothekets Visesamling.

**) Smlgn. Løvenes IV Kapitel, 1—3.

Nytaarsdags Aften 1786 begyndte de tidligere omtalte Forelæsninger med Todes Forelæsning over det menneskelige Legeme og den 8. Januar begyndte Abraham Kall at læse over Handelsgeografien.

Disse Forelæsninger fortsattes stadig og efterfulgtes, som vi skulle se, af flere andre.

Selskabets gode Hensigter med den opvoxende Slægt, hvilke allerede tydelig vare lagte for Dagen i Lovene, begyndte nu at antage bestemtere Former.

„For nærmere at overveje den foreslagne Indretning, hvorved Medlemmerne af Selskabet for Borgerdyd kunne forskaffe deres Børn, i Fald de skulde dø fra dem, den Understøttelse, som de kunne behøve, især i de Aar, da de skal bane sig Vejen til Levebrød og gjøre sig skikkede til Fædernelandets Tjeneste, holdes Fredagen den 13. Januarii et særskilt Møde,“

Om de Forhandlinger, der have fundet Sted i denne Anledning, oplyses vi af en Mand, der som Medlem af Selskabet havde gjort Forslag til en Forsørgelsesanstalt, men med en videre Basis; han havde ikke Held med sig til Gjennemførelsen, gik ud af Selskabet og forelagde Publikum sin Plan i en lille Pjece

„Et Forslag oplæst i et Selskab“,
Kjøbenhavn 1786*) med Motto af Voltaire: „C'est être bon à rien que d'être bon à soi.“

Den anonyme Forfatter nævner ikke Selskabet ved Navn, men der kan ikke være Tvivl om, at det er Borgerdydsselskabet, der handles om.

Efter en lille Indledning, hvori han appellerer til Selskabets Kjærlighed til Medborgerne, taler han smukt og varmt den uforskyldte Fattigdoms Sag.

Han spørger „ethvert følende Hjærte, om det ej har blødt ved det smertelige Syn af en ulykkelig Medborger,

*) Paa det store kgl. Bibliothek. 23 Sider i Oktav.

af de for Fædrelandet altid saa betydelige og i sig selv altid saa hæderlige Klasser, af de arbejdende forhervrende Stænder, som efter at have vist sig i mange Aar som en retskaffen Mand, næret sig redeligen i sit Ansigts Sved, bidraget sin Del til Statens Tarv, er bleven fattig, sidder i usle Omstændigheder, nedtrykkes og synker under den dobbelte Vægt af Mangel og Foragt, og hvorfor? Uden Brøde, uden egen Skyld, alene fordi han har overlevet sine Lemmers Tjenstdygtighed, fordi han er bleven gammel og skrøbelig.“

„Hvor mangan en ringe, men ved sin Ringhed agtværdig Mand, som har været anset og nyttig i sin Kreds, maa ej lide Nød paa sin gamle Alder, i de sidste Aar, hvor han allermest trænger til Livets Lettelser! hvor ofte maa ej saadan en ulyksalig ønske sig Døden som en Redning af Jammer og knurre over de forlængede Dage, Gud lover som en Løn for sønlig Lydighed! Hvad maa den forarmede Haandværker eller Søfarer ej føle, naar han skal opleve den haarde Skæbne, enten at omkomme af dulgt Elendighed eller at ligeagtes med lade Tiggere, at afvises med Bitterhed, at anses og behandles som en Byrde for det Fædreland, for hvilket hans Hjærte slog saa varmt, hans Haand arbejdede saa troligen, og hans Evne ofrede saa rundeligen, medens han havde Legems Kræfter og rørige Lemmer!“

„Men mine Højstærede, naar den fysiske Jammer, hvormed Alderen overvælder den forarmede Medborger og hans uforsørgede Familie, opfylder os med Vemodighed, saa bør det moralske Onde, som følger Fattigdom, ligesom Rovfisken følger den skibbrudne, røre os endnu dybere. Mangfoldige af disse ulyksalige hengive sig til Drik. Rusen lover dem en vis, skjønt en flygtig og en farlig Trøst. Saaledes deres sidste Hjælp, Eftertanke og Ærekjærhed, berøvede, lære de den foragtelige Kunst at tigge. Gyseligt! men ak! alt for ofte bliver det ikke

derved: Nød kan drive til det, der er tusend Gange værre — til Tyveri. Ja Armod, Armod kan endnu lægge den graahærdede Snarer: et halvt Aarhundredes prøvede Redelighed kan falde for Hungerens graadige Tand.“

„Og de uskyldige Børn! Mangel paa Undervisning og gode Exempler, Omgængelse med smittende Selskab styrter dem ogsaa i Fordærvelse. Den tilvoxende Datter — dog jeg lader Forhænget falde for dette sørgelige Skilderi.“

Alle Kilder til Fattigdom kunne ikke tilstoppes, men nogle af dem kunne hæmmes. Den Mangel, der har sit Udspring af Uformuenhed til at erhverve Underhold, kan formindskes, og „tillige mangfoldig anden Nytte stiftes; vort Selskabs ædle Hensigter kunne fremmes, Tarvelighed, Sparsommelighed, Arbejdsomhed, Lyst til det gode i de lavere Klasser udbredes, Hengivenhed til Spil og Svir kvæles, og den deraf flydende Fristelse til Uredelighed forekommes, naar vi ville være menneskekjærlige og borgerelskende nok til at oprette en Forsørgelsesanstalt for vore ringe arbejdende Medborgere.“

Først havde Forfatteren tænkt sig at forelægge en Plan til en Ligkasse for Almuen, men efter at have læst en Artikel i Mercure de France, af en af Marie Antoinettes Kammertjenere, de la Roque, der anbefalede Oprettelsen af en Forsørgelsesanstalt for Arbejdere, udvidede han sin Plan.

„At saadan en Forsørgelsesanstalt er gjørlig og vil finde ligesaa megen Bistand, haaber jeg med følgende Grunde at bevise.

1. Den ringe Mand, undtagen den som tjener Kongen, ser intet andet Middel til at betrygge sit Udkomme i den gamle Alder end at spare og oplægge noget, medens han endnu kan arbejde og samle. Denne Samlen er vanskelig, om ikke umulig, ej heller sikker

uden fremmed Hjælp. Thi naar endog den ringe har en Tid lang sparet og gjemmet, saa behøves der ikkun en trængende Nødvendighed, ja maaske blot en Fristelse til at angribe alt det, han har sparet. Det kan hændes, at en utro Ægtefælle, en Tyv, en Ildsvaade skiller ham paa én Dag ved alt, hvad han i mange Aar har sparet og henlagt til en Hjælp i slette Tider.“

„Skal han ej alene spare og samle, men endog beholde, saa maa det ej staa i hans egen Magt at raade derover: det maa sættes i Sikkerhed for hans egen Trang, saa vel som for alt hvad der kan frarøve ham det.“

„For disse Aarsagers Skyld ser man saa sjælden, at den ringe Arbejder sparer og samler noget, uden hvad han samle til en Ligkasse. Han fortærer, hvad han forhverver, ligesom han kunde frygte for, at den anden Dag skulde frarøve ham, hvad den nærværende har givet.“

2. „Alt hvad den flittigste og sparsommeligste Arbejder kan samle og selv gjemme, ligger som en død Kapital, bringer ingen Rente og Rentes Rente, voxer altsaa ej saa meget, som det kunde og burde, og lover derfor kuns liden Nytte for Fremtiden, maaske for en hel Snes eller flere kummerlige Aar. Ganske anderledes kan det blive, naar de kyndiges Vejledning og de redeliges Forvaltning gjør den samlede Smule frugtbringende, og disse Frugter omsider høstes paa Livrentefod.“

Forfatteren anfører nogle Exempler paa, hvor højt en ringe Sum kan løbe op med Rente og Rentes Rente. „Begynder en Mand først at spare, naar han er 40 Aar gammel, saa kan han, efter at have i 20 Aar udsat 6 Rdl. 1 Mk. 14 Sk., aarligen have 20 Rdl. 1 Mk. Hvilke Fordele!“

„Naar den ringe Mand har samlet nogle faa Skilinger, saa vil han vel ogsaa aagre med dem; men

hvor? I Tallotteriet. Det er sandt, han saar dér ogsaa; men han høster intet.“

„En tredje stor Sandhed er denne, at intet mere kan opmuntre til ufortrøden Stræbsomhed, til redelig Flid, end glade Udsigter i Fremtiden og fast Forsikring om ej at lide Nød, naar Alderen kommer, men da at høste Frugten af de yngre Aars sure Sved.“

„Hvad driver den vornede til Drik og Svir? Modfaldenhed. Og hvorfor er han modløs? Fordi han ingen glad Udsigt i Fremtiden har. Han véd aldrig, hvor længe Slid og Slæb, Arbejdsomhed og Sparsomhed kunne nytte ham. Men lad ham faa Frihed og Ejendom, lad ham være sikker paa, at han selv høster, hvad han saar, saa vil han besjæles med samme Lyst og Mod og Drift, som den lykkelige Strandbo i Marsken.“

„Men kan det Haab at se sin samlede Smule i Sikkerhed opmuntre den ringe til at spare og henlægge, hvor meget mere maa da ej deres Forvisning, at hver *) Skilling bærer Frugter, og rige Frugter, at det hele jævnlig forøges og løber op, bevæge ham til at forherve, at spare alt, hvad han kan undvære, alt, hvad han ellers havde spillet eller sviret bort?“

„Endelig kan ej tvivles paa, at dette Selskab, ved saaledes at vinde de ringe Medborges Kjærlighed og Fortrolighed, vil kunne gjøre dem og Fædrenelandet endnu en anden væsentlig Tjeneste. Naar denne ellers saa foragtede, saakaldte gemene, Mand ser, at en Embedsmand og en anselig Borger nedlader sig til ham, bebyrder sig med hans væsentligste Anliggende, sørger for hans Vel i Fremtiden, saa vil han vist være taknemmelig og følgagtig nok til at underkaste sig denne Velgjørers Vejledning i Henseende til hans Børns Opdragelse og andre Ting. Denne Indfyldelse, Selskabet

*) Forfatteren vil, at Selskabet skal afholde alle Administrationsomkostninger.

vil faa paa Moraliteten i de lavere Stænder, kan fornemmeligen geraade Efterslægten til den største Nytte.“

Planen skulde realiseres saaledes, at den sparende Arbejder henvendte sig med sin Sum til et af Medlemmerne, der i en Kontrabog gav ham Bevis for Modtagelsen af denne og efterfølgende Indsatser. Spareren forpligtede sig til ikke at forlange Summen eller Renterne udbetalte før efter i det mindste 20 Aars Forløb. „Dernæst skal al videre Samling og Umage med ham være forbi, saa snart han begaar en eller anden slet Gjerning eller falder til Spil eller Drukkenskab, lever ilde med sin Kone, giver sine Børn en slet Opdragelse, eller paa anden Maade gjør sig uværdig til dette Selskabs Omsorg for ham. — Dør han imidlertid, før end han kan trække Renterne, saa falder Kapitalen Konen*) til. Oplever han derimod denne Tid, saa faar han sine Renter.“

„Vil Manden unde sin Kone lige saadan en Pension, saa indskyder han strax en liden Sum og derefter bidrager ugentligen ligesom for sig selv, alt paa hendes Navn. Vil han sørge for sit Barn, saa sætter han en Del af Faddergaven ligeledes paa Rente**). 4 Rdl. 2 Mk. af Faddergaven udsat paa Rentes Rente i 60 Aar til 5 p. C. give derefter en aarlig Livrente af 30 Rdl.“

„Jeg sætter nu, at enhver af os vil være ædelmodig nok til at modtage alt, hvad slige Arbejdere ugentligen kunne spare; hvert Kvartal blev det afleveret til en Kommission, Selskabet egentligen dertil havde udnævnt. Denne Kommission indførte da det modtagne

*) „Kongen“ staar der ved en Trykfejl i Originalen.

***) „Naar den gemene Mand ej fik Besøgelse af Fadderne og derfor ej maatte sætte sig i Bekostninger, kunde han gjerne anvende en Del af Faddergaven til saadan Brug.“ Forfs. Anm.

Kvantum paa enhver saadan Interessents Folium. Den hele indleverede Summe besørgede samme Kommission udsat paa Rente.“

„Denne Summe, formoder jeg, vilde ej være saa ganske ringe. Naar vi vare 200 Samlere, og hver modtog kvartaliter 3 Mk. af 6 ringe Medborgere, det gjorde jo 600 Rdl.“ Pengene skulde indsættes i de kongelige Kasser med forventet kongelig Tilladelse. „Det blev da muligt, at en Haandværkskarl, en Fabrikørsvend, en Daglønner, en Søfarer kunde sætte Penge paa Rente i Kongens Kasser, formedelst dette Selskab. En ellers uhørt Ting!“ — — —

Selskabet vilde naturligvis faa en Del Ulejlighed med denne Sag, „men paa den anden Side kan der næppe udtænkes noget, der vilde gjøre vort Selskab større Ære i alle retsindiges Øjne og bedre tilkjendegive dets Attraa at blive Fædrenelandet nyttigt.“ — —

„Da jeg ikke forstaar Pengevæsen og Regnskabs-sager, saa kan mit Udkast ikke være andet end højst ufuldkomment. Men at der kan blive noget af, det er unægteligt. Tvende værdige Medlemmer have bæret denne Idé med deres Bifald og lovet at tage den i nærmere Betragtning. Det er da disse og flere for Selskabets Øjemed, for Fædrenelandet, følede Medlemmer, jeg nu tager mig den Frihed at anmode om at værdige mit Forslag deres Bedømmelse og at vejlede mig med deres Indsigter, saa at det kan opnaa den Grad af Antagelighed, at det kan komme under en Kommission.“

Forfatteren anfører til Slutning, at Selskabet hørte hans Forslag med almindeligt Bifald, men det „faldt til en anden Idé, som nu og faar Fremgang, en Indretning af et Livrenteselskab paa den ovenmeldte Kontributionsfod, ikke for ringe Medborgere, men for sine Medlemmers egne Børn.“

Forfatterens Forslag blev glemmt, hvilket var en af

de mange Aarsager, der bevægede ham til at gaa ud af Selskabet. Han henstiller til Publikums Bedømmelse, hvilken af de to Planer, der er bedst, og lægger til, at hans Forslag ikke er det eneste, der er bleven oplæst i Selskabet og har haft Velgjørenhed mod ringe Medborgere til Formaal. „To andre Medlemmer have gjort det samme Forsøg som jeg, vel afvigende fra mit i Maaden, men dog overensstemmende i Tingen, nemlig sigtende til Nytte uden for Selskabet. Alle tre have ingen Fremgang haft.“

Om den af Selskabet oprettede Forsørgelsesanstalt for faderløse*) erholde vi Underretning af Planen, der foreligger trykt. Indledningen lyder saaledes:

„Da mange unge Mennesker ved at miste tidlig deres Forældre eller andre, af hvilke de kunde have ventet sig den fornødne Hjælp og Understøttelse i Henseende til de Omkostninger, som Optragelsen udfordrer, blive siden for Staten i en senere Alder unyttige eller mindre nyttige Borgere, saa har Selskabet for Borgerdyd søgt at tilvejebringe en saadan Indretning, hvorved dets Medlemmer og tillige ogsaa andre uden for Selskabet kunde finde Lejlighed til at forskaffe de yngre, for hvis Bedste de drage Omsorg, Understøttelse efter deres Død, hvad enten de da ville, at saadanne efterladte skulle nyde samme deres hele Levetid, eller fornemmelig i visse Aar eller til en vis Tid.“

„Forøvrigt frembyder Planen kun Interesse i et enkelt Punkt. Interessenterne deltes i Klasser, 100 Personer i hver. Der toges Bestemmelser for at forhindre, at nogen skulde kunne „tilvendes en saa stor Livrente, at samme kunde forlede til Ørkesløshed.“ Døde en Interessent, som var begyndt at nyde Pension, fordeltes

*) „Fundation for den af Selskabet for Borgerdyd indrettede Forsørgnings Anstalt for Faderløse.“ Kbhvn. 1786. 12 Sider i Oktav.

Resten af den Andel, der tilkom ham, paa de øvrige Interessenter i Klassen. Naar nu en Interessent havde erholdt udbetalt hele den Pension, som oprindelig var tegnet for ham, — i det Hensigten med Foretagendet egentlig var at sikre den forsørgede en Rente i nogle bestemte Aar, — saa kunde der af hvad Klassen havde sparet paa de afdøde Interessenters Kontoer, tillægges ham en ny Pension for 10 Aar, hvilken dog ikke maatte være større end den, han tidligere havde nydt.

Imidlertid var der sket noget, der var af stor Betydning. Tode, der, som det alt er fremgaaet tilstrækkelig klart, var et meget ivrigt Medlem af Selskabet, fandt sig foranlediget til at udtræde af dette. Vi antage, at det er Skolespørgsmaalet, der har givet Anledning hertil. Vi have tidligere berørt, at Tanken om en Oprettelse af en Skole beskæftigede Selskabet, og at dette endog havde ladet en Plan for en saadan trykke. Forelæsningerne for Medlemmernes Børn vare et Udslag af denne Bevægelse. Rimeligvis har Tode, der var ilter og hastig, ikke kunnet oppebie en Prøvelse af de af ham projekterede Forslag ved en Kommission, muligvis har Abraham Kall eller en og anden af de i Selskabet værende Universitetsprofessorer eller Præster gjort Indvendinger af forskjellig Art imod hans Forslag, han er bleven vred og i Forening med nogle Meningsfæller gaaet ud af Selskabet. I Rahbeks Erindringer*) omtales dette saaledes:

„En anden mærkelig Begivenhed, som henhører til samme Tid, var, at Tode, der var gaaet i Fortrydelse ud af Borgerdydsselskabet, til hvis Stiftelse han havde været et Hovedhjul, men hvor man ikke vilde følge hans Ideer, besluttede at oprette et nyt Selskab under Navn

*) III Bind, Pag. 108.

af Selskabet for Efterslægten*) og indbød efter sin godmodige Natur Medarbejderne af den Berlingske lærde Tidende, hans daværende ivrige litterariske Antagonister, til Deltagelse deri. I et derom holdet Samraad blev det paa Kierulfs Forslag besluttet at modtage Indbydelsen, men ikke før i Selskabets andet Møde i Forening med flere af vor Kreds at melde os ind, at Selskabet først efter Stifterens Ønske og Hensigt kunde blive grundlagt og organiseret, og indtraadte vi da 18 i Tallet, hvoraf nu (1825), saa vidt mig er bekjendt, kun mine Venner Etatsraad R. Lange, Professor Nyerup, Provst Kruse i Højelse, og Provst Lütken i i Odense og jeg ere tilbage.“ Tode siger selv, at han har „med salig Hr. Etatsraad Pauli og flere lagt den første Grund til Selskabet for Efterslægten“**).

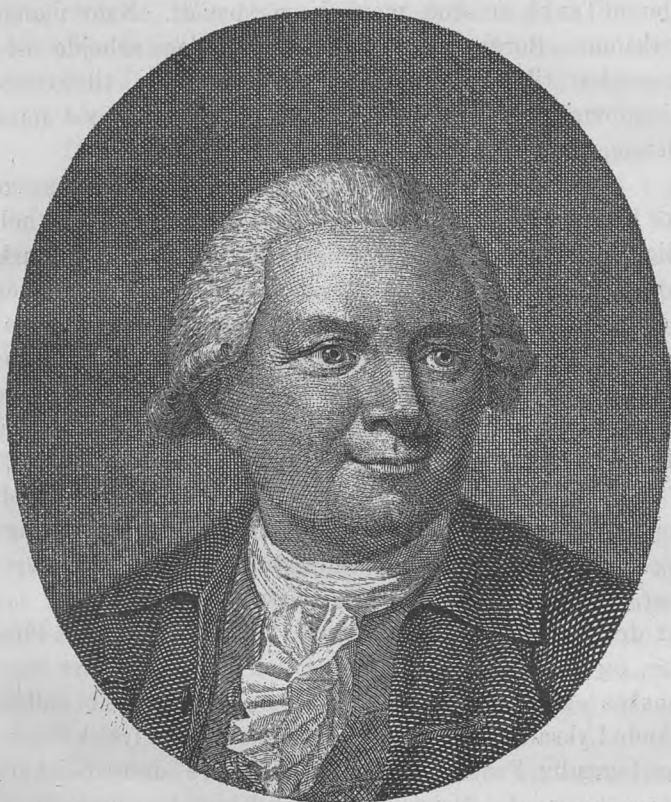
Pauli havde ogsaa været Medlem af det gamle Selskab, og sandsynligvis har han ikke været den eneste, der fra Borgerdydsselskabet har fulgt Tode, thi af Medlemslisten af 15. April 1786 sammenlignet med den af 26. September 1785***) fremgaar, at 125 Medlemmer ere udtraadte i det mellemliggende Tidsrum.

Vi have intet andet Middel til at lære Todes Ideer nærmere at kjende end det ny Selskabs Love, der ere daterede den 4. Marts 1786; om de end ere ændrede i et og andet af hans Medarbejdere, maa man dog antage, at de i det hele repræsenterer hans Anskuelser. Det er desuden oplysende, naar man kjender Borgerdydsselskabets Love og Virksomhed, at se, hvilke Ideer, der ere tagne med fra dette, og hvilke, der polemiseres imod. Paa Titelbladet staar der som Motto „festina lente“, en blodig Ironi over det gamle Selskab og Todes

*) „Min Fader kaldte dette Selskab derfor efter sin snurrige Maade Efterslættten.“ Rahbeks Anm.

***) I Lahdes og Nyerups Biografi over Tode, Pag. 33.

****) Se Bilaget.

Johan Clemens Tode,

født den 24. Juni 1736 i Zollenspicker ved Hamburg,
død den 16. Marts 1806 i Kjøbenhavn.

egen Virksomhed hidtil. Vi hidsætte i et Uddrag af Lovene, hvad der har Interesse i denne Sammenhæng.

§ 1. „Selskabet skal være Efterslægten helliget. Denne Tanke er stor, men ej overspændt. Naar mange virksomme Borgere forene sig og redeligen arbejde med hinanden til at befordre og betrygge den tilvoxende Ungdoms Lyksalighed, saa gjøre de ej alene vel imod denne, men endog imod den senere Efterslægt.“

§ 2. „Der ere forskjellige Midler og Maader at sørge for Efterslægtens Vel, som ogsaa i vort Fædreland heldigen nyttes. Men den ædleste og frugtbareste Mark, hvoraf der kan høstes det, der baade er Velstand og selv avler Velstand, er Børneopdragelsen. Denne har endnu ej kunnet dyrkes saa tilstrækkeligen, at den ægte, for Fremtiden bekymrede, Patriot ej skulde føle sig kaldt til at bidrage sin Del til dens Forbedring, og til denne Forbedring vil Selskabet for Efterslægten arbejde.“

§ 3. „At danne den fremspirende Slægt, saa vidt som Selskabets Virkekreds kan strække sig, til dydige og duelige Borgere; at indprente dem sunde Begreber, gode Grundsætninger og nyttige Kundskaber, saa at de lære at kjende og vænnes til at udøve deres Pligter, og at de føle, hvor meget det staar i ethvert Menneskes egen Magt at virke sin og bidrage til andres sande Lyksalighed; saa og at forskaffe dem fysisk Styrke og legemlig Færdighed; det skal være dette Selskabs store Formaal: derpaa vil det indskrænke, men dertil vil det ogsaa ganske opofre sine Bestræbelser.“

§ 4. „Med disse Bestræbelser vil Selskabet skridtvis og paa det varsomste gaa frem, og ej inklade sig i noget, før end det dertil har Evne og vist Haab om dennes Varighed, paa det Frygt for, at det maatte befatte sig med mere, end det kunde udføre, og at det maatte finde alt for mange og store Vanskeligheder, ej skal kunne holde den velmenende, men paa Grund af

andre uholdte Løfter, mistvivlende Medborger fra at indgaa i Selskabet.“

§ 6. „Selskabet vil aldrig befatte sig med nogen Bestræbelse, eller betjene sig af noget Middel, der med Føje kunde anses som en skjult Bebrejdelse for nogen hel Stand, offentlig Anstalt eller værdig Privatmand, som sigter og virker til samme Øjemed“

Den første Bestræbelse, som Selskabet strax vil begynde med, er at foranstalte Forelæsninger i sin Forsamlingssal, for Børn og vordende Skolelærere. Selskabet ønsker, at et tilstrækkeligt Antal af dets lærde Medlemmer vil holde disse Forelæsninger, hvis Æmner ere af samme Art som de af Borgerdydsselskabet foranstaltede, dog omfattende mere, nemlig den naturlige Religion, Anatomien, Fysiologien, Diætetiken, Naturhistorien, Fysiken og Kemien, Mathematiken, Astronomien, Geografien, Historien og den praktiske Filosofi. Der maa kun af disse Fag foredrages „den Del, som den største Hob af de unge Tilhørere bedst kan begribe, og i Fremtiden mest kan høste Frugter af“.

Ligeledes ønsker man at mindre moralske og historiske Afhandlinger oplæses for Børnene, og Selskabet vil antage Mestere til at undervise i en eller anden, helst med legemlig Øvelse forbunden, nyttig Kunst. (§§ 7—11.)

Den anden Bestræbelse vil være at anlægge en Bogsamling for Børn af begge Kjøen. (§§ 12—13.)

Den tredje Opgave er derefter at udbrede nyttig Læsning iblandt Almuen. (§§ 14—16.)

§ 17. „Tager Selskabets Evne til, saa vil det indlade sig i en fjerde Bestræbelse; det vil indrette en Skole til saadanne fattige Børns Opdragelse, som vedkommende ej tilstrækkeligen kunne sørge for eller vaage over.“

Der skal gjøres Forsøg med en forbedret Opdra-

gelsesmaade, man haaber at kunne udvide den til en Art Realskole og til en Planteskole for dem, der selv senere ville ofre sig for Undervisning. (§§ 18—20.)

§ 21. „Endelig vil Selskabet lægge en femte Bestræbelse til de øvrige. Det vil paa sin Stiftelsesdag eller i en eller anden højtidelig Forsamling belønne et og andet Barn, helst af sin Skole, som paa en fortrinlig Maade har udmærket sig; i lige Maade en og anden Skolelærer i den ringe Stand, som heldigst har medvirket til Opdragelsens Forbedring, alt efter vedkommende Kommissariers derom indgivne og af Selskabet samtykkede anbefaling.“

§ 23. „Da Selskabets Formaal, Opdragelsens Forbedring, Ungdommens Dannelse til dydige og delige Borgere, er saa stort, at dets derhen sigtende Bestræbelser udfordre alle dets Kræfter og Opmærksomhed, saa overlader det al Forpligtelse til Tarvelighed, til indenlandsk Vindskibeligheds Opmuntring og til enhver anden Borgerdyd, som sine Hensigter uvedkommende, til de Selskaber, som med slige Bestræbelser og Forpligtelser ville sysselsætte sig. Det er saa langt fra at foragte den sande, forstandige og væsentlig nyttige Tarvelighed eller nogen anden ægte Borgerdyd, at det tvært imod altid skal agte det Medlem mest, som derved mest udmærker sig og ved det Exempel, han deri fremstiller for de unge, bidrager til disses Dannelse. Men det kræver af sine Medlemmer ingen anden Prøve paa Kjærlighed til Fædrenelandet end villig Deltagning og Medvirkning i dets egne Bestræbelser.“

Mange Detailler i de nærmere Bestemmelser om Bestyrelsen, Medlemmerne, Møderne og Forretningsordenen stemme overens med de for Borgerdydsselskabet gjældende. Der skjælnes ogsaa her mellem Møder og Samlinger, og Møderne holdtes hver Onsdag Aften fra Kl. 5 til 8, nøjagtig paa samme Dag og Tid, som det

ældre Selskab havde fastsat sine. Dog holdt Efterslægtsselskabet om Sommeren sine Møder fra Kl. 6—9. „Da de en Gang for alle ere fastsatte, saa behøves de ej at anmeldes i Aviserne.“ (§ 55.)

§ 118. „I alle Selskabets Samlinger og Møder skal ingen krybende Forskjel paa Rang og Vilkaar, enkelt eller dobbelt Bidrag gjøres, da redelig Medvirning gjør alle Medlemmer lige. En Direktør osv. kaldes i den Tid, han beklæder dette Embede, alene Hr. Direktør.“

§ 119. „Intet Forslag, ingen Betænkning, Forestilling, Begjæring o. a. m. maa foredrages mundtlig i Selskabet, men altsammen skriftlig, da man gjerne bedre gjennemtænker og overvejer, hvad man fører i Pennen, end hvad man taler.“

§ 122. „Intet Forslag skal oplæses i Selskabet, som kunde afvige fra dets Formaal og sigte til noget samme uvedkommende, saasom Vedtægter i Levemaaden, Fabrikaters Debit og deslige. Dog undtages herfra alt det, som kan have Ungdommens Opmuntring til Arbejdsomhed iblandt Almuen, og de Midler, som dertil tjene, til Øjemed.“

§ 137. „For ej at bebyrde sig med Lovenes, Listernes, historiske Efterretningers og andre Skrifters Uddeling, Forvaring, Regnskab over samme og anden saadan Vidtløftighed, vil Selskabet overlade Forlaget af alt sligt, paa saa fordelagtige Vilkaar som muligt, til en Boghandler eller Bogtrykker, hos hvilken ethvert Medlem, saa vel som Publikum, selv kan faa til Kjøbs, hvad han behager.“

§ 141. „For at undgaa det Skin af Partiskhed, som ofte gjør et Selskab større Skade end alt andet, og paa Grund af, at den Bevidsthed, efter Evne at have medvirket i en nyttig Bestræbelse, er den bedste Løn for den retsindige og redelige, vil Selskabet for Efterslægten ej tilkjende noget embedsførende eller andet Med-

lem noget særdeles Hæderstegn, men blot nytte de andre Lejligheder, det har, at tilkjendegive den værdige sin Taknemmelighed, Højagtelse og Tillid. Men efter et fortjent Medlems Død skal det være ét eller flere andre tilladt til sammes Afmindelse at holde en Tale, som dog Selskabet først ved Ballottering, hvor den simple Pluralitet skal være nok, vil samtykke og dertil beramme Dagen.“

§ 142. „Et Selskab, som sigter og arbejder til almindelig Nytte, bør vaage over, at ingen af de Fordele, som kunne høstes af samme, tilfalde dets egne Medlemmer, hvoraf der kunde tages Anledning til at fremlede en og anden Mands Indtrædelse af Egennytte. Selskabet for Efterslægten vil derfor tilvende enhver Fordel (Børnenes Undervisning og Bogsamlingens Brug undtagen) alene saadanne Personer, som hverken ere Medlemmer eller Deltagere i samme; og det vil ej indlade sig med nogen af sine litterariske Medlemmer i Henseende til originale eller oversatte Skrifter, som det agter at udgive, med mindre saadant et Medlem vil paatage sig dette Arbejde uden Betaling.“

§ 147. (Den sidste §.) „Hvad Segl Selskabet vil betjene sig af, saa vel som hvad Skridt det, foruden sine ommeldte Bestræbelser, vil gjøre for at befæste og udbrede sig, saa meget muligt, derom vil det tage Beslutning.“

Hvorledes Efterslægtsselskabet realiserede sine Formaal skulle vi ikke dvæle ved, vi ville blot tilføje, at Tode kort Tid efter Selskabets Stiftelse fremkom med Forslag til en Realskoles Oprettelse, som imidlertid først blev til Virkelighed den 3. Januar 1787, da Efterslægtens Skole aabnedes; at Tode, til Trods for at han nu havde faaet sat sin Krig igjennem og altsaa skulde antages at være kommen i en roligere Sindsstemning, dog ikke har aflagt sin Ilterhed, fremgaar af en snurrig Skala, der er efter-

ladt os i Digteren Edvard Storms Dagbøger*). Storm havde været Efterslægtsselskabets første Direktør og var bleven Bestyrer af Skolen. Han skriver den 24. Februar 1787: „Tode lidt underlig.“ — 3. Marts: „Todes Hidsighed“. — 10 Marts: „Tode var gal i Skolen.“ — 18. Marts: „Tode lidt gal i Kommissionen.“ — 24. Marts: „Tode har atter forløbet sig“. — 25. Marts: „Tode ser ikke til mig“, og endelig 30. Marts: „Tode blid igjen“**). Tode havde heller ikke Ro, før han havde faaet stiftet to Skoler til, foruden den store Realskole, og hans Virksomhed i Efterslægtsselskabet var ikke af synderlig længere Varighed, end den havde været i Selskabet for Borgerdyd***).

*) Store kgl. Bibliotheks Manuskriptsamling: Ny kgl. Samling 1390e Folio.

***) En lignende Klimax findes for April Maaned: 5. April: „Tode vil ikke læse“ (o: holde Forelæsninger i Selskabet i Lighed med Borgerdydsselskabets). „Tode er uden Tvivl rent fra Forstanden“. 6. April: „Tode dog læst“. 11 April: „Tode gal i Mødet“. 19 April: „Tode er rent gal og malicieux.“ 20. April: „Været . . . hos T. Bruun. Tode var der og var rasende, men blid igjen om Aftenen.“

****) Angaaende Storm kan henvises til Fr. Nygaard's Biografi over Digteren i „Nordisk Maanedsskrift“ 1878, I, hvor ogsaa adskilligt om Efterslægtsselskabets tidligste Tid vil findes. Naar Forfatteren imidlertid ved en Omtale af „Nummerviserne“ (en Samling nummerede Viser, som nysnævnte Selskab udgav for at forbedre Almuens Smag og udbrede Oplysning, i Anledning af Hæftet Nr. 3, hvori „Vi Sømand gjør ej mange Ord“ og Hvidtfeldsvisen vare trykte, siger: „Naar det i sin Tid var et Mundheld hos den kjøbenhavnske Borger: „Lad os saa faa Nr. 3“, et Mundheld, som han i en munter Stemning brugte til at frembære Ønsket med om enten at faa en lystig Sang eller en munter Tone at høre, skulde dette da muligvis ikke pege tilbage paa hin Gadevise Nr. 3 med dens muntre Tone og friske Sange?“ saa er denne Gisning ikke rigtig, da enhver Tivoligjæst fra Etablissementets første Dage ved, at Nr. 3 er det populære Navn paa „Annen Polka“ af den ældre Strausz og har faaet dette Navn som en Følge

Den 20. Marts 1786 gives i Adresseavisen en Udsigt over de af Selskabet for Borgerdyd foranstaltede Forelæsninger:

„Saa mange gode Indretninger, som Fædrenelandet endog haver til nyttig Kundskabs Udbredelse, savnes dog en Indretning, hvorfra Kjøbmanden, Fabrikøren og Haandværksmanden kunde hente visse Kundskaber, som han ofte med sin Skade maa erfare, hvor tjenlige de vilde have været, og som nu manglede ham, fordi disse Kundskaber ikke læres uden i en saa nøje Forbindelse med andre lærde Videnskaber, at de derover blive for den ustuderte ufattelige. Man har derfor paa adskillige udenlandske Steder indrettet Undervisningsanstalter, som vare nøjere afpassede for dem, der ej bestemtes til at være Videnskabens Dyrkere, men dog behøvede visse Indsigter, som Videnskaberne forskaffe. Dertil sigtede Realskoler, og dertil have fornemmelig Heidelberg ved den fra Lautern dertil forflyttede Kameral-skole og Hamborg ved Handelsakademiet ypperlige Indretninger. Selskabet for Borgerdyd holdt det for sin Pligt at gjøre den ved dette Selskabs Stiftelse imellem lærde Videnskabers Dyrkere og Handelsmænd, Fabrikører og Haandværksmænd stiftede Forbindelse ogsaa nyttig ved at søge at forene de førstes theoretiske og ved Læsning erhvervede Kundskaber med de sidstes praktiske Erfarenheder og at anvende begge samlede til at forskaffe dem, som ej bestemme sig til de lærde Videnskabers Dyrkning, men til andre lige saa nyttige og nødvendige Haandteringer og Næringsveje, en saa meget fuldkomnere Oplysning. Selskabets Bestræbelser og de Maader, paa hvilke samme vil søge at opnaa saadanne Hensigter, have fundet naadigst Bifald, og da

af sin Plads paa et Tivoli Koncertprogram. — Storm har forøvrigt skrevet de fleste af disse Viser, hans berømte Sang om Hr. Sinklar er Nr. 4 i Rækken.

det siden den 8. Februar sidstleden tør haabe at kunne forskaffe de til disse Hensigts Opnaaelse sigtende Forelæsninger en stadig og varig Gang, saa har man herved at tilkjendegive, hvad Selskabet ser sig i Stand til at kunne tilvejebringe:

1. Forelæsningerne over Handelsgeografien fortsættes af Hr. Professor Abr. Kall ligesom hidindtil, indtil Maj Maanedes Udgang, da de ophører i Junio, Julio og August, og begynder igjen i September Maaned.

2. Kundskab om de Væxter og Planter, som ere af nogen Nytte enten i Landhusholdningen, Handelen eller ved nogen Slags Fabrik, eller den saakaldte økonomiske Botanik, læres af Hr. Wiborg, Lektor ved den kgl. botaniske Have, trende Dage om Ugen, og begynder disse Forelæsninger i Midten af Maj Maaned.

3. At kjende den indvortes Beskaffenhed af de Naturprodukter, hvormed Kjøbmanden, Fabrikanten og Haandværksmanden beskæftiger sig, er en saa højst nyttig Sag for enhver af disse Statens Stænder, at man derfor har ønsket Forelæsninger tilvejebragte over den økonomiske Chymi. Hr. Wiborg den ældre, Direktør ved Blaagaards Fabriken, har paataget sig at ville dermed tjene Selskabet, i Fald hans Embedsforretning ikke skulde paalægge ham alt for megen og langvarig Fraværelse fra Byen. Begyndelsen med disse Forelæsninger kan derfor endnu ikke fastsættes.

4. De Dele af Mathematiken, som ere for Fabrikanten og Kunstnere mest nyttige at vide, lærer Hr. Professor Geuss paa en for den ustuderte afpasset og fattelig Maade. Disse Forelæsninger begynde ved Udgangen af September og holdes trende Gange om Ugen.

5. En fuldstændig Kursus af teknologiske Forelæsninger over alle Haandværker og Fabriker

kan ikke nyttes uden forud erhvervet Kundskab i Mathematiken og den økonomiske Chymi. Deslige Forelæsninger forskaffes vel og bedst med fleres forenede Bestræbelser. At igjennemgaa og undersøge alle Haandværker og Fabriker, at ej alene vise de Operationer og Haandgreb, som Fabrikanter og Manufakturister bruge, men ogsaa tillige forklare, hvad og hvorledes Naturen selv bidrager til, at Fabrikanten kan udrette, hvad han søger at opnaa med sine tillærte Haandgreb og Operationer, — alt dette kan aldrig erholdes saa fuldkommen, som naar Fabrikanter og lærde forene deres Bestræbelser. Naturens skjulte Gange, Kræfter og Bevægelser kjender den lærde naturkyndige ofte bedre end den i sin Kunst endog ypperlige Fabrikant. Selskabet har tilvejebragt og søger fremdeles at tilvejebringe specielle Forbindelser imellem dets Medlemmer, som paatage sig i Forening med hinanden at undersøge enkelte Handværker og Fabriker. Disse efterse og ransage nøje alt, hvad ved en saadan Fabrik eller Haandværk foretages, læse og undersøge, hvad der til sammes Nytte og Forbedring kan findes i fremmedes Skrifter, og forebringe deres Undersøgelser og beskrive udførlig enhver Kunst eller Haandværk i visse dertil bestemte Timer, da for Tilhørerne baade Theorien af Kunsten foredrages og tillige ogsaa saa vidt muligt og selv paa Værkstederne, vises den praktiske Udførelse af samme. Deslige Forklaringer kan ej endnu loves i en uafbrudt Suite af dertil bestemte Timer; men man er dog saa vidt, at man kan begynde dermed Fredagen den 21. April.

6. De Tildragelser, som især have bidraget til de evropæiske Staters nuværende Forfatning og givet Staterne den Forbindelse, hvori de nu staar med hinanden, udgjøre den for de fleste, endog ustuderte, vigtigste Del af Historien. Disse oplyser Hr.

Professor Kall i dertil bestemte Forelæsninger 3 Dage om Ugen og begynder dermed i September Maaned.

7. Til at forklare de evropæiske Staters Handelshistorie og deres Handels nuværende Tilstand bestemmes særskilte Forelæsninger, som begyndes i September Maaned, og hvis Indretning skal nærmere blive bekendtgjort.

8. En Tegneskole aabnes for Medlemmernes Børn, som 4 Timer om Ugen undervises i Fritegninger. Begyndelsen dermed sker den 7. April.

De, som ville høre en eller anden af disse Forelæsninger, behage betimelig herom at anmelde sig hos Professor Abraham Kall, boendes i Professorresidensen i St. Pedersstræde, da Selskabet har tilladt ogsaa andre uden for Selskabet at maatte benytte sig af samme, for saa vidt Rummet tillader, og paa de Vilkaar, som de ved Anmeldelsen kan erfare."

Minerva henlede Folks Opmærksomhed paa disse Forelæsninger*) og de kom i fuld Gang til de fastsatte Tider; Kall, der i Slutningen af 1786 var Selskabets styrende Præsident, bekendtgjorde de nærmere Tider i Adresseavisen.

Geuss kan imidlertid ikke have virket mere end en ganske kort Tid for Selskabet, i det han afgik ved Døden den 29. November 1786, kun 41 Aar gammel. I Adresseavisen for den 4. December hædredes hans Minde ved følgende Udtalelse:

„Det kunstigste Marmor og de sirligste Lovtaler ere for ringe til at udtrykke Mandens Fortjenester af hans Videnskab og Embede, for svage til at vise hans Fromhed, Retskaffenhed og Menneskekjærlighed; men, alle vi, Mandens Venner, skal dybt i vor Bryst gemme

*) III 1786 Pag. 395.

Billedet af hans Dyder.“ Desuden ofres der ham et latinsk Digt*).

Til Skrifterne vedrørende Selskabet kan henregnes en lille Pjece paa 15 Sider, der udkom i September 1786, af Selskabets korresponderende Medlem, Professor I. C. Fabricius i Kiel: „Hvori bestaar Borgerdyd?“

Spørgsmaalet besvares derhen, først i fuldkommen Lydighed mod alle Landets borgerlige Love, dernæst i sand og varm Kjærlighed til vort Fædreland og alle vore Medborgere, og endelig i enhver enkelt Borgers forøgede Driftighed for derved at forstørre det heles Virksomhed.

Den 29. December 1786 bekendtgjør Selskabet i Adresseavisen: „For at blive bekendt med den Fremgang, som nyttige Kunster og Videnskaber ved nye Opfindelser og bedre Oplysninger erholde hos fremmede Nationer, lader Selskabet for Borgerdyd (foruden alle i Danmark og Norge udkommende periodiske Skrifter) med Posten komme alle de vigtigste Journaler og Maanedsskrifter, som henlægges i 14 Dage efter deres Ankomst til Gjennemlæsning i Samlingerne. 82 af disse periodiske Skrifter har Selskabet tilladt at maatte, naar de have lagt i Samlingerne, ombringes og udlaanes til hvem af Selskabets Lemmer eller uden for Selskabet, som saadant maatte forlange“

Herved lagdes Grunden til Selskabets Bibliothek, som vi senere skulle komme tilbage til. Det var et ikke ringe Gode, der her aabnedes Medlemmerne Adgang til. Det kongelige Bibliothek var endnu ikke

*) Det var navnlig Historikeren P. F. Suhm, der excellerede med latinske Mindeord i Adresseavisen. Dog var der ogsaa andre, der fuskede ham i Haandværket, saaledes navnlig Skuespiller Bech, der underskrev sig: „Artis scenicae cultor.“

Abraham Kall.

født den 2. Juli 1743 i Kjøbenhavn,
død den 5. December 1821 samme Steds.

aabnet for Publikum, Universitetsbibliotheket var nærmest bestemt for Professorerne og Studenterne, man var da henvist til private Folks Bibliotheker, som Suhms og Kalls, de større Klubbers Samlinger eller til de mer end tarvelige Lejebibliotheker. Her modarbejdede Selskabet altsaa Klubvæsenet og lagde tilmed an paa, som vi skulle se, at tilvejebringe et fagligt økonomisk Bibliothek.

Vi komme nu til det Foretagende, som har bevaret Selskabets Navn til Eftertiden, nemlig Oprettelsen af dets Skole.

Den 15. December 1786 opfordres Medlemmerne i Adresseavisen til at møde talrig den 20., „da Ting af Vigtighed bliver at foredrage“, „som især vil interessere Fædrene.“

Abraham Kall var nemlig paa to unævnte Mænds Vegne fremkommen med et Forslag til en Skoles Oprettelse. Der var ingen Risiko for Selskabet, i det detvende Mænd vilde dække Skolens eventuelle Underbalance.*) Om dette Forslag ventileredes der nu i nogen Tid. Den 2. Februar 1787 indbyder Selskabet i Adresseavisen til Deltagelse:

„Efter Anmodning af tvende veltænkende Mænd, og ved Hjælp af den af dem tilstaaede aarlige Understøttelse, opretter Selskabet for Borgerdyd en Skole for unge Mandfolk, hvortil det første Udkast vel i Februarii 1786 er blevet trykt, men som samme siden er blevet underkastet adskillige kyndige Mænds Bedømmelse, er adskilligt deri bleven forandret. Skolen aabnes den 1. Maj førstkommende, og undervises de, for hvilke ikke endnu er bestemt, paa hvad Maade de i en modnere Alder skulle søge at blive nyttige for Fædrene-

*) Se Rektor Jens Bertel Møller. Autobiografiske Frag-
 menter. „Vor Ungdom“ 1883 Pag. 153 ff.

landet i de for ethvert ungt Menneske og i enhver Stand tjenlige Kundskaber. De anføres da til en nyttig og virksom Kundskab i Religionen og Sædelæren, lære at kjende Fædrenelandets Sprog nøje og rigtig, at skrive en smuk og flydende Hånd, at regne færdig og efter faste og rigtige Grunde, Historien og Geografien lære de paa en fornuftig og for dem passende Maade. De undervises i Fritegning og Arkitektur. Det nyttigste af Naturhistorien bibringes dem, og til Mathematiken kunne de, som forlange det, ogsaa alt blive anviste, ligesom ogsaa faa Undervisning i det tyske, franske og engelske Sprog. Er Discipelen bestemt til en vis Maade, paa hvilken han skal i sin Tid søge at ernære sig, vedbliver man vel endnu at forøge hans Kundskaber i alt forhen anførte og almindelig nyttigt, men Undervisningen indrettes dog nu ogsaa fornemmelig efter hans tilkommende Bestemmelse. Bestemmes han til Handelen, er det nu den egentlige Kjøbmandsregning, som han skal lære fuldstændig, og dermed forbindes nøjagtig Kundskab om de forskjellige Beregningsmaader i Henseende til Penge, Maal og Vægt, som bruges paa alle de Pladser, paa hvilke Danmark og Norge handler. Hans Kundskab i Naturhistorien udvides nu og henvises til de i Handelen forekommende Naturprodukter, om hvilkes Bestanddele, Frembringelsesmaade, Behandling for at blive Handelsvare, Kjendetegn paa Godhed, Slethed eller Forfalskning, Forsendnings- og Bevaringsmaade osv. kan undervises. Handelens Historie foredrages ham saaledes, at man søger at forklare om enhver Stat, som staar i nogen Handelskonnexion med Fædrenelandet, hvad Af- eller Tilvæxt sammes Handel i det hele og i enhver af dets Grene har faaet, og ved hvilke Midler, i hvad Tilstand deres Handel nu er; de nuværende betydeligste Handels- og Toldindretninger, som kunne interessere vores Kommerce, og da ogsaa vores Handels-

forbindelser med enhver Stat, saaledes som den grunder sig paa vore med samme sluttede Traktater. Handelsgeografien foredrages saaledes, at man i ethvert Land lærer at kjende de enten ved nogen betydelig Handel eller ved Fabriker og Manufakturvarer mærkelige Stæder. Om det hele Handelsvæsen med alle dermed forbundne Usancer og samme vedkommende Rettigheder og Indretninger gives udførlig Underretning, og naar de lærende have faaet det fornødne Begreb om alle Slags Handelsaffærer, anføres de til i forskellige Sprog at opsætte deres Tanker om Handelsmaterier, for derved at vænnes til Korrespondance. De, som ved de her anførte Undervisninger ere blevne vedbørlig forberedte, lære da Bogholderiet, og hvad som til et Handelskontors Bestyrelse udfordres.

Bestemmes et ungt Menneske til at dyrke de lærde Videnskaber, bliver Undervisningen saaledes indrettet, at han her fra Skolen kan blive med Ære til Universitetet dimitteret, men hvilken Fremgangsmaade man herved bruger, ligesom ogsaa om den hele Skoleindretning, kan Fædrene erholde Efterretning, for saa vidt saadant er bestemt, hver Mandag Eft. 5—7 i Selskabets Forsamlingssal. Og da foruden de betydelige Omkostninger, som denne hele Indretning udfordrer, endnu aarlig henlægges nogle hundrede Rigsdaler til Hjælp for de Børn, hvis Fædre bortdø, imedens de her søge Skolen, at ikke den for dem lagte Opdragelsesplan skal ved Fædrenes Død kuldcastes, men denne aarlige Summa ikke kan i denne Hensigt være tilstrækkelig uden for et indskrænket Antal af faderløse, saa vilde de Fædre, som ønske, at deres Børn i Tilfælde af, at de skulde dø fra dem, maatte erholde Hjælp fra Stiftelsen, behage jo før jo hellere at lade samme dertil antegne.“

Skolen traadte i Virksomhed til den bestemte Dag og stod under Opsyn af en Skoledirektion, som Sel-

skabet havde udvalgt, og hvori Abraham Kall havde Sæde. De to anonyme Velgjørere maatte imidlertid i de første Aaringer betale 500 Rdl. i Tilskud, først senere betalte Skolen sig. Den egentlige Bestyrer blev en Mand, der havde været Huslærer hos Bastholm, Jens Bertel Møller. Han var Student fra Slagelse, havde ingen Embedsexamen, men havde været Pageinformator, og Valget synes i alle Henseender at have været heldigt. Han fratraadte Skolens Bestyrelse i 1806 og blev da udnævnt til Rektor for Helsingørs lærde Skole, i hvilken Stilling han døde 1825*).

Bestyrelsen af Skolen gav efter Møllers Beretning Anledning til mange Rivninger, „da ikke alene Skoledirektionen, som bestod af flere uligesindede Personer, men endog mange af Selskabet vilde give sin Stemme og troede ene at vide det rette.“

Selskabets Lokale havde hidtil været i Bryggenes Lavshus paa Hjørnet af Skindergade og Klosterstræde, nu lejedes Værelser for Skole og Selskab i David Skolemesters Gaard paa Kjøbmagergade; det maa imidlertid kun have været til de mindre Sammenkomster, thi ved større Møder og Festiviteter, som Stiftelsesdagen og Kronprinsens Fødselsdag holdtes Forsamlingen stadig paa det gamle Sted, dog en kort Tid ved Nytaarstid 1790 i Kammerraad Portes Gaard i Vimmelskaftet Nr. 163.

Den 15. Juni 1787 skriver Selskabet i Adresseavisen følgende Taksigelse:

„Den skjulte og ædelmodige Velgjører, som til Selskabet for Borgerdyd den 6. Juni sidstleden indsendte og skjænkede det en Gave af 500 Rdl. for i Følge hans medfulgte skriftlige Vilje, dateret 1. Juni 1787, at komme de dydigste, flittigste og sædeligste af Selska-

*) Om ham se „Vor Ungdom“ 1883 Pag. 134 ff.

Om Skolens videre Skæbne se s. S. og „Nationaltidende“ Nr. 2910 for 10 Juni 1884.

bets Realskoles Discipler til Opmuntring, skylder Selskabet den mest forbindtligste Taksigelse.

Det aflægger den herved med al den Velsignelses oprigtige Tilønskning, hvormed alle gode Gjerninger belønnes af det høje. Stedse skal det være Selskabets og De Hrr. Skoledirektørens Ære og iverfuldste Bestræbelse saa nøje som muligt at kunne anvende Renterne af denne Gave paa den af Giveren foreskrevne Maade. Den Algode, som finder sit Velbehag i alle gode Gjerninger, lægge sin Velsignelse til Gaven, at den maa blive til hans Æres Udbredelse, Dyds og Kundskabs Befordring og til deres timelige og evige Lyksalighed, som stræber at blive delagtiggjorte i samme. Da fremmes Selskabets Ønske og dets varmeste Bestræbelser; og da vil den ædle Giver kunne glæde sig, endog i et langt forudseende Haab ved denne sin Gjerning at have bidraget til Verdens almindelige Gavn.“

Til Oktober Flyttedag 1787 flyttede Selskabet til Pilestræde Nr. 92 sammen med Skolen, da Værelserne paa Kjøbmagergade vare for indskrænkede. Her blev det et Aar, da man flyttede til Hjørnet af Nørregade og Skidenstræde, en Gaard, der kjøbtes ved Sammenskud.*) Ved denne Lejlighed var det, at den Deling af Skolen fandt Sted, der havde til Følge, at der opstod en kjøbenhavnsk og en kristianshavnsk Borgerdydsskole. Flere af Forældrene fandt nemlig, at det var for langt for Børnene at gaa til Nørregade, der betragtedes som en Udkant af Byen. Man var ikke vant til store Afstande, og Skoletiden var delt, saa at Vej længden skulde tilbagelægges to Gange frem og tilbage. En mindre Afdeling af Skolen lagdes derfor i Laxegade Nr. 142, og det er denne, som efter at have mistet sit Lokale ved Ildebranden 1795 lagdes paa Kristianshavn

*) „Vor Ungdom“ 1883 Pag. 155.

og efterhaanden løsnedes fra Forbindelsen med den større Del af Skolen.

Vore Berøringspunkter med Selskabet i vor bedste Kilde, Adresseavisen, blive stadig færre og færre, undertiden gaar der et halvt Aar og mere imellem Bekjendtgjørelserne, hvorigjennem vi følge Selskabet. Kun de højtidelige Møder averteres. En enkelt Gang*) erfare vi, at der er sket meget betydelige Indsamlinger i Selskabet til Fordel for de kjøbenhavnske Sognes Plejeanstalter, der havde oprettet Arbejdsstuer for Lemmerne. Der var indkommet 1010 Rdlr. I hele Aaret 1789 finde vi kun fire Bekjendtgjørelser om Møder, men i 1790 kommer der atter Livstegn til Syne.

Der er Utilfredshed med Lovene; ved Juletid 1789 stævnes en talrig Forsamling sammen, da Ting af Vigtighed foretages den 30. December. Af en Bekjendtgjørelse af 4. Januar 1790 erfare vi, at der har været nedsat en Kommission til Selskabets Fremme og dets Loves Forbedring; og at de af denne fremsatte Forslag ligge til Eftersyn i et Par Uger, inden der ballotteres om hver enkelt Post.

Her ere vi saa heldige at kunne oplyse, hvad der har været paa Tale i Selskabet i denne Tid, i det Selskabets Planer ere komne til os igjennem dets gamle Modstander, Rahbek. I Minervas Januarhæfte for 1790 skriver han nemlig:

„Følgende, som, særskilt trykt, er alene meddelt Selskabets Medlemmer, have vi fundet at indeholde saa megen Underretning om dette højst agtværdige Selskabs Formaal og Bestræbelser, at vi holde det for vor Pligt at meddele Minervas Læsere det, ved her at lade det aftrykke.

Udg.

*) Adresseavisen for den 7. Juli 1788, sammenlign. dens Nr. for den 16. Juni 1790.

„Ved at antage det Navn af Borgerdyd har Selskabet troet sig, om ikke forbundet, dog berettiget til at udvide sine Bestræbelser til flere end den Dyds Fremme, som det fra sin første Stiftelse udvalgte til sit Hovedformaal. En fornuftig Tarvelighed indsaa man nødvendig at maatte i Borgerens private Økonomi blive mere almindelig, end den hidtil var, saafremt Fædernelandet skulde vinde ny Kraft og Styrke. Nøjere maatte af enhver eftertænkes og undersøges, hvad vi især af fremmedes Arbejde og andre Landes Produkter kunde og burde undvære: Modernes Herredømme burde svækkes, i Fald samme, som i de fleste Tilfælde skete, enten ernærede paa Fædernelandets Bekostning fornemlig fremmede Arbejdere eller ved at sysselsætte indfødte skilte de for Staten nyttigere Næringsveje ved Arbejdere. Hvad Selskabet derfor i sin første, fjerde og femte Grundlov har paalagt sine Medlemmer, fordrer det endnu, endskjønt man til enhver bedste Skjønsomhed og egen Samvittighed overlader selv for sig at udfinde og bestemme, paa hvad Maade han bedst ved og kan formindske de overflødige og fremmede Varers Brug, uden at fordre efter den anden og tredje Grundlov nogen særskilt Forpligtelse til enkelte Vedtægter, med mindre Medlemmer selv herom frivillig forenede sig, og da efter eget Behag antoge, enten nogle af de alt Lovene tilføjede eller andre nyttige Vedtægter. Ogsaa de Pligter, som den syvende Grundlov paalægger os, vore Børns Opdragelse vedkommende, blive os fremdeles hellige og nøje at iagttage, da man, om Selskabet endskjønt ikke herefter forlanger eller erholder af dets Medlemmer nogen enten skriftlig Underskrift eller saadan højtidelig Erklæring som den, den ottende Grundlov paabyder, dog ikke erkjender nogen for værdigt Medlem, naar han ikke efterlever den første, fjerde, femte og syvende Grundlovs Bydende og sætter vedbør-

lig Pris paa alt, hvad der kan tjene til at udbrede hos os Dyd og Guds frygt, forfremme nyttig Oplysning og opmuntre borgerlig Flid, da alt, hvad hertil kan sigte, anses af Selskabet som værdige Gjenstande for dets Bestræbelser, hvortil det saa vel i Almindelighed, som ogsaa i enkelte Tilfælde og efter visse antagne Planer vil søge at virke paa de Maader, som siden skal anføres, naar først er forklaret, hvilke Forandringer man agter at foretage i Selskabets almindelige Bestyrelse.

Til Selskabets ordentlige Møder tror man, at hver anden Onsdag kan være nok til deri at foretage, hvad i disse skal afgjøres, og forholdes med Voteringen indtil videre ligesom hidtil. De andre Mandags- og Fredagssamlinger ophøre, hvis Savn paa andre Maader oprettes, især ved de Forelæsninger, om hvilke siden. Præsidenten vedbliver ligesom hidtil at bestride Møderne, og Sekretæren iagttager ogsaa, hvad ham tilkommer, da han for saadant, saa vel som ogsaa for Indkassationen af Medlemmernes Tilskud til Selskabet, nyder i alt 4 pro cento. En til disse Møder rummelig og paa et bekvemt Sted beliggende Sal samt fornøden Ildebrand og Lysning forskaffer den forhen med Selskabet forbundne Skole, som derfor forbeholder sig for saa vel Disciplenes Fædre, som ogsaa for dem af Skolens Disciple, som deraf kunde have Nytte, Adgang til de Forelæsninger, som Selskabet tilvejebringer, og da samme derved selv befries fra de Udgifter, som hertil udfordredes, forlanger Selskabet til sin egen Kasse intet videre end de første Indskudspenge af nye herefter tiltrædende Medlemmer, som fastsættes til 2 Rdl. Derimod fordrer man, at ethvert Medlem skal aarlig contribuere 4 Rdl. i det mindste, som paa én Gang betales forud til ethvert Aars 15. April, til Hjælp til Udførelsen af de Virksomhedsplaner, som Selskabet enten har antaget eller herefter antager, og som maatte ud-

fordre nogen Pengeudgift. Disse Planers Undersøgelse, Antagelse eller Forkastelse vil være den fornemste Beskæftigelse i Selskabet i dets ordentlige Møder. Men bliver en saadan Virksomhedsplan erkjendt værdig for Selskabet, overlades al sammes videre Indretning og hvad til dens Udførelse udfordres ganske og aldeles til dem af Selskabets Medlemmer, som til Planens Iværksættelse, i Fald den udfordrer Pengeudgift, bestemme en større eller mindre Del af deres aarlige Kontingent, og hvilke da have derom Stemmerettighed, i Forhold efter hvad de paa saadan Maade dertil contribuere. Hvad Virksomhedsplan enhver bestemmer sig til at ville understøtte, ved den maa han blive et Aar, og i Fald han vil fratræde samme, da tilkjendegiver han saadant et halvt Aar forud for de andre i Planen deltagende.

Til Medlemmer antager Selskabet saa vel Mandfolk som Fruentimmer, og ingen udelukkes, som vil i Forening med Selskabet bidrage til de af samme antagne Planers Udførelse, med mindre han ved at overtræde de foran anførte Grundlove, eller paa anden Maade gjør sig en dydig dansk Borgers Navn uværdig.

De Foretagender, som Selskabet dels alt har iværksat, dels foresat sig at iværksætte, ere følgende:

1. Den af Selskabet 1787 oprettede Skole har i de tvende første Aar nydt af Selskabet anselig Understøttelse, men er ved det udmærkede Bifald, som dets Indretninger har erhholdet, nu bragt saa vidt, at den ej alene ingen Understøttelse behøver af Selskabet, men endog kan bidrage til en og anden for Selskabet nødvendig Udgift.

Skolens Informationsbestyrelse har Selskabet ganske overladt til en af dem, som bidrage til dens Vedligeholdelse, udvalgt Direktion. Dens Økonomi føres ligesom hidtil. Alle de, som her lade en eller flere Børn

oplære, anses som Medlemmer af Selskabet, og saa længe Skolens Kasse bidrager til de for Selskabet til Husleje, Ildebrand og Lys nødvendige Udgifter, ere Børnenes Forældre eller Værger fritagne fra alt Tilskud til nogen anden af Selskabets Planer, med mindre de selv frivilligen dertil ville bidrage.

2. Selskabet har fundet adskillige af Hovedstadens bekjendte lærde villige til at paatage sig Forelæsninger og Folketaler over Materier, om hvilke endog den ustuderte bør have en ham tjenlig Kundskab. For en af de mest almenyttige Videnskaber, Naturhistoriens Kundskab, ere med indeværende Aars Begyndelse aabnede herlige Foranstaltninger, men mange, som ej kunne idelig og bestandig benytte sig af den der givende Undervisning for at kjende Videnskaben i sin hele Omkreds, kunde dog ønske sig enkelte og udførlige Kundskaber om de Naturprodukters udvortes og indvortes Beskaffenhed, med hvilke de daglig beskæftige sig, og om hvis gode eller slette Beskaffenhed de ofte ikke uden stort Tab kunne være uvidende, for rigtig at bedømme dem. — Skulde at erholde en rigtig og nøjagtig Kundskab om vort Fæderneland og dets Naturprodukter ej være lige vigtigt for enhver dansk Mand, om han end ikke bestemtes til Videnskabernes Tjeneste? — Er Kundskaben om det menneskelige Legems Beskaffenhed, og hvad der tjener til at vedligeholde vor Sundhed og forekomme Sygdomme, alene tjenlig og vigtig for Lægen? — Sømmer det endog den ulærde at være uvidende om, hvor liden en Del af Skabningen han selv, og selv den hele Jordklode er?

Og hvilke Lejligheder til Guds Almagts og Visdoms Beundring forskaffer ikke saa vel vor Jordklodes, som og de andre himmelske Kloders Betragtning? — Kan det være vort rolige og under den mildeste Regering lykkelige Fædernelands Stat ligegyldigt, hvor rigtig eller urig-

tig de blandt remmede Nationer opkomne Uroligheder, om hvilke vore Dages Historie giver os saa gyselige Efterretninger, her hos os af menig Mand bedømmes? — Vi nævne her kun nogle faa enkelte Materier, men utallige flere ere de, som kyndige Mænd ville kunne uddrage af Naturlæren, Naturhistorien, Astronomien, Moralen, Politiken, Historien m. m. og paa en almen-nyttig og behagelig Maade fremsætte videbegjærlige Medborgere. — For det første bestemmes til disse Forelæsninger egentlig kun tvende Dage, og til hver Dag tvende Forelæsningstimer.

Selskabets Medlemmer, som ville benytte sig af den lærerige Fornøjelse, som dem herved forskaffes, bestemme 1 Rdl. aarlig af de fire, som de ere pligtige til at anvende til Udførelsen af Selskabets enkelte Foretagender, og ville de have nogen af deres Familie deltagende deri, erlægges for enhver af dem lige saa meget. Hvad der maatte fattes til Bestridelse af de fornødne Omkostninger med Husleje, Ildebrand og Lys tillægger Skolens Kasse, og nyder i saa Fald saa vel de Fædre, som have Børn i Skolen, som ogsaa Børnene, fri Adgang til disse Forelæsninger, dog maa de sidste alt have erhvervet sig de fornødne Kundskaber til at kunne nytte saadan Undervisning, da Forelæsninger ellers ere for Børn mere til Skade end til Nytte. De Mænd, som uden Betaling paatage sig disse Forelæsninger og Folketaler, nyde som en skyldig Erkjendtlighed Stemmerettighed i alle Selskabets Deliberationer, sammes saa vel almindelige Bestyrelse som enkelte Foretagender vedkommende, om de endog ikke til disse sidste give noget Pengebidrag.

3. Til et Bibliotheks Oprettelse har Selskabet alt gjort en liden Begyndelse, men de fornødne Indretninger og bekvemme Foranstaltninger til Bøgers Udlaan og Brug have manglet. Selskabet antager saa meget

heller et Bibliotheks Anlæg som et Foretagende, hvortil dets Medlemmer kunde bestemme en eller flere Rigsdaler af deres aarlige Bidrag, da det, foruden hvad det selv ejer, endnu haver til Udlaan og Brug erhholdet en Samling af 2000 tjenlige Skrifter og altsaa strax er i Stand til at kunne forsyne Medlemmerne med Bøger.

De specielle Love og Indretninger til Bibliothekets Brug, Vedligeholdelse og Formering at forfatte, overlades til de Medlemmer, som dertil kontribuere. Kun fastsættes forud følgende tvende Betingelser:

I. At da dette Bibliothek indrettes især til Nytte for dem, som ikke have dyrket de lærde Sprog og Videnskaber, anskaffes ingen Bøger, som enten ere skrevne i disse Sprog eller kun til Brug for de lærde.

II. At da de hos os alt indrettede Lejebibliotheker forskaffe overflødig Lejlighed til Læsning i alle Slags til den skjønne Litteratur henhørende Skrifter, saa maa, om endog saadanne Skrifter anskaffes, samme dog ej her længere beholdes end et Aar, da de siden sælges, og ligesaa at skulle forholdes med hvad af deslige danske nye Skrifter kjøbes, da Selskabets bestandig vedvarende Bibliothek alene skal bestaa af Skrifter, som paa en for endog den ustuderte fattelig Maade oplyser Materier af Naturlæren, Naturhistorien og Mathematiken, eller som angaa Hus- og Landøkonomien, Fabrik- og Manufakturvæsenet og Handelen, eller som bidrage til at kjende vort eget eller fremmede Landes Historie og naturlige eller politiske Beskaffenhed.

4. Hvad hidtil er udrettet til Bondestandens Oplysning ved at uddele iblandt Bønder for en saare ringe Pris nogle tusende Exemplarer af det saa nyttige Skrift *Almuens Lærer*, er altsammen virket ved en eneste Mands Tilskud, som har baaret alt Tabet. Med hvad Begjærlighed Skriftet er læst, kan sluttes af, at foruden de alt uddelte ere over ni tusende Exemplarer alene

til Bønder forlangte; og med lige saa stor Begjærlighed ville vel andre for den ringere Almue lige saa gode og nyttige Bøger kjøbes og læses, naar Udgiften kunde blive saa dybt nedsat, som disse Kjøberes ringe Formue udfordrer. Selskabet tør af en eneste Mand ikke forlange mere, end hvad han dertil har bidraget, men fleres forenede Bidrag kunde her virke meget til Kundskabs Udbredelse hos den Del af Folket, hvor samme mest savnes. Det tillader derfor sine Medlemmer hertil at bestemme en eller flere Rigsdaler af deres aarlige Bidrage. Et Forslag haves, hvorledes tjenlige Bøger kunne paa mindst bekostelig Maade forskaffes Almuen, og indeholder samme tillige adskilligt til Skolevæsenets Ophjælpning paa Landet, som maaske kunde give Selskabet en ny og forskjellig Anledning til Virksomhed.

5. Til Opmuntring for de Hovedstadens Sogne, som bragte Arbejdshuse i Stand paa samme Maade, som i Frue Sogn var sket, har Selskabet forhen*) alt aabnet en talrig Subskription, hvor da tillige ogsaa subskriberes til Væverstoles Indretning, for derpaa at forarbejde til disse Arbejdshuses Bedste, hvad i samme spindes; og overlader man til Medlemmerne efter Behag at bestemme en eller flere Rd. af deres Bidrag til Forøgelse af den da aabnede Subskription. Et Forslag hertil har Selskabet alt da erhholdet fra et af dets værdigste Medlemmer, hvis utrættelige Iver og Medvirkning Hovedstaden har at takke for de første Indretninger af saadanne for de fattige saa hjælperige Arbejdshuse.

6. Til Opmuntring for Landboens huslige Flid med

*) Denne Subskription ses at have fundet Sted i 1788; da der imidlertid ikke var noget andet Sogn, som oprettede slige Arbejdshuse, indbetaltes kun den ene Rate af Indskuddene; ved Avertissement i Adresseavisen af 16. Juni 1790 indkaldtes Restbeløbet til Indbetaling, da der nu syntes at ville blive oprettet flere Arbejdshuse.

Håandarbejde, især i de lange Vinteraftener, er foreslaaet at bekoste Oplagssteder indrettede for alle Slags Manufakturarbejder, som Landboen kunde frembringe, og hvor de uden mindste Afdrag for Husleje, Provision etc. eller nogen Slags Omkostning for Fabrikanten kunde udsælges. Blev Selskabets Bidrag hertil saa anseligt, at Fabrikanten kunde, endog før end hans indbragte Varer solgtes, faa en Del af sammes Værd forudbetalt, vilde en saadan Indretning være saa meget nyttigere. Men det hele Anlæg udfordrer endnu Selskabets nøjere Overvejelse, inden det iværksettes.

7. Den af Selskabet for 3 Aar siden oprettede Forsørgningsanstalt for faderløse er en Art af de saakaldte Rentes viagères suspendues, som vi her i Landet endnu ikke have haft, og hvis Indretning erfares af den da trykte Plan, som faas hos Boghandler Hege-
lund for 8 Sk. — — — — —

At Indretningen virkelig kan holde alt, hvad loves, derom vil ikke mindste Tvivl kunne opkomme hos nogen; men at den Fordel, som de indsættende kunne have, ikke desto mindre kan være betydelig, ses deraf, at i den første Afdeling har de Børn, for hvilke 1786 til 11. Junii indsattes, til 11. Junii 1789 af deres Penge i 3 Aar haft $37\frac{1}{2}$ til $40\frac{1}{2}$ pCt. Indretningen behøver ingen Pengehjælp af Selskabet, og derfor anføres den her ligesom de trede næstfølgende alene som Foranstaltninger, der skyldes Selskabet deres Tilværelse, men hvortil dog intet af Medlemmernes aarlige Bidrag anvendes.

8. Da den under næstforegaaende Nummer anførte Anstalt kommer dem, for hvilke indsættes, egentlig og især ret til Nytte i deres modnere Alder, da jo længere Pensionens Hæving udsættes, desto større og varigere bliver samme, saa oprettes efter en dertil forfattet Plan en anden Forsørgningsanstalt

for unge Mennesker, som miste deres Fader, Moder eller anden Forsørger, inden de have fyldt 24 Aar, og altsaa inden de i Almindelighed kan antages at have lært saa meget, eller at være komne saa vidt, at de selv kunne ernære sig. At man med en meget ringe aarlig Udgift kan under saadanne Omstændigheder tilvende et ungt Menneske en god aarlig Hjælp, naar samme skal ophøre med hans 24de Aar, indses let. — — — — —

9. Til Hjælp for Husejere i Kjøbenhavn, at de saa meget hastigere kunne faa de paa deres Ejendomme hæftende sidste Prioriteter afbetalte, er en Understøttelseskasse oprettet, som har de fornødne Summer i Beredskab for at kunne paa den Maade, som dets Plan*) lover, hjælpe Ejere af Huse og Gaarde indtil den Værdi af 2 Tønder Guld.

10. Et Ugeblad har Selskabet holdt tjenligt at udgive, for i samme at kunne underrette dets Medlemmer eller andre om dets Bestræbelsers Fremgang. Alle Planer til foranførte eller andre her ej anførte Selskabets Foretagender blive der indrykkede med dertil udforderlige Beregninger; Forelæsningerne til hver Uge og deres Indhold der forud tilkjendegivne, og alt hvad Selskabet kunde agte fornødent eller nyttigt at bekjendtgjøre om dets Handlinger. Hvad Plads der endda bliver tilovers, bestemmes til nyttige Efterretninger, enten tagne af fremmedes Skrifter, eller af vore egne Landsmænd meddelte, til Økonomiens, Handelens, Fabrikers og Manufakturers Opkomst. Enkelte Mænd af Selskabet bestyre dette Ugeblads Udgive og imodtage med Taksigelser, hvad til saadan Hensigt tjenligt dem maatte tilsendes under Forfatterens Navn; thi intet anonymisk indføres. Arket betales med 4 Sk., men det tillades et

*) „Efterretning om en for kjøbenhavnske Huus-Eiere oprettet Hjelpe- og Besparings-Kasse og sammes Plan“. Kbhvn. 1790. 12 Sider.

Medlem at bestemme hertil den ene af de 4 Rdl., som han er forbundet aarlig at bidrage til Selskabets Foretagender, da han i saa Fald kuns betaler Arket med 2 Sk.

11. I Fald Selskabet kunde være saa heldigt, som det ønsker og haaber, med at udføre de her anmeldte eller andre flere lige saa nyttige Foretagender, tror det, at ingen fortænker samme, om det til selskabelig Fornøjelse bestemmer en Dag om Ugen og søger at erholde samme ved en god og velindrettet Koncert.

Hvad Musiken selv angaar, overlades samme til de Herrer Musici at bestemme, hvad enten de ere Medlemmer af Selskabet eller ikke; men som Tilhører kan ingen tage Del i denne Fornøjelse uden at være Selskabets Medlem, da han for sig selv betaler 3 Rd. aarlig og for hver Dame, han vil have Tilladelse at medbringe, 1 Rd. Til et godt Klavecin, Bogstol, samt det fornødne Antal af Stole gjør Skolens Kasse Udlæg og tillægger ogsaa, hvad som til Husleje, Ildebrand, Lysning og et Buds Lønning maatte behøves, i Fald det, som af Tilhørerne aarlig betales, ikke skulde være tilstrækkeligt. Saa længe Skolen staar i noget Udlæg for denne Koncert, bevilges 12 af dens Disciple fri Adgang til samme, da denne Tilladelse hver Gang tildeles dem i Skolen som en opmuntrende Belønning for deres Flid og gode Opførsel.

Gjennem dette Program ere vi altsaa satte i Stand til at kontrollere, hvor vidt vi have faaet alt med i vor Omtale af hvad Selskabet har udrettet. Til et Par enkelte Punkter ville vi knytte nogle Bemærkninger.

Til Bibliothekets Oprettelse har det skortet Selskabet paa Penge, og det blev derfor atter en af de anonyme Patrioter, der havde sat Skolen i Gang, som her traadte hjælpende til med et rentefrit Laan paa 2500 Rdl., der skulde tilbagebetales med $\frac{1}{20}$ om Aaret.

Ved Hjælp heraf indkjøbtes 6000 Numre, og i Avgust 1790 indbød Abraham Kall*) Lysthavere til at laane. For det første vilde han tilbyde Bogsamlingen Plads i sin Gaard og selv paatage sig Ulejligheden med Udlaanet, naar det kunde ske om Morgenen fra Kl. 8—9. Han var imidlertid bange for, at Bibliotheket ikke vilde blive benyttet til Stadighed og altsaa ikke betale sig, naar man ikke imødekom Tidens Smag, og den uegenlyttige Hædersmand tilbød derfor af sin egen Bogsamling 5—6000 historiske og belletristiske Skrifter til Udlaan i Forbindelse med de økonomiske Bøger, for at Søgningen kunde blive des større.

„Almuens Lærer“ udkom 1785—86 i Hæfter, der tilsammen udgjorde 2 Bind. Skriftet var oversat og omarbejdet fra det tyske af Provst Lauritz Hasse, der var Sognepræst for Grinderslev og Grønning Menigheder i Salling. Dels i fortællende, dels i dialogisk Form føres der her Diskurser om alle mulige Forhold i broget Blanding, om Børnetugt, Giftermaal, Banden og Sværgen, om Haver, Overtro og Mergel, om sand Gudskundskab og Guds frygt, om Humleavl, Tobaksrøgning, Ukyskhed, Heste osv., altsammen i letfattelig Fremstilling, saa at Bogen svarede til sit Navn: „Almuens Lærer, en nyttig Læsning for Menigmand i Dannemark og Norge.“ Den udkom da ogsaa i nyt Oplag. —

I Januar til Marts 1790 opfordres Selskabets Medlemmer til talrigt Møde ved gjentagne Opraab i Adresseavisen, da Bestemmelser angaaende Selskabets almindelige Bestyrelse skulle fastsættes.

Den 24. Februar og den 10. Marts holdtes offentlige Møder, paa hvilke Publikum kunde erholde nærmere Forklaring over de Planer, der vare udviklede i Minerva.

*) Minerva 1790 pag. 206—11: „Efterretning om et nyt Bibliotheks Oprettelse, hvorfra Bøger kan til Laans bekommes.“

Den 7. April afholdtes Møde paa Bryggernes Lavshus angaaende Selskabets egen Forfatning, hvortil man udbad sig talrigt Møde af Medlemmerne; det lader imidlertid ikke til, at dette har vakt Medlemmerne af deres Ligegyldighed, i det de atter indkaldes til Møde den 21. April, men med den Tilføjelse, at de fraværende Medlemmer anses at samtykke i, hvad Pluraliteten beslutter. Den 19. Maj blev der afholdt Møde angaaende Indretningen af Bibliotheket og Udlaanet fra samme.

Hele Sommeren og Efteraaret 1790 tier Adresseavisen om Selskabets Virksomhed, fra den 19. November og Aaret ud finde vi endnu fire Opfordringer til talrigt Møde, og endelig er Bekjendtgjørelsen om et Møde den 12te Januar 1791 paa Hjørnet af Nørregade og Skidenstræde det sidste Livstegn fra Selskabet. Det er maaske opløst paa dette Møde. Ved Ballings Død den 22. Januar 1795 skrev Frederik Thaarup i sin Biografi*) over ham: „Ethvert gavnligt Foretagende var han strax redbon til at yde sin Bistand. Derfor, da det saa herlige Frugter bebudende Selskab for Borgerdyd opstod i Kjøbenhavn, arbejdede han med trofast, uførtroden, velvillig Id som dets Sekretær. O! at Borgerdyd og ædel Nationalaand og Uegennytte og Opofrelses Hengivenhed maatte besjæle Staten! O! at Selskabets Virksomhed ikke havde været efemerisk!“

Hvis man tør gaa ud fra, at den sidste Sætning skal udtrykke en Beklagelse over Selskabets tidlige Død, er der hermed givet en Tidsgrænse udover hvilken det ikke har existeret. En anden indskrænkende Tidsbestemmelse kunde man maaske ogsaa se i et Avertissement i Adresseavisen for den 24. December 1793, saalydende: „Adskillige Medlemmer af Selskabet for Borgerdyd vedtog i Begyndelsen af Aaret 1786 ved Præ-

*) „Den virksomme Em. Balling.“ Kbhvn. 1795, pag. 20.

mier at opmuntre deres Tjenestefolk til at samle til Papirfabrikerne de linnede og uldne Klude, som ellers bortkastes og blive til ingen Nytte. Ejeren af Strandmøllen, Hr. Drewsen, bidrog fra sin Side meget til at befordre disse Selskabets Hensigter baade ved at under-

Emanuel Balling,

født den 13. December 1733 i Præstø,
død den 22. Januar 1795 i Kjøbenhavn.

rette Selskabet om, hvilke Sorter af Klude, og hvorledes behandlede, til Papirfabrikationen behøvedes og mest savnedes, som ogsaa ved at tilbyde sig, naar Kludesamlingen kunde ske paa bedre Maade end ved den paa Gaderne brugelige, da at ville for de Sorter, som til

Papirfabrikationen behøvedes, betale den dobbelte Pris. Uagtet saadant Hr. Drewsens Tilbud kunde dog disse udsatte Præmier ej virke meget, saa længe Selskabet indskrænkede sine Opmuntringer til dets Medlemmers Tjenestefolk. For da at kunne desto mere tilbydes her ved denne af Hr. Drewsen alt da forhøjede Pris saaledes, at for vaskede og tørrede Klude, men ej for de af Gadeskarnet opsamlede betales:

For hvert Pd. af blegede Hørlærreds Klude . . .	4 Sk.
- - - - - Blaarlærreds - . . .	3 -
- alt ubleget Linned og Sejldug, Pundet . . .	2 -

Saaledes beskafne og for denne Pris imodtages og betales de i Kjælderen under Professorgaarden Nr. 176 i St. Pederstræde lige over for St. Petri tyske Kirke.“*)

Skulde det være Selskabet, der spørger endnu? vi ere ikke tilbøjelige til at tro det. Den nævnte Professorgaard var Abraham Kalls, hvor Hovedkvarteret for Kludesamlingen har været i Selskabets Levetid og er forblevet efter dets Ophør, i det han har interesseret sig for Sagen. Hvis Tilbudet var udgaaet fra Selskabet, havde dette nok sat sit Navn under det; det skyldes vist alene Fabrikant Drewsen.

I Romaner og Skuespil af den gamle Skole lades Læserne ikke ved Slutningen i Uvissted om de agerende Personers Skæbne, alt bliver nøje forklaret, saa at man kan lukke Bogen med roligt Sind. Den nyeste Tids Forfattere ynede derimod meget ofte at lade deres Værker ende med Spørgsmaalstegn, enten for Effektens

*) Dette Avertissement fremkaldte i April et andet Tilbud fra Nelthropp & Harris, der ejede Ørholm. De gav de samme Priser, men lovede den Tjenestepige, der leverede den største Kvantitet, 20 Rdl. i Præmie; 1 Præmie paa 10 Rdl. og 1 do. paa 5 Rdl. for de nærmest største Kvantiteter til Aarets Udgang.

Skyld eller for at give Folk noget at spekulere over, eller fordi Forfatteren har filtret sig saaledes ind i de af ham opkastede Problemer, at han ikke selv kan rede sig ud af dem. Naar denne lille Udsigt over Borgerdydsselskabets Historie paa moderne Vis kommer til at sluttet med uløste Knuder, saa er det i hvert Fald ikke for Effektens Skyld. Der er majsommelig søgt efter i Arkiver og Datidens Aviser m. m. om nærmere Angivelse af Maaden, hvorpaa Selskabet er opløst, thi at det indre Kjævleri har været Grunden til Opløsningen synes Sandsynlighed at tale for. Om vi ikke havde andre Beviser, saa fremgaar det klart af Jens Bertel Møllers Papirer*), at der maa have været store Spektakler i Selskabet, og navnlig fremhæves Præsten, Professor Peder Hansen og Professor M. H. Sevel ved Blaagaards Seminarium som dem, der satte Ufred, især fordi de vilde have Bestyrelsen af Skolen. De stiftede ligefrem Sammensværgelse. „Disse to Professores, Sevel og Hansen, stak Hovederne sammen for at hæve Professor Kall og selv komme i Skoledirektionen. I Selskabets Forsamling gjorde de mangfoldige Ophævelser om en bedre Skoleindretning, og da de ansaa Professor Kall for en slet Bogholder, fordrede de, at han skulde gjøre Selskabets Regnskab for Skolens økonomiske Forfatning.“ Med disse Ord ender det Fragment af „Borgerdydsskolens Historie“, som dens første Bestyrer har efterladt sig. Vi kjende som sædvanligt intet nærmere til Striden; Kall har naturligvis ikke villet give efter for Hansen, der fra alle Sider skiidres som en ubehagelig og hovmodig Person, — hans Opblæsthed stammede maaske fra, at han havde haft den Ære at die ved samme Bryst som Kristian VII, i det hans Moder havde været Kongens Amme; — Kall sejrede i Striden og var endnu i 1795

*) „Vor Ungdom“ 1883, pag. 156—157.

i Spidsen for Skolen. Rimeligvis har denne Tvist ført til Skolens Udsondring fra Selskabet, og det kan ikke være denne Kontrovers, der har givet Stødet til Selskabets Opløsning, da Skolens Udsondring er en fuldbragt Kjendsgjerning i Januar 1790, da den ovenfor anførte Udsigt over Selskabets Foretagender og Planer er trykt i Minerva, — det hedder jo udtrykkelig „den for hen med Selskabet forbundne Skole“. Det er meget uheldigt, at Møller ikke har faaet sin Fortælling fortsat noget længere ned i Tiden, han kunde næppe have undgaaet at berøre, hvorledes Selskabet er gaaet til Grunde; nu faar det staa hen. At det ikke er omtalt i Datidens Blade og Tidsskrifter, ligger i disses Karakter; de første indeholdt kun sjælden, hvad vi kalde Bynyt, det behøvedes ikke, i de mangfoldige Klubber og Foreninger, der grasserede i den Tid, fik man gennem Samtale tilstrækkelig Føde i den Retning, — de sidste, Tidsskrifterne, vare mere eller mindre æsthetiserende. Maaske kan man af et eller andet Privatbrev fra et af Selskabets Medlemmer komme til Klarhed om de nærmere Omstændigheder.

Hvorledes har man endvidere afviklet de Forhold, hvori Selskabet stod til de Foretagender, som det havde sat i Gang? Udgivelsen af et Ugeblad er næppe bleven til noget, der findes i hvert Fald intet saadant paa vore store Bibliotheker. Vi tro heller ikke, at den paatænkte Kreditkasse for Husejere er kommen til Udførelse; den endnu eksisterende Kreditkasse for Husejere i Kjøbenhavn, der er oprettet nogle Aar efter at Selskabets Plan var udkommen, synes ikke at staa i direkte Forbindelse med Selskabet. *) De dets Bibliothek tilhørende

*) At derimod Abr. Kall har virket for Oprettelsen af denne sidste Kasse, hvis Foranledning var den store Ildebrand 1795, er vist.

Se Thaarup: „Fædrenelandsk Nekrolog“, pag. 32.

Bøger have sikkert været stemplede med Selskabets Mærke, den urokkelige Klippe, og det er da paafaldende, at ingen af dem, saa vidt vides, er naaet til vor Tid. Dette synes at tyde paa, at Samlingen er gaaet over paa en enkelt Haand; maaske har Abraham Kall, der havde haft Bestyrelsen af Bibliotheket, faaet dette overdraget til sig og indlemmet det i sit eget; i saa Tilfælde kan det let forklares, at intet Spor er tilbage af Selskabets Bogsamling, i det Kalls Gaard tog Skade i Bombardementet. Dog det er naturligvis kun en Gisinging.*)

Men Børneforsørgelseskassen? Denne synes jo dog at have været i fuld Gang i 1790 og maa altsaa have siddet inde med Kapitaler. Har den fortsat sin Virksomhed eller afviklet de Krav, man havde paa den? Der er intet fundet i Arkiverne herom, skjønt man dog var berettiget til at tro, at et saadant Foretagende ikke kunde være Statsmagten uvedkommende. En kyndigere og heldigere kan maaske en Gang besvare alle disse Spørgsmaal.

En Ting staar endnu tilbage, inden vi skilles fra Selskabet. Den, der har fulgt Selskabet gennem disse Blade har set, at dets oprindelige Formaal var klart nok at virke for Tarvelighed; Tyge Rothe forplumrede dette Standpunkt aldeles ved sine Udtalelser om, at der ingen virkelig Luxus var tilstede, som trængte til Modarbejdelse, — der blev kæmpet og stridt herom, indtil det oprindelige Formaal sejrede, og man erklærede, at Tarvelighed var den Borgerdyd, til hvis Udøvelse der for Tiden var mest Trang. Set med vor Tids Øjne falder der et vist komisk Skjær over Tarvelighedsapostlene, over disse Forsøg paa at skrue Moderne og Kravene til forøget Livsnydelse tilbage, man

*) Det kunde ogsaa tænkes, at Skolen var bleven Ejer af Samlingen, i hvilket Tilfælde Bombardementet ligeledes har gjort en Ende paa den, i det Skolens Gaard brændte 1807.

trækker paa Smilebaandet over de velmente, men snurige Vedtægter, men et nyt Lys kommer til at hvile over Selskabet, naar man erfarer, at det er fremstaaet som Svar paa en Opfordring fra Statsmagten.

Det var den økonomiske Periode, hvor man søgte at fremelske Industri og Fabriksdrift i Indlandet, det koste hvad det vilde, uden at man tillige overvejede, om disse Foretagender ogsaa passede for Landet; ved stærk Beskyttelse for de anlagte Fabriker eller endog ved Indførselsforbud vilde man opnaa at sætte dem i Stand til at kunne udholde Konkurrencen med Udlandet, der maaske leverede baade bedre og billigere Varer. Idealet var, at enhver Stat kunde forsyne sig selv med alle sine Fornødenheder uden at være afhængig af Udlandet. Naar blot Pengene bleve i Landet, var alting godt, selv om man maatte betale de kunstig fremdrevne Fabrikers Varer i de dyreste Domme.

Ved Siden af det faderlige Overformynderi, som Kongemagten udøvede over de kjære Arveundersaatters Gjøren og Laden i alle mulige Forhold, er derfor Hensynet til den indenlandske Industris Fremme et Hovedsynspunkt for det 18. Aarhundredes Luxusforbud. Ret besét, er Luxus'en kun rigtig vederstyggelig, naar det er udenlandske Varer, der ødsles med.

Betragte vi derfor det Luxusforbud, som her hjemme gaves ved Forordningen af 20. Januar 1783,*) ville vi baade i dens forudskikkede Begrundelse og i selve Forordningens Paabud finde disse angivne Træk stadfæstede. Det hedder saaledes:

*) Foruden Forord. af 20. Januar 1783 er der i denne Periode givet mange andre Bestemmelser, der enten supplere eller korrigerer dette Lovbud, hvilke det imidlertid vilde blive for vidtløftigt for os at gaa ind paa.

„Ligesom Kongen Selv med Mishag har bemærket og ved Undersøgelse end videre erfaret, at der er i Hans Lande en Overdaadighed,*) som, ved at forbruge fremmede Sager, endog langt over det nødvendige, udbringer til fremmede Landets Formue, og ved at forøde Landets egne Varer, berøver os en vigtig Del, af hvad til fremmede skal sælges, saa har Han ogsaa lagt Mærke til, at Familierne, som dog udgjøre Staten, blive ved saadan Overdaadighed dels udarmede, dels svækkede, hvad enten disse saa selv vælge en deres Kræfter overstigende Pragt, eller og de for en Slags Anstændighed nødes til at følge de rigeres Exempler. For da at standse dette Onde, komme de Familier til Hjælp, som ønske Lindring, og derved bringe en Tarvelighed tilbage, der kunde være nyttig for Familierne, og paa saadan Maade gavnlig for Staten, at hvad Folk allerede ejede, kunde saa vidt muligt nyttes af dem, og at ingen god Nærings- og Arbejdsvej derved besynderlig skulde lide, bliver følgende hermed befalet:

1. Det maa herefter ikke være nogen af Undersaatterne tilladt af Sølv eller Guld at bruge enten paa dem selv eller i deres Huse, det er ved Selskaber, andet end Daaser, Kaarder, Spænder, Ærme- og Halsknapper, Uhre, Etuis, Skeer, Knive, Gaffer eller de saakaldte Bordbestik, samt Lysestager og Sukkerbøsser, Theskeer, Sukkertænger, og hvad andet smaat kan være ved Bordene, ligesom og Bønderbægere og saakaldte Tomlinger; hvortil endnu kommer Ringe, og hvad Fruentimmer bruge til Øren og om Halsen, samt hvad Bondestandens Pynt af massiv Sølv kan være, og hvad andet til personlig Brug inden Døre Folk kan have, ligesom og indtil 8 Fade til Bordet, samt Terriner og Kaffekander for dem, som nu allerede have saadanne, da alt

*) Udhævelserne ere Forordningens egne.

andet til Taffel- og Theborde henhørende Guld- og Sølv-tøj ej mere skal være tilladt at bruges; dog maa det Sølv, som Løbere og Jægere bære, fremdeles vedblive; og glatte Sølvknapper i Liberiklæder kan være tilladt for dem, som samme vil give. I øvrigt skal alt fremmed Guld- og Sølvarbejde, som herefter i de kgl. Lande indføres, være at konfiskere, hvor det forefindes; da derfra intet undtages, uden hvad rejsende enten føre med sig til personlig Brug eller som virkeligt Flyttegods lade indbringe.*)

2. Alle Sølv- og Guldgaloner paa nye Klæder, samt Kvaster, og hvad Navn saadant af Guld og Sølv paa Klæder kan have, skal fra denne Forordnings Bekjendtgjørelse være forbudet. Dog, paa det ingen skal tage Skade, kan enhver bære saadanne nu allerede havende Klæder indtil 1. Jan. 1786. Herfra undtages de Uniformer, som Kongen Selv befaler og bestemmer, af hvem de maa bæres, eller og allerede har befalet for visse Personer i Hans virkelige Hof- og Militærtjeneste staaende, og som ingen anden maa fordriste sig til at bære.

3. Broderte Klæder, være sig med Guld, Sølv eller Silke, maa ingen Mandspersoner fra 1. Febr. 1783 lade sig gjøre, da de kan opslide dem, de have allerede, indtil 1. Jan. 1786. Det samme gjælder om Chaberaquer og Haanddækkener til Heste. Dog, for at de, som hidtil enten have beskæftiget sig eller næret sig ved Broderiet, ikke skal tabe aldeles dette Arbejde, tillades indtil videre, at Fruentimre maa bære Broderi af Silke, naar det, hver Gang et Stykke, lidet eller stort, her er blevet færdigt, efter foregaaende Bevisliggjørelse og behørig Attest om

*) Smlgn. VIII og X Vedtægt.

sammes Forfærdigelse her i Landet, bliver stemplet i Kjøbenhavn paa den anordnede Halle; men i de andre Kjøbstæder saa vel som paa Landet foranstaltes saadan Stempling af vedkommende Embedsmænd, som Politiets Administration er anfortroet, da Stemplet bliver Kongens Navn i Chifre med Aarstal og Omskrift: Til Brug. I øvrigt tillades det Fruentimmerne indtil 1. Jan. 1786 at kunne bære de broderede Klæder, som de nu have.

4. Alle Klæder og Klædestykker af Brokade, eller hvori Guld og Sølv er indvævet, ligesom og alt hvad med fremmede Stene er indfattet, være sig ægte eller uægte, maa tilligemed ægte og uægte Perler ikke bæres eller ses paa nogen efter den 1. Jan. 1784. Dog undtages, som sædvanlig, de af kostbare Stene gjorte Præsenter, hvormed Kongen og det kgl. Hus har benaadet nogen. Fra 1. Jan. 1784 maa og al Brug ophøre af Plumager og alle fremmede Kniplinger, ligesom og alle saakaldte Points. Men lader nogen af Stene, som falde i Kongens egne Lande, noget forarbejde, skal det med Attest kunne bevises, at det virkeligen her er gjort af Landets egne Stene.

5. Al ægte Forgyldning eller Forsølvning saa vel paa Vogne som paa Møbler og i Husene, maa fra denne Forordnings Publikation ej mere gjøres eller af nogen bestilles.

6. Alle Knapper til Mandfolkkklæder, de befalede Uniformer alene undtagne, skal for alle herefter forarbejdede Klædestykker være enten af Tøjet eller og her gjorte Silke- og Kamelhaarsknapper. De gemene Bondeknapper maa alene beholdes.

7. Mandfolk tillades at bære til 1. Jan. 1786 hvad Klæder, som de af Silke og Fløjl nu kan have, og saadanne som de nu ere, for saa vidt som § 4

det ikke indskrænker; men det skal fra bemeldte Dag være Mandfolk forbudet at bære, og fra denne Forordnings Publikation at lade gjøre Kjoler eller Overkjoler af Silke eller Fløjl; dog maa, for vore Fabrikers Skyld, dette Kjøn bære indenlands gjorte Silke-Underklæder og Strømper ligesom og Underfoder af Silke, men Fløjl skal aldeles herefter være Mandfolk forbudet. Saa maa og alle Silketørklæder, som ikke kan to's, ej mere bæres. Men ligesom dette Forbud ej angaar Manchester og andre Bomuldstøjer, saa strækker det sig ej heller til de saakaldte halv Silke- og Linned-, og halv Silke- og Bomulds-, samt halv Silke- og Uld-, og halv Silke- og Florettøjer, hvilket alt, naar det bevisligen her er gjort, maa som tilforn, være tilladt at bæres.*)

8. Fra 1. Jan. 1786 bortfalder ganske al Brug af Pelsværk til Border og Stadsklæder. Derimod til Overkjoler og for Varme bruges derefter alene indenlandsk Pelsværk, og af fremmed alene det saakaldte Graaværk.

9. Tjenere ved kgl. Embedsmænd og andre maa fra 1. Jan. 1786 af Silke intet bære uden Haarpunge, Piske, Halsbaand og Strømper. Tjenestepiger fra samme Tid heller ikke af Silke, undtagen Kaaber og en sort Silkekjole.

10. Fra 1. Jan. 1786 maa paa Fruentimmerklæder ikke bæres andre Garniturer end af Tøjet, eller naar de ikke ere deraf, da ej til højere Pris end 16 Rdl., ligesom og fra 1. Febr. 1783 alle Garneringer, der af ny gjøres, skal være efter hvad derom her er fastsat. Alle italienske og andre Blomster, saa vidt de ej her bevisligen ere gjorte, skal fra

*) Smlgn. IV, V og VII Vedtægt.

1. Jan. 1786 ganske være forbudne at bæres, ligesom ingen nye fra nu af mere maa indføres; og ej heller fra nu af Folio paa nye Klæder, som bestilles, eller paa nogen anden Maade at bæres, herefter vorde anvendt.

11. Tjenestepiger maa ikke bære paa Hovedet Sætter, som have kostet mere end 1 Rdl. til 9 Mk., deres Bryllupsdag undtagen, og heller ikke have Ørenringe.

12. Hver Tjener, som overbevises om at lade sig af en Frisør frisere, skal i Mulkt for hver Gang betale 4 Rdl.

13. Alle Stuebetræk af Silketøj, ligesom og alle Vinduesgardiner af Silke, forbydes aldeles herefter at lade gjøre.*)

14. De allerede gjorte Forbud igjentages og følgende Poster forbydes aldeles herefter at maa indføres i de kgl. Lande: a) Alle Møbler, af hvad Navn de ere, hvorunder ogsaa alle Gulvdækkener henhøre. b) Vogne af alle Arter som og Hestegeschirrer. c) Alle fuldfærdiggjorte smaa og store Uhrer. d) Alt fremmed Glas, Porcellæn og Fajance, hvorfra Spejle indtil videre undtages; dog forbeholdes det ostindiske Kompagni ligesom og Kanal-Kompagniet de dem oktrojerede Rettigheder, ligesom under dette Forbud ej heller forstaas det, som rejsende enten til personlig Brug medbringe eller som virkelig Flyttegoods lade indføre.**)

15. Saa vel for at indskrænke Overdaadighed, som for at lette Undersaaternes Udgifter, befales end videre følgende: a) Til Middag maa herefter ingen ved

*) Smln. XVI Vedtægt.

**) Smln. XI, XIII og XIV Vedtægt.

Gjæstebudde give mere end 8 Retter, smaa og store Fade iberegnete, og dertil, foruden Salater og hvad dertil regnes af indenlandsk, højst 4 Sorter Dessertsager, foruden her voxne Frugter, saa at alle fremmede Konfekturer, saa vel vaade som tørre, bortfalde. b) Til Aften maa ingen Undersaat give mere end 6 Retter, smaa og store Fade iberegnete, og foruden Salaten højst 2 Sorter Dessertsager med her voxne Frugter. c) Til Bordet og ellers maa ej gives ved Gjæstebudde andre end den egentligen saakaldte hvide franske Vin og fransk Rødvin, samt Mallaga- og Maderavin; hvorimod andre fine Vine og Likører samt gammel fransk Vin og fremmed Øl forbydes; men Punsch kan gives til hvem det forlanger. d) Til Bryllupper og andre dermed lige Højtideligheder maa gives to Fade og to Sorter Dessertsager mere end ved sædvanlige Gjæstebudde. Endeligen maa fra 1. Okt. 1783 ingen fremmede Madvarer og ingen fremmede tillavede Spiser, hvortil her i Landet Hovedingredienserne have, enten gives ved Gjæstebudde eller falholdes, og til den Ende averteres i Aviserne. Dog, da herunder ikke forstaas fremmede til Mad fornødne og brugelige Ingredienser, skal det ved en Plakat, som General-Land-Økonomi- og Kommerce-Kollegium haver at bekjendtgjøre, nærmere bestemmes, hvad som skal agtes at være forbudet. Saa maa og herefter alene de Vine, som i den foregaaende Artikel ere tilladte, i Vin- og Værtshuse fra 1. Jan. 1784 skjænkes og falholdes, ligesom og i Aviserne averteres. Det samme gjælder om fremmede Ølsorter og fremmede her indførte tillavede Likører, hvilke hverken maa skjænkes, falholdes eller i Aviserne averteres fra 1. Okt. 1783. I øvrigt vil Kongen med Velbehag

anse, at Undersaatterne, for at nytte hvad de nu eje, bruge det indtil de fastsatte Tider, ligesom og at de siden efter endog indskrænke sig under, hvad her saa vel i Henseende til Spise og Drikke er tilladt, som og i Henseende til alle andre oven opregnede Poster. Paa det denne Anordning kan efter dens Publikation blive ved at være til Undersaatternes Bedste i en bestandig Erindring til Efterlevelse, skal den aarligen i alle Kjøbstæder i de kgl. Riger og Lande oplæses af alle Prædikestole første Søndag efter Nytaar og første Søndag i Juli Maaned. Da Kongen har den Tillid til Sine Undersaatter, at de, skjønnende deres eget Gavn, skal selv glæde sig ved denne Tarvelighedsforskrift og vaage derover, saa vil Han ikke ved Politi- eller andre Tvangsmidler nu for det første se dets Iværksættelse befordret.*)"

Det ligger uden for vort Formaal at undersøge, hvor vidt der her hjemme virkelig har været Overdaadighed tilstede eller ej, og i bekræftende Fald, hvor dybt den da har strakt sig ned i Samfundets Lag; vi ville ikke diskutere, om der paa dette Tidspunkt i højere Grad end til andre Tider har været en gjennemgaaende Tendens til at leve over Evne, som har kunnet være en reel Berettigelse for Staten til at gribe ind. Hensigten med disse Aktstykkers Udgivelse er kun rent refererende at fremstille faktiske Begivenheder.

Uden Tvivl staa Forordningen og det kongelige Løfte om med Velbehag at anse Indskrænkninger under Forordningens angivne Maal i Forbindelse med

*) Smlgn. II, III og XXX Vedtægt.

Selskabets Oprettelse. Selskabet bestræbte sig for at være et virksomt Middel til det kongelige Buds Gjen- nemførelse, det bejlede til det kongelige Velbehag ved sine Vedtægter, og det er os nu klart, at det kun vilde have den tilsagte Løn udbetalt, naar det i fuldt Alvor søgte om at erholde Navnet:

Det kongelige Selskab for Borgerdyd.

The following table shows the results of the
 experiments conducted at the University of
 Cambridge, England, in 1911, 1912, and 1913.
 The table is arranged in three columns, the
 first column giving the date of the
 experiment, the second column the
 number of subjects, and the third
 column the results. The results are
 given in terms of the number of
 correct answers out of a total of
 100. The results are given in
 terms of the number of correct
 answers out of a total of 100.

The following table shows the results of the

Bilag.

Liste over Medlemmerne af Selskabet for Borgerdyd.*)

Optagne $^{15}/_4$ 1785.

- × 1. Schouboe, Major ved Prins Frederiks Regiment.**)
- 2. Döllner, Nicolaj, Revisor for den grønlandske Handel.
- × 3. Bradt, Frederik Ludvig, Fabrikdessinatør.
- 4. Michelsen, Inspektør ved Sejldugsfabriken.
- + 5. Hersleb, Konferensraad.***)
- (×) 6. Wissing, Brygger og Oberformynder.†)
- 7. Schouboe, Knud Sørensen, Skræder.
- 8. Orlamundt, Johan Christian, Kjøbmand.
- 9. Pullich, Joh. Balzer, Baandfabrikør.
- 10. Eller, Hans Bruun, Vinhandler.
- 11. Henrichsen, C. F., Hof-Bager.
- 12. Karlebye, Jens, Hof-Billed- og Stenhugger.
- 13. Stibolt, Andreas Henrik, Kammerherre, Ekvipagemester.
- 14. Lorentzen, Andreas, Kræmmer.
- 15. Lütken, O., Søkapitajn.
- 16. Fabricius, Chr. Albrecht, Kancelliraad og Generaladministrator for Lottoet.

*) Efter et Par trykte Lister paa det store kgl. Bibliothek og Underskrifterne paa Selskabets Grundlove, beroende sammesteds.

***) Ved Tegnet × angives, at Medlemmet er gaaet ud i Tidsrummet mellem $^{26}/_9$ 1785 og $^{15}/_4$ 1786.

****) Ved Tegnet + angives, at Medlemmet er gaaet ud inden $^{26}/_9$ 1785.

†) Udelukt $^{31}/_3$ 1786, som den, der ej har villet underskrive Lovene. Tegnet (×) anføres ved de andre Medlemmer, der ere i samme Kasus.

17. Pontoppidan, Justitsraad.
 × 18. Schjøth, Kornskriver
 + 19. Moth, Kammerherre.
 20. Mathiesen, Jens, Justitsraad, Revisor i Admiralitetet.
 21. Schytte, Jens Wissing, Kancellisekretær.
 × 22. Antworskow, Kancellist.
 23. Wulff, David Christian Emanuel, Brygger.
 × 24. Bang, Kancellist.
 × 25. Dan, Erich Christian, Justitsraad og 1. Departementssekretær ved Søetaten.
 26. Drachardt, Henrik Stub, Kopist, Studiosus.
 27. Sletting, Ebbe, Kopist.
 28. Westerberg, Georg, Krigskancellisekretær, Kancellist.
 × 29. Wildschjøth, Justitsraad.
 30. Gran, Obergraver.
 31. Bærens, S. G., Kammerraad.
 × 32. Dahl, Johann Christian, Student.
 33. Brink, Niels, Fuldmægtig ved det kgl. Bryghus.
 (×) 34. Wahl, Student.
 × 35. Lassen, Ekvipageskriver.
 (×) 36. Monradt, Kancellisekretær.
 37. Casse, Johan, Urtekræmmer.
 38. Beeken, Friederich Wilhelm, Hof-Skomager.
 39. Bertelsen, Friderich Ulrich, Justitssekretær og første Korrespondent ved Lottoet.
 40. Næsted, Michael, Kancelliraad.
 × 41. Becker, Hans Joachim, Kancellisekretær og Materialforvalter.
 42. Møller, Peter, Brygger.
 43. Gude, Haagen, Hofkasserer.
 × 44. Lunnum, P., Kammerraad og Brygger.
 45. Winge, Sewerin Nielsen, Stadsrådgiver.
 46. Egeberg, Ole, Inspektør paa Søakademiet.
 + 47. Faye, Student.
 + 48. Horn, Lic. medic.
 × 49. Petersen, Student.
 × 50. Bie, Kancelliraad.
 + 51. Kruuse, Student.
 52. Kall, Abraham, Professor.
 53. Meynert, Andreas Ewald, Kammerraad og Renteskriver i det vestindiske Kontor.
 54. Hegelund, Jens, Revisor ved Tallotteriet.
 55. Tuxen, Generalkrigskommissær i Helsingør.
 56. Schwartz, Frederik, Instruktør ved de kgl. Skuespil.

III

- × 57. Tode, Johann Clemens, M. Dr., Prof. og kgl. Hofmedikus.
- + 58. Friis, Kancelliraad.
- (×) 59. Hartzén, Sekretær.
- × 60. Voltelin, Kancelliraad.
- 61. Raunkilde, Søren, Kopist i Rentekammeret.
- (×) 62. Noor, Grosserer.
- (×) 63. Schmith, Højesteretsadvokat.
- + 64. Schindel, i Generaltoldkammeret.
- + 65. Saxtorph, Professor.
- 66. Hegelund, Jacob, Kopist i Rentekammeret.
- 67. Bruun, Andreas, virkelig Etatsraad.
- 68. Balling, Emanuel, Revisor ved det kgl. Lotto.
- × 69. Steinmann, Boghandler.
- × 70. Dajon, Bygningskommissær.
- 71. Drewsen, Jacob, Vinhandler.
- 72. Suhr, Johan Christopher, Tømmermester.
- 73. Bastholm, Dr. Konfessionarius.
- 74. Olufsen, Ole Christian, Student, Landmaaler.

Optagne den ²⁰/₄ 1785.

- 75. Lorentzen, Paul, Vintapper.
- × 76. Kirsting, Generalavditør.
- (×) 77. Birch, Student.
- 78. Kye, Hans, Kjøbmand.
- 79. Helt, Wilhelm, Kjøbmand.
- 80. Walling, Lars, Hosekræmmer.
- 81. Gleerup, Peder, Klædekræmmer.
- × 82. Smith, Hof-Blikkenslager.
- 83. Hvidt, Niels, Hørkræmmer.
- × 84. Beckmann, Henrich, Alumnus paa Coll. Medic., cand. philol.
- 85. Schall, Niels, Dansemester.
- × 86. Plum, Kjøbmand.
- × 87. Gandil, Kontorbetjent.
- (×) 88. Hellesen, Kasserer.
- 89. Christensen, Niels, Fuldmægtig ved Holmens Reberbane.
- × 90. von Aller, Kontorbetjent.
- × 91. Jørgensen, Hinrich, Mægler.
- × 92. Scheidtmann, Johan Conradt, Klædefabrikør.
- 93. Selstrup, Joen Erich, Brygger.
- × 94. Hempel, Brygger.
- (×) 95. Pauli, Etatsraad.
- 96. Lind, Hans, Brygger.
- (×) 97. Fabritius, Søløjtnant.

- × 98. Köhne, Bogholder.
- 99. Rud, Jens.
- 100. Smidt, Caspar August, Møller paa Svanemøllen.
- 101. Roggow, Carl Friderich, ved Limfabriken paa Amager.
- 102. Kellermann, Kammerraad.
- × 103. Schottmann, Murmester*)
- 104. Lindam, Peter Holger, Negotieassistent.
- (×) 105. Schmith, Kjøbmand.
- (×) 106. Werligh, Kopist.
- (×) 107. Andersen, Kjøbmand.
- × 108. Treeld, Kancelliraad.
- 109. Kruse, Paul, Kommandørkapitajn.
- × 110. Lund, Student.
- × 111. Rafn, Christian, stud. jur.
- × 112. Rafn, Caspar Conrad, stud. philol.
- × 113. Rafn, Emanuel, cand. philol.
- × 114. Köhne, Kontorbetjent.
- × 115. Friis, Kontorbetjent.
- (×) 116. Wium, Kapitajnløjtnant.
- 117. Falck, Morten, Møller.
- × 118. Boetius, Fuldmægtig.
- × 119. Herløw, Hans J., Passskriver.
- (×) 120. Ronkild, Student.
- (×) 121. Cortsen, Kancelliraad.
- 122. Pflueg, N. H., Kapitajn i norske Livregiment.
- (×) 123. Lycke, Bogholder.
- 124. Haagen, Hans, Højesteretsadvokat.
- + 125. Coldevin, Kancellist.
- × 126. Gerken, Gartner.
- (×) 127. Sneedorph, Søløjtnant.
- (×) 128. Lassen, Justitsraad.
- × 129. Tetens, Student.
- 130. Schjøtt, Chr. Diederich, Etatsraad.
- (×) 131. Bøgh, Student.
- 132. Krüger, Johann Theodor Hinrich, Kapitajn i norske Livregiment.
- 133. lockross, Nicolay Andreas, Sekretær ved asiatick Kompagni.
- × 134. Borgen, Student.
- 135. Skibsted, Brygger.
- 136. Fint, Kapitajn af Infanteriet.
- (×) 137. Qvist, Kobberstikker.

*) Udgaet paa Grund af Dødsfald.

- × 138. Esmarck, Student.
- 139. Ferslev, Jens, Student.
- 140. Simesen Rasmus, Student.
- 141. Abildgaard, Peter Chr., Professor, Dr. med.
- 142. Bugge, Frederik, Sekretær ved den kgl. Chatolkasse.
- 143. Pfrieme, Ernst Ludvig, Kirurgus.
- 144. Fint, Andreas, Brygger.
- + 145. Bøgild, Provisor.
- × 146. Schæffer, Berider.
- 147. Unmack, Martin Andreas, Kopist i Gen. Toldkammeret.
- 148. Andresen, Christopher Schrøder, Student.
- + 149. Rothe, Etatsraad.
- 150. Looft, Martin, Kontrollør.
- × 151. Lund, Brygger og Kjøbmand.
- 152. Brunbeck, Kopist i Gen. Toldkammeret.
- 153. Lem, Peder Mandrup, Musikus.
- 154. Prytz, Chr., Superkargo.
- 155. Holst, Jens Peter, Stadskapitajn.
- 156. Lund, Chr. Carl, Fuldmægtig i Generalitetet.
- 157. Møller, Niels, Stadsbedemand.
- 158. Horrebow, Peder, Bogtrykker.

Optagne den $\frac{2}{5}$ 1785.

- 159. Bülow, Gehejmerraad og Staldmester.
- 160. Bülow, Kammerherre og Marskalk hos Kronprinsen.
- × 161. Bertouch, Kammerherre og Deputeret.
- 162. Stibolt, Ernst Wilhelm, Kapitajn af Søetaten og Generaladjutant.
- (×) 163. Brockenhuus, Kammerjunkere.
- 164. Lindencrone, Johan Friderich, Kammerherre.
- 165. Aaskow, Etatsraad og Livmedikus.
- 166. Wadum, Chr. Hee, Forstander for Vajsenhuset.
- × 167. Rothe, Assessor.
- (×) 168. Becher, Kammersekretær.
- × 169. Harboe, Kapitajn.
- × 170. Juel, Professor og Portrætmaler.
- 171. Mangor, Chr. Elovius, Stadsfysikus, Dr. med.
- 172. Cramer, Erich Christopher, Hof- og Stadretsprokurator.
- (×) 173. Dodt, Agent.
- 174. Lange, Hinrich, Klædekræmmer.
- × 175. Ulsøe, Henrich, Informator for Pagerne.
- 176. Schmith, Fr. W., Klædekræmmer.
- (×) 177. Heysen, Klædekræmmer.

- × 178. Rosenstand, Johan Philip, Fuldmægtig i det vestind. guineiske Rentekammer.
- × 179. Prinsløw, Garderobemester.
- 180. Korfitzen, Thomas Johan, Fuldmægtig i Rentekammeret.
- 181. Lund, Lars Olsen, Juvelerer.
- 182. Liebenberg, Johan Detlef, Bundtmager.
- 183. Thaarup, Christen, Renteskriver ved Toldkammeret
- (×) 184. Sommer, Regimentskvartermester.
- × 185. Lund, Chr. A., stud. theol.
- 186. Müller, Johannes, Lærer ved Vajsenhuset.
- × 187. Krieger, Carel, Søløjtnant.
- 188. Sandrue, Hans Christopher Hersleb, stud. theol.
- 189. Schythe, Jørgen, Kollektør.
- × 190. Hintze, Nicolaus, Dr. med.
- × 191. Balling, M. J., Regimentskvartermester ved Kongens Regiment. *)
- 192. Klagenberg, Reinholdt Jacob, cand. jur.
- 193. Rosenvinge Kolderup, Peder, cand. jur.
- × 194. Holm, Inspektør.
- 195. Lützwow, Johan Henrich, Undertøjmester, Kapitajn i Søetaten.
- 196. Winslow, Fr. Chr., Professor.
- × 197. Dajon, Billedhugger.
- 198. Qvotrup, Rasmus, Fuldmægtig i Rentekammeret.
- × 199. Horn, Fuldmægtig.
- 200. Anthon, Adam Gottlob, Kopist.
- 201. Købke, Johan Peter, stud. theol.
- (×) 202. Thommesen, Kræmmer.
- 203. Bech, Adam Chr., Extraskats Foged.
- × 204. Münch, Hans Peter, Kancellist i Generalitetet.
- 205. Brendstrup, Andreas Rasmus, Mesterskræder.
- 206. Bruun, Thomas, Kancelliraad og Bogholder.
- (×) 207. Thommesen, Urtekræmmer.
- (×) 208. Martensen, Urtekræmmer.
- × 209. Musmann, Administrator.
- × 210. Timme, Renteskriver.
- 211. Jessen, Etatsraad, Toldkæmner i Helsingør.

*) Ved hans Underskrift findes følgende Bemærkning af ham:
 „Forsaavidt foranstaaende Grund Love ere Overensstemmende med Selskabets sande Hensigt og ey modstridende de af mig underskrevne Bestyrelses Love underskrives af M. J. Balling,“ den 25. Oktober 1785. — Efter Selskabets Befaling udslettet af O. Lütken.

VII

212. Gloerfeldt, Generalkonsul i Helsingør.
 213. Tuxen, Søkapitajn i Helsingør.
 214. Weise, Kammerassessor, Kasserer ved Øresunds Toldkammer.
- × 215. Paludan, Informator.
 (×) 216. Hwid, Abr. Kræmmer.
 × 217. Frisch, Carl Peter, Søløjtnant.
 218. Ellegaard, Niels, Assistent ved den østersøiske og guineiske Handel.
- (×) 219. Schall, Violon.
 (×) 220. Brockenhuus, Kammerjunker.
 221. Anker, C., Konferensraad.
 222. Adler, Baron og Kammerjunker.
 (×) 223. Hyllested, Mægler.
 224. Wismer, Nicolay H., The- og Porcellænshandler.
 225. Hee, Iens Matthias, Justitsraad og Informator.
 226. Buchwaldt, Kammerherre.
- (×) 227. Ryberg, Konferensraad.
 × 228. Pflug, Major.
 229. Cimber, Johan Boye, kgl. geografisk Landmaaler.
 × 230. Brünnich, Morten Thrane, Professor ved Universitetet.

Optagne den ²⁹/₆ 1785.

- × 231. Bruun, Andreas, Studiosus, Litterat.
 232. Windelboe, Kammerraad.
 233. Wexels, Kammerraad.
 234. Wexels, Friderich, Fuldmægtig.
 235. Müller, Chr. Friedrich, Dessinatør og Kobberstikker.
 236. Møller, Jens H., Bogbinder.
 237. Godske, Magnus, Strømpefabrikør.
 238. Friberg, Atzer, Kasserer ved Indfødsskolerne.
 239. Langøe, Thønnes, Kapitajn i asiatisk Kompagnis Tjeneste.
- × 240. Frimodt, Chr., Student.
 241. Top, Rasmus, Prokurator.
 242. Brandt, Jørgen Meyer, Kjøbmand.
- × 243. Aabye, Thomas, Fuldmægtig.
 × 244. Lessøe, Hørkræmmer.
 245. Bremer, Philip, Hof-Bundtmager.
 246. Trolle, Økonomus ved Frederiks Hospital.
- × 247. Lütcken, Student.
 248. Andersen, Ole, Prokurator.
 249. Stockfleth, William Walcker, Kommandørkapitajn.
 250. Wulff, Kancelliraad, Herredsfoged i Næstved.

VIII

251. Busch, Friderich Peter, Student.
 252. Bertelsen, Lorentz, Agent.
 × 253. Jærner, Bogholder.
 × 254. Schaarup, Kjøbmand.
 × 255. Hilcker, Grosserer.
 × 256. Bianco, Vinhandler.
 257. Hvas, Frans Jørgen, Kopist i Rentekammeret.
 × 258. Dahlberg, Skriver ved Toldkammeret.

Optagne den $\frac{6}{7}$ 1785.

259. Dyrekier, Knud Iversen, Kjøbmand.
 260. Streedt, Doktor i Helsingør.
 261. Lassen, Joachim, kgl Bogholder og Kasserer.
 262. Hagerup Lauritz Smith, Kancellisekretær.
 263. Gosch, Peter, Pakhusskriver ved østersøisk Handel.
 × 264. Hertel, Student.
 265. Berck, Borger og Brygger.
 (×) 266. Lange, Assistent ved den islandske Handel.

Optagne den $\frac{13}{7}$ 1785.

267. Hansen, Christian, Grosserer.
 268. Willatz, Casper, Voxlysfabrikør.

Optagne den $\frac{20}{7}$ 1785.

- (×) 269. v. Berger, Oberstløjtnant.
 (×) 270. Rosenstand, Fuldmægtig ved østersøisk Handel.
 271. Sommerfeldt, Skrædermester.

Optagne den $\frac{27}{7}$ 1785.

272. Scheel, Kammerherre, Deputeret i Rentekammeret.
 273. Müller, H. J., Obervejemester i Bergen.

Optaget den $\frac{3}{8}$ 1785.

274. Behagen, Joost Johan, Justitsraad.
 275. Holst, Johannes, Kapellan ved Vartov.
 276. Gyldenkrants, Hans Boht Geelmuyden, Kammerassessor i Bergen.
 277. Schouw, Jens Sander, Brygger og Guldsmed.
 278. Bashalle, Christian, Kapitajn og Stadskonduktør.

Optagne den $\frac{10}{8}$ 1785.

279. Riese, Prof. theol., Sognepræst til Malmanger i Bergens Stift.

IX

Optagne den $24/8$ 1785.

- × 280. Braes, Kapitajn.
- 281. Jacobsen, Wolff Nicolai, Pleje- og Hospitalskirurgus.
- 282. Gislesen, Dr. og Landfysikus i Drammen.
- 281. Lassen, Rudolph Friderich, Seminarist ved grønlandske Mission.

Optagne den $7/9$ 1785.

- × 284. Eichel, stud. med.
- 285. Top, Jochum, Garver.
- 286. Silkmøller, Carl, Garver.

Inden den 26. September 1785, da den første af de bevarede Lister er sluttet, vare Medlemmerne Nr. 5, 19, 47, 48, 51, 58, 64, 65, 125, 145, 149 og 209 udgaaede.*) Den 15. April dateres en ny Medlemsliste, hvoraf fremgaar, at 113 Medlemmer ere gaaede ud i det mellemliggende Tidsrum**), hvorimod over 80 nye Medlemmer ere indtraadte, nemlig følgende.

- 287. Dauw, Ludvig Otto, Kammerraad, Bogholder ved grønlandske Handel.
- 288. Mentz, J. H., stud. theol.
- 289. Wosemoese, Chr., Prokurator,
- 290 Hornbech, Hans, Fuldmægtig ved Avktionsvæsenet i Kjøbenhavn.
- 291. Mørch, Frid., Juvelerer.
- 292. Cramer, Chr., Kontorist.
- 293. Stricker, Johan Chr., Premiermajor i norske Livregiment.
- 294. Dahm, Hans, Klædefabrikør
- 295 Matzen, Johan Bernhardt, Sekretær
- 296. Mentz, Michael, Bager.
- 297. Eberhardt, Salomon Chr., Skoleholder.
- 298. Schrøder, Carl Frantz, stud. med.
- 299. Køhlert, Casper, Damastvæver.
- 300. Køhler, Mathias, Linnedvæver
- 301. Carstensen, Carsten, Bogholder.
- 302. Bruun, Emilius, Konditor.
- 303 Rosendahl, Chr. Berthelsen, Forvalter ved den nye Kalkfabrik.
- 304. Laan, Friderich, Prokurator.

*) Betegnede ovenfor med +.

**) Betegnede ovenfor med × og (×).

305. Hegelund, Ole, Boghandler.
 306. Schinckel, Michael, Urtekræmmer.
 307. Romeicke, Michael, Bundtmager.
 308. Kierungaard, Hans Chr., Værtshusholder.
 309. Lassen, Rasmus, Studiosus.
 310. Hialmersen, Paul, Studiosus.
 311. Jørgensen, Peder, Bager.
 312. Søllerød, Isaach Christiansen, Avtionsmand.
 313. Brøtterup, Simon, Kabinetmager.
 314. Havndorph, Chr., Studiosus.
 315. Brandemann, J., Murmester.
 316. *)
 317. Ebbesen, Hans, Urtekræmmer.
 318. Begtrup, Jens Worm, stud. theol.
 319. Beck, Ole, stud. theol. •
 320. Mohr, Joh. Fr. Wilh., Gartner.
 321. Appelberg, Peter, Instrumentmager.
 322. Stibolt, Kommandørkapitajn, Indrulleringschef i Stege.
 323. de Hemmert i Stege.
 324. Lund, Provst i Stege.
 325. Hinkeldey, Kjøbmand i Stege.
 326. Olsen, Godicke Hans, Hovmester paa Sorø Akademi.
 327. Svingelberg, Hof-Klejnsmed.
 328. Preetzmann, Kammerraad, Konsumtionsforvalter i Nibe.
 329. Wassard, Hans, Kontorist.
 330. Jørgensen, Rasmus, Kjøbmand.
 331. Stephensen, Magnus, Kopist.
 332. Dorph, By- og Herredsskriver i Stege.
 333. Schmith, Amtsforvalter i Stege.
 334. Rathje, Johan William, Grosserer.
 335. Kamphövener, Hieronimus, Kammersekretær, Fuldmægtig i Rentekammeret.
 336. Dannefeldt, Jacob, Tobaksfabrikør.
 337. Bech, Jørgen, Tobaksfabrikør.
 338. Feilberg, Peter, kgl. Fuldmægtig.
 339. Wulff, Christian Friderich Andreas, Pakhusskriver ved islandske Handel.
 340. Petersen, Nicolay, Kræmmer.
 341. Qvist, Johan Martin, Murmester.
 342. Dam, Hans Ferdinand, Skriver ved Postamtet.
 343. Holsteen, Gehejmeraad, Baron til Holsteenhus.

*) Fornavnene ere Johan Friedrich, Efternavnet er ulæseligt, den ubekjendtes Stilling var Glasmester.

344. Johansen, Erich, Fuldmægtig i Helsingør.
 345.
 346. Ahl, Optikus.
 347. Høngaard, Stephan, Brændevinsmand.
 348. Macholt, Frid. Christ, Inspektør.
 349. Olsen, Erich, cand. s. s. min.
 350. Wiborg, Peter Bøeg, Bogholder.
 351. Kehlet, Otto, Fuldmægtig.
 352. Weyer, Apotheker i Kjøge
 353.
 354. Smith, Mads Erichsen, Klejnsmed.
 355. Fanøe, Johannes, Studiosus.
 356. Hougaard, Ole, Volontør i Rentekammeret.
 357. Thomesen, Th. Ch. Melhandler.
 358.
 359. Klingberg, Christian, stud. jur.
 360. Holm, Jochum Oluf, Kunstdrejer.
 361. Dauw, Johannes, Hørkræmmer.
 362. Haackh, Aug. Wilh., Porcellænshandler.
 363. Roslin, Paulus, Tobaksfabrikør.
 364. Sæbye, Peder Otto, Hørkræmmer.
 365. Brandt, Joachim, Uhrmager.
 366. Hylter, Berent, Traktør,
 367. Krossing, Jørgen Christian, Kontorist.
 368. Nielsen, Peder, Kontorist.
 369. Eller, Richard Petri, Fuldmægtig i Skifteretten.
 370. Riisbrigh, Børge, Professor.
 371. Prom, And. Lorentz, Isenkræmmer.
 372. Ahrends, Peter Hein, Mesterskræder.

De blanke Numre 345, 353 og 358 have sandsynligvis været udfyldte af Kopist Petersen ved den frederikborgske Kommission,
 Vinhandler Kuhr og
 Vandkonduktør Hassing,

der findes paa den trykte Liste (som ingen Nummerangivelse har), men hvis Underskrifter paa Grundlovene fattes. De ere derfor sikkert hurtig udtraadte.

De efterfølgende Medlemmers Navne og Numre kjendes kun fra deres Underskrifter. Ved de fleste af dem staar tillige anført, hvilken Dag Underskriften har fundet Sted. Mange Numre staa blanke.

1786.

373. Cathala Pierre, Kammager $\frac{3}{5}$.
 374. Rømer, Kammerjunker $\frac{3}{5}$.

305. Hegelund, Ole, Boghandler.
 306. Schinckel, Michael, Urtekræmmer.
 307. Romeicke, Michael, Bundtmager.
 308. Kierumgaard, Hans Chr., Værtshusholder.
 309. Lassen, Rasmus, Studiosus.
 310. Hialmersen, Paul, Studiosus.
 311. Jørgensen, Peder, Bager.
 312. Søllerød, Isaach Christiansen, Avtionsmand.
 313. Brøttrup, Simon, Kabinetmager.
 314. Havndorph, Chr., Studiosus.
 315. Brandemann, J., Murmester.
 316. *)
 317. Ebbesen, Hans, Urtekræmmer.
 318. Begtrup, Jens Worm, stud. theol.
 319. Beck, Ole, stud. theol. •
 320. Mohr, Joh. Fr. Wilh., Gartner.
 321. Appelberg, Peter, Instrumentmager.
 322. Stibolt, Kommandørkapitajn, Indrulleringschef i Stege.
 323. de Hemmert i Stege.
 324. Lund, Provst i Stege.
 325. Hinkeldey, Kjøbmand i Stege.
 326. Olsen, Godicke Hans, Hovmester paa Sorø Akademi.
 327. Svingelberg, Hof-Klejnsmed.
 328. Preetzmann, Kammerraad, Konsumtionsforvalter i Nibe.
 329. Wassard, Hans, Kontorist.
 330. Jørgensen, Rasmus, Kjøbmand.
 331. Stephensen, Magnus, Kopist.
 332. Dorph, By- og Herredsskriver i Stege.
 333. Schmith, Amtsforvalter i Stege.
 334. Rathje, Johan William, Grosserer.
 335. Kaphövener, Hieronimus, Kammersekretær, Fuldmægtig i Rentekammeret.
 336. Dannefeldt, Jacob, Tobaksfabrikør.
 337. Bech, Jørgen, Tobaksfabrikør.
 338. Feilberg, Peter, kgl. Fuldmægtig.
 339. Wulff, Christian Friderich Andreas, Pakhusskriver ved islandske Handel.
 340. Petersen, Nicolay, Kræmmer.
 341. Qvist, Johan Martin, Murmester.
 342. Dam, Hans Ferdinand, Skriver ved Postamtet.
 343. Holsteen, Gehejmeraad, Baron til Holsteenhus.

*) Fornavnene ere Johan Friedrich, Efternavnet er ulæseligt, den ubekjendtes Stilling var Glasmester.

344. Johansen, Erich, Fuldmægtig i Helsingør.
 345.
 346. Ahl, Optikus.
 347. Høngaard, Stephan, Brændevinsmand.
 348. Macholt, Frid. Christ, Inspektør.
 349. Olsen, Erich, cand. s. s. min.
 350. Wiborg, Peter Bøeg, Bogholder.
 351. Kehlet, Otto, Fuldmægtig.
 352. Weyer, Apotheker i Kjøge
 353.
 354. Smith, Mads Erichsen, Klejnsmed.
 355. Fanøe, Johannes, Studiosus.
 356. Hougaard, Ole, Volontør i Rentekammeret.
 357. Thomesen, Th. Ch. Melhandler.
 358.
 359. Klingberg, Christian, stud. jur.
 360. Holm, Jochum Oluf, Kunstdrejer.
 361. Dauw, Johannes, Hørkræmmer.
 362. Haackh, Aug. Wilh., Porcellænshandler.
 363. Roslin, Paulus, Tobaksfabrikør.
 364. Sæbye, Peder Otto, Hørkræmmer.
 365. Brandt, Joachim, Uhrmager.
 366. Hylter, Berent, Traktør,
 367. Krossing, Jørgen Christian, Kontorist.
 368. Nielsen, Peder, Kontorist.
 369. Eller, Richard Petri, Fuldmægtig i Skifteretten.
 370. Riisbrigh, Børge, Professor.
 371. Prom, And. Lorentz, Isenkræmmer.
 372. Ahrends, Peter Hein, Mesterskræder.

De blanke Numre 345, 353 og 358 have sandsynligvis været udfyldte af Kopist Petersen ved den frederikborgske Kommission, Vinhandler Kuhr og Vandkonduktør Hassing,

der findes paa den trykte Liste (som ingen Nummerangivelse har), men hvis Underskrifter paa Grundlovene fattes. De ere derfor sikkert hurtigt udtraadte.

De efterfølgende Medlemmers Navne og Numre kjendes kun fra deres Underskrifter. Ved de fleste af dem staar tillige anført, hvilken Dag Underskriften har fundet Sted. Mange Numre staa blanke.

1786.

373. Cathala Pierre, Kammager $\frac{3}{5}$.
 374. Rømer, Kammerjunker $\frac{3}{5}$.

375. Bülow, Sekondløjtnant i Garden til Fods $\frac{3}{5}$.
 376. Sevel, Magnus Hofman, Professor $\frac{12}{6}$.
 377. Bussenius, Johann Daniel Gottfried, cand. med & chir. $\frac{19}{7}$.
 378. Moritz, Johann Gottlieb, Fabrikør $\frac{9}{8}$.
 379. Feilberg, Jacob, Handelsmand $\frac{15}{11}$.
 380. Schrøder, Carl, Hof- og Stadsretsprokurator $\frac{27}{9}$.
 381. Kinck, Friderich Suhm, Hof- og Stadsretsprokurator $\frac{11}{10}$.
 382. Holm, Henrich, Urtekræmmer $\frac{18}{10}$.
 383. Ferslew, Otto, Urtekræmmer $\frac{18}{10}$.
 384. Svensen, Peter Nicolai $\frac{19}{10}$.
 385. Hygom, Andreas $\frac{24}{10}$.
 386. Holm, Andreas Krag, Studiosus $\frac{20}{10}$.
 387. Bradt, Friderich Ludevig $\frac{26}{10}$.
 388. Aabye, Peter $\frac{26}{10}$.
 389. Cormontan, Hans Nicolai, stud. theol. $\frac{5}{11}$.
 390. Schmidt, Nicolai Fincke, Urtekræmmer $\frac{8}{11}$.
 391.
 392. Bruun, Kancelliraad og Bogholder $\frac{22}{11}$.
 393. Møller, Peder, Hof- og Stadsretsprokurator $\frac{30}{11}$.
 394. Møller, C. N. Kjøbmand $\frac{15}{12}$.
 395. Fabritius, Professor i Kiel, korresponderende Medlem $\frac{15}{12}$.
 396. Kirkerup, Andreas, Arkitekt og Tømmermester $\frac{20}{12}$.
 397. Claussen, Fridr. W., Negotiant.
 398. Thagaard, Lauritz, Fuldmægtig paa Thisted Amtstue.
 399. Reistrup, Hovmester paa Lundbekgaard ved Nibe.

1787.

400. Lehmann, Christoph, første Bogholder ved Lottoet $\frac{3}{1}$.
 401. Beyer, Præst i Bringstrup.
 402. Howe, Samuel Friedrich, Kantor $\frac{21}{1}$.
 403. Drejer, Frid. Christ., stud. theol. $\frac{10}{1}$.
 404. [Vorth] Peder N., Kammerraad $\frac{12}{2}$.
 405. Gamborg, Andr., Professor i Filosofien $\frac{31}{1}$.
 406. v. Bergen, Probermester ved Kronborg Geværfabrik.
 407. Bøhling, Detleff, Vinhandler.
 408. Nissen, Georg Nikolai, Fuldmægtig $\frac{13}{3}$.
 409. Paludan, Peder, res. Kapellan ved Frelasers Kirke $\frac{31}{1}$.
 410. Hanssen, Frederic, stud. theol. $\frac{2}{2}$.
 411. Volmeister, G. $\frac{29}{1}$.
 412. Nyeholm, Præst i Munkebjergby.
 413. Monrad, Præst paa Refsnæs.
 414. Adler, Adolph Andresen $\frac{15}{2}$.
 415. Søegaard, Peter $\frac{21}{2}$.

416. Brock, N. $2\frac{1}{2}$.
417. Møller, Sognepræst i St. Heddinge $2\frac{1}{2}$.
418. Giede, C. $2\frac{28}{3}$.
419. Schouboe, Niels, Informator ved Opfostringshuset $\frac{4}{3}$.
420. Høyer, Christ. Frid., Kapellan $2\frac{28}{2}$.
421. Waagensen, Peder, Hørkræmmer $2\frac{28}{2}$.
422. Lausøe, Jens Gregorius $\frac{7}{3}$.
423. Jæger, Søren, Kjøbmand $\frac{12}{3}$.
424. Schmidt, Peter, Kontrollør $\frac{7}{3}$.
425. Bruun, Hans, Hyrekusk $\frac{27}{6}$.
426. Mørck, Jørgen, Inspektør $1\frac{18}{4}$.
- 427.
428. Lintrup, Præst i Magleby i Stevns.
429. Palludan, Præst i Strøby i Stevns.
430. Møller, Hans, Murmester $\frac{2}{11}$.
431. Jørgensen, Hans, Konditor og Kjøbmand $2\frac{25}{3}$.
432. Bärens, Johan Henrik, Kancellisekretær $2\frac{25}{3}$.
433. Buchwald, Hans, Løjtnant af Kavalleriet $3\frac{0}{3}$.
434. Buchhave, Rudolph, Dr. med. $3\frac{0}{3}$.
435. Bock, Johan Carl, Tobakspinder $\frac{4}{4}$.
436. Müller, Hans Henrich, Præst ved Helligøjstes Kirke $1\frac{16}{5}$.
437. Møller, Casper, Præst i Vollerslev.
438. Bødtcher, Søren, Fuldmægtig $\frac{2}{5}$.
439. Schnabel, Paul, Urtekræmmer $\frac{2}{5}$.
440. Brümmer, Diederich, Kabinetskurér $2\frac{25}{4}$.
441. Schiøth, Justitsraad i Næstved.
442. Runge, Andreas, Superkargo $\frac{2}{5}$.
443. Schwabe, Johan Friderich, Kammerraad $1\frac{16}{5}$.
444. Thuldtrup, Jørgen, Justitsraad, Raadmand $1\frac{16}{5}$.
445. Munthe, Jacob Lund, 2. Kapellan ved Holmens Kirke $2\frac{23}{5}$.
446. Madsen, Valentin, Raffinadør $\frac{9}{5}$.
447. Münster, Thomas Georg, Justitsraad, Amtsforvalter $2\frac{20}{5}$.
448. Jensen, Søren, Grovsmed $1\frac{18}{5}$.
449. Holm, Peter Rabe, Kommerceraad, Grosserer $2\frac{23}{5}$.
450. Hagerup, Mathias, Student $\frac{7}{6}$.
451. Thomsen, Hans Peter, Pakhusskriver ved østersøisk Handel $1\frac{15}{8}$.
452. Krarup, Christ. Johan Lodberg, Sognepræst til Navr og Sir i Ribe Stift $2\frac{25}{7}$.
453. Abel, Johannes, Spisemester ved Almindeligt Hospital $2\frac{20}{8}$.
- 454.
- 455.
- 456.
457. Palle, Andreas Christian $2\frac{29}{8}$.

458. Bredahl, Hans, Tobakspinder $\frac{5}{9}$.
 459. Schnell, Jacob $\frac{21}{9}$.
 460. Hansen, P., Prof. theol. extraord., Sognepræst ved Hellig-
 gejstes Kirke $\frac{21}{9}$.
 461. Michelsen, Hans Christian $\frac{19}{10}$.
 462. Gandrup, Hans $\frac{12}{12}$.
 463. Olsen, Lars, Kontrollør ved Almindeligt Hospital $\frac{11}{11}$.
 464. Petersen, Peter, Urtekræmmer $\frac{11}{11}$.
 465. Baadt, Hans $\frac{10}{12}$.
 466. Lund, Torkild, Missionær paa St. Thomas $\frac{16}{12}$.

1788.

467. Tjellesen, Hans, Missionær paa St. Croix $\frac{20}{1}$.
 468. Klingberg, Johan, Agent og Vinhandler $\frac{15}{1}$.
 469.
 470. Sørensen, Knud, Vinhandler $\frac{10}{2}$.
 471. Bache, Peter, Kontorist $\frac{10}{2}$.
 472. Frelsen, Georg Friderich, Justitsraad, Kommitteret i Gen.
 Toldkammeret $\frac{20}{2}$.
 473.
 474. Grønlund, Anders, Underfoged $\frac{26}{3}$.
 475.
 476. Schnabel, Johan Henrik, Hof-Violon $\frac{4}{4}$.
 477.
 478. Schiøth, C., Kjøbmand $\frac{23}{4}$.
 479. Hassler, A. S. $\frac{23}{4}$.
 480.
 481.
 482.
 483. Wiwild, Joh. B., Kancellist i Admiralitetet $\frac{23}{4}$.
 484.
 485. Hølter, Peder, islandsk Kjøbmand $\frac{28}{5}$.
 486. Lang, Jens, Vinhandler $\frac{11}{6}$.
 487.
 488. Schow, Matthias Alberth, Økonom ved Vajsenhuset $\frac{11}{6}$.
 489. Lange, Lars Povelsen, Oldermænd for Malerlavet $\frac{11}{6}$.
 490. Damkier, Jacob, Lotto- og Bankadvokat $\frac{23}{7}$.
 491.
 492.
 493. Clausen, Johan Peter, Brygger $\frac{13}{10}$.
 494. Brandt, Johannes, Klokker ved Frelsers Kirke $\frac{13}{10}$.
 495.

496. Beck, Chr., Overgraver $\frac{16}{11}$.
497. Lund, Carl Conrad, Brygger $\frac{7}{12}$.
498.
499. Wilhelm, Peter, kgl. Hof-Klejnsmed.

1789.

- 500 Seiling, Johannes, Kjøbmand $\frac{22}{3}$.

Med Nr. 500 slutter Underskrifterne paa Selskabets Grundlove, og det kan ikke oplyses, hvor vidt der er indtraadt flere nye Medlemmer i Selskabet eller ikke.
